

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 75.

Onsdagen den 12 juni, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Herr vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning lagutskottets utlåtande, nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om polisväsendet i rikets städer; och lämnades därvid, enligt förut skedd anteckning, ordet till

*Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.*

Herr K ä l l m a n, som yttrade: Herr vice talman, mina herrar! Jag skall be att få säga några ord i anledning av vad herr statsrådet och chefen för civildepartementet yttrade. Han framhöll, att, innan man framlägger förslag om ordnande av polisväsendet för köpingar och därmed jämförliga samhällen, så borde man ha ett par års erfarenhet om, på vad sätt fögderiförvaltningens omorganisation verkat. Jag vill i anledning därav säga, att man, vad köpingarna beträffar, redan nu har ganska rik erfarenhet därom. Det förhåller sig nämligen så, att vid denna omorganisation, som skedde efter riksdagens beslut förlidet år och trädde i kraft den 1 januari 1918, glömde man bort köpingarna eller rättare sagt man ville ej taga dem med då. Det ansågs, att för köpingarnas del borde ingenting åtgöras i sammanhang med fögderiförvaltningens omorganisation, emedan detta spörsmål ansågs sammanhännga med frågan om polisväsendet på landsbygden. Emellertid kan det ej i längden få gå på det sätt, som nu sker. Beträffande köpingar och därmed jämförliga samhällen ha vi ifråga om indrivningsväsendet tämligen oordnade förhållanden. Efter kronofogdetjänsternas indragning har det blivit så från och med detta år, att närmaste landsfiskal intill köpingen blir förman för köpingens poliskommissarie eller uppsyningsman, eller ock så, att Kungl. Maj:ts befallningshavande lämnar visst förordnande för köpings poliskommissarie eller polisuppsyningsman. Beträffande polisens skyldigheter särskilt mot de kommunala myndigheterna är även därmed mycket oklart, beträffande köpingar. Dessa förhållanden i köpingarna grunda sig i allmänhet på de kungl. brev, som äro utfärdade beträffande meddelande av köpings-

Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.
(Forts.)

rättigheter, och där bestämmes i regel, åtminstone för de äldre köpingarna, att polisuppsyningsmännen i dylika samhällen ha att fullgöra fjärdingsmannabestyret, och dessutom, stå de under Konungens befallningshavandes överinseende. De kommunala myndigheterna äro i köpingarna utan allt inflytande såväl vid tillsättandet av polispersonalen som ock i fråga om det sätt, varpå densamma fullgör sina åligganden. Jag vågar också påstå, att polischeferna i köpingarna i regel icke äro överkvalificerade. När nu en stor del av våra köpingar har en betydande folkmängd, i varje fall större än ett avsevärt antal städer, och då köpingarna i allt väsentligt ha samma uppgifter som städerna, föreligger enligt min mening anledning att, på samma gång man ordnar polisförhållandena för städerna, också göra detta för köpingar och dylika stadslänkande samhällen.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, att bidrag av statsmedel bör utgå till avlöning av polispersonalen i köpingar och därmed jämförliga samhällen, särskilt på grund därav, att dessa samhällen ej ha de förmåner, som städerna åtnjuta med anledning av deras skyldighet att bekosta polisväsendet. De ha, som sagt, inga av dessa förmåner men däremot ett onus, som är ganska betungande, nämligen vägskatten. Denna jämförelsevis dryga skatt åligger köpingar och municipalsamhällen oberoende av, att de ha uppgifter för övrigt i likhet med vad städerna ha.

Med hänsyn till dessa förhållanden, önskar jag för min del, att lagutskottets förevarande hemställan måtte bifallas, och vill rikta en vördsam vädjan till herr statsrådet och chefen för civildepartementet, att, när ärendet åter förelägges riksdagen, han då måtte medtaga även köpingar och därmed jämförliga samhällen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anförde:

Herr Fast: Herr vice talman, mina herrar! Det föreliggande förslaget har enligt min mening vissa fördelar men också vissa nackdelar. I riksdagens skrivelse, som på sin tid avläts, avsågs en utredning, som skulle omfatta polisväsendet över hela landet. Det har av föregående talare, särskilt den siste, påpekats, vilka olägenheter som bli förenade med ett antagande av detta förslag, då det ej bygger på en enhetlig ordning för hela landet. Man har tagit fasta på, att förslaget avser att trygga polispersonalens rättsliga ställning, och detta skulle göra, att man borde antaga förslaget även med dess avigsidor. För min del kan jag ej finna, att man verkligen bör göra det, ty om man granskar, vad man här ville ernå, nämligen att trygga polispersonalens rättsliga ställning, finner man, att genom tillkomsten av polisenämnderna det ej är så bra beställt med tryggandet av denna personals rättsliga ställning. Jag ber att få påpeka, vad herr Johansson i Trollhättan anförde angående vad som är avsett att falla under polisenämndens beslutanderätt. Till detta ber jag att få nämna något om det polisreglemente, som föreligger

här såsom bilaga, och som tydligen utgör ett exempel på, hur man tänkt sig i fortsättningen få denna sak ordnad. I § 15 medges rätt till uppsägning av till och med ordinarie polisman endast på grund därav, att han anses olämplig. Detta kanske icke är så mycket att anmärka emot, men anmärkningsvärt är, att i § 16 omförmäles det förhållande, att personalen ifråga icke äger klagorätt över beslut, som omnämnes bl. a. i 15 §. Det är enligt mitt förmenande ingalunda en förbättring av nuvarande förhållanden, utan innebär en avsevärd försämring och är ingalunda ägnat att trygga personalens rättsliga ställning. I övrigt vill jag påstå, att de åligganden, som skulle falla under polismämuden, i stort sett redan ligga under de kommunala myndigheterna. Jag vill dock ej förneka, att inrättandet av polismämuder i det stora hela skulle innebära ett avsevärt framsteg. Man hade därigenom åtminstone slagit in på en väg, som det är möjligt att bygga vidare på. Men, i likhet med vad herr Johansson i Trollhättan anförde mot § 2, vill även jag däremot rikta en kritik. Beträffande den anordningen, att man skulle lämna Konungens befallningshavande rätt till inflytande på dels utökning av poliskåren och dels dess avlöning, så vill jag säga, att jag har svårt att förstå, att man kunnat komma fram med något sådant nu. Det är väl ändock så, att vi kunna vara överens om att det inom städerna knappast förekommit något, som kan berättiga till det antagandet, att städerna värdslösats avlöningen av polispersonalen eller att hålla tillräckligt antal polismän för allmän säkerhet och ordning. Jag tror, åtminstone i stort sett, att man kan våga det påståendet att städerna försökt trygga dessa förhållanden. Jag kan ej neka till, att detta, särskilt för mindre städer, skulle kunna medföra vissa faror. Ty det är ju så, att de nuvarande kristidsförhållandena krävt ett utökat polisväsende, som kanske ej för framtiden behöver bibehållas i så stor omfattning. Men med den bestämmelse, som nu ifrågasatts, blir det svårt att sedan göra en inskränkning.

Vad sedan angår polisens rättsliga ställning, tror jag bestämmelser till tryggnad av densamma vara ännu mer behövliga för landsbygden, där denna personals förhållanden äro ännu sämre och mera olidliga än i städerna. Detta framför allt motiverar frågans upptagande i hela dess vidd för landsbygden.

I detta sammanhang vill jag säga, att det vore fördelaktigt, om den utredning som kommer att verkställas, toge sikte på möjligheten att få en poliskår med högre kompetens och att få till stånd en verklig utbildning av polispersonalen, som kunde göra det möjligt att rekrytera den på annat sätt än förut. Jag tror, att det är ej endast ett önskemål utan ett krav från både landsbygdens industrisamhällen och de mindre städerna att få en bättre kvalificerad personal.

Jag vill ej uppehålla tiden längre. Jag har endast i anslutning till vad herr Källman och herr Johansson i Trollhättan yttrat, velat be att få instämma i den sistnämndes yrkande, som är detsamma som utskottets hemställan, med uteslutande av sista punkten i utskottets motivering.

*Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.
(Forts.)*

Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.
(Forts.)

Herr H o l m d a h l: Herr talman, mina herrar! Då jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, grundar jag mitt yrkande ej så mycket på de skäl, som utskottet anfört, utan framför allt därpå, att åt den ifrågasatta polisenämnden i det kungl. förslaget inrymts alltför stor befogenhet. Jag tillåter mig först erinra därom, att inrättandet av polisenämnd aldrig ifrågasatts från riksdagens sida, åtminstone ej i den skrivelse av år 1906, som ligger till grund för det föreliggande förslaget. Kravet på inrättande av polisenämnd har framkommit från helt annat håll, nämligen från Svenska polisförbundet. Vad riksdagen ifrågasatte i skrivelsen av år 1906 var att i lagstiftningsväg få fastställt, att på varje ort, där polismyndighet förekommer, skulle finnas instruktion för polispersonalen, föreskrifter angående polismans antagande, avskedande och bestraffning, stadganden angående polismännens rättigheter och skyldigheter och deras rätt att få överklaga beslut av förmän och andra överordnade. I dessa avseenden har också Kungl. Maj:t tillmötesgått riksdagens begäran. Men däremot har Kungl. Maj:t, såvitt angår polisenämndens inrättande, gått utöver vad riksdagen begärt.

Då nu lagutskottet icke ingått i någon detaljgranskning av det föreliggande förslaget — och det lär väl icke bli tal om att kammaren skulle här ingå på någon sådan granskning, då förslaget redan genom första kammarens beslut fallit — så skall jag icke här ingå på någon vidlyftigare kritik angående polisenämnden och dess ifrågasatta befogenhet. Men jag kan icke underlåta att uttala mina betänkligheter emot förslaget att tillerkänna polisenämnden — d. v. s. en kommunal nämnd, vars ledamöter icke handla under tjänstemannaansvar — en dömande myndighet, såsom här är ifrågasatt, nämligen befogenheten att ådöma polisman disciplinär bestraffning. Någon motsvarighet härtill torde väl knappast kunna uppvisas ifråga om andra kommunala nämnder eller styrelser.

Vidare kan det väl knappast anses lämpligt att uppdraga åt polisenämnden att uppgöra förslag till »ändringar i polisverkets organisation, instruktion för polispersonalen, densammans uniformering och beväpning ävensom andra rörande polisväsendet erforderliga föreskrifter». Sådana förslag böra väl lämpligen uppgöras och framföras av den, som har sakkunskap på detta område och därför bäst bör kunna bedöma dessa förhållanden, nämligen polischefen. Visserligen är det sant, att polischefen enligt förslaget skulle ha säte och stämma i polisenämnden, men med den sammansättning, polisenämnden enligt förslaget skulle ha, kan det lätt inträffa, att ett förslag, som är väckt av polischefen, av nämndens majoritet undertryckes, huru befogat detta förslag än må vara.

Vidare kan det väl icke anses vara med god ordning överensstämmande, att under det att det uppdragits åt överståthållarämbetet, magistrat och polismästare att antaga och avskeda polisman, skulle däremot polisenämnden besluta angående polismans uppsägning från tjänsten. Denna befogenhet bör väl rimligtvis tillkomma den myndighet, som har att avskeda polisman.

Vidare har det ifrågasatts, att polisenämnden skulle avgiva ytt-

rande angående »polismans antagande, befordran och ansökan om avsked», under det att överståthållarämbetet, magistrat och polismästare skulle *besluta* i dessa frågor. Då nu dessa myndigheter handla under tjänstemannaansvar och polisman enligt lagförslaget skulle äga rätt att överklaga dessa myndigheters beslut, kan jag icke för min del finna det lämpligt, att utomstående — ty jag kan icke be-teckna nämnden på annat sätt — blanda sig i sådana angelägenheter.

Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.
(Forts.)

Om man nu anser, att alla dessa befogenheter, som förslaget vill tilldela nämnden, icke böra överlämnas åt polischefen ensam, så kan jag icke förstå, varför man icke kunde överlämna dem åt magistraten eller statsstyrelsen. Dessa myndigheter få väl anses vara lika skickade som polisenämnden att handhava dessa angelägenheter, för att nu icke tala om att i sådant fall handläggningen komme att ske under tjänstemannaansvar, vilket icke är fallet ifråga, om polisenämnden.

På de skäl, jag nu anfört, ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr H a g e: Herr talman! Jag begärde ordet bl. a. för att uttrycka min tillfredsställelse över, att första kammaren redan avslagit det här föreliggande förslaget.

För min del kan jag ej uppfatta förslaget på annat sätt än att däri finnes något slags tendens, att man nu i allmänhet i våra städer skall söka öka ut poliskårerna, även mot de kommunalt beslutande myndigheternas votum. Om tendensen är den — och jag har all anledning att tro, att den verkligen är den — då får jag säga för min del, att man är inne på synnerligen felaktiga vägar. Ty jag tror, att vi i allmänhet i våra landsortsstäder ha för *mycket* polis och icke för *litet*. Och jag tror, att en stor del av herrarna därvidlag ha samma uppfattning som jag. Det är visserligen sant, att nu under kristiden ha poliserna fått en hel del arbete, som utökat deras verksamhet. Och det har kanske i någon mån inverkat till framkomsten av detta förslag. Men sedan vi kommit över denna kristid, så blir det väl en återgång till normala förhållanden. Och då tror jag man kan säga, att det i allmänhet i våra fridfulla landsortsstäder blir för mycket polis.

Här skall man nu kunna tvinga en stad till att lägga sig till med mer polis, än stadsfullmäktige vilja ha. Nu är det en bekant sak, att stadsfullmäktige många gånger kunna ha en annan uppfattning om storleken av det antal poliser, som behövs, än magistraten och borgmästaren. Och för min del vågar jag göra det bestämda påståendet, att stadsfullmäktige ha fullt ut lika god förmåga att bedöma den saken som borgmästaren. Därtill kommer det förhållandet, att stadsfullmäktige måste se till, att stadens budget och kommunalskatten hållas inom rimliga gränser, vilken synpunkt givetvis har mycket litet inflytande, som jag ser saken, på magistraten och på borgmästaren, när de gå att yttra sig i frågan. Jag vågar för övrigt bestämt påstå, att stadsfullmäktige alltid anslå så mycket

Ang. lag om
poliaväsendet i
rikets städer.
(Forts.)

medel, som verkligen behövs för att upprätthålla ordningen, som man nu talar om.

Jag har för övrigt själv en alldeles färsk erfarenhet av denna sak. Jag reste upp för en tid sedan direkt från riksdagsarbetet för att deltaga i ett beslut angående en ifrågasatt utökning av polis-kåren i det samhälle, där jag hör hemma. Det förelåg, såvitt jag kan erinra mig, en skrivelse från regeringen, med anmodan att utöka poliskåren. Vi kommo emellertid överens i stadsfullmäktige, att det icke var nödvändigt. Vi gingo visserligen till mötes på det sättet, att vi ökade personalen med en enda person. Men det var dock ofantligt mycket mindre, än regeringen synbarligen tänkt sig. Vid det tillfället restes opposition från den, som representerade magistraten. På det hållet tyckte man, att det var alldeles för litet. Men stadsfullmäktige, med den erfarenhet de hade om staden, vidhöllo sin mening. Jag vågar påstå, att en sådan opinion från en stadsfullmäktigekår är mycket mera att fästa värde vid än magistratens uppfattning i frågan. Stadsfullmäktige bestå ju nämligen i de flesta fall av personer, som suttit där i många, många år och känna till staden innan och utan, under det att mången gång det kan inträffa, att som magistratens ordförande sitter en person, som kommit till staden endast för ett eller två år sedan och känner till staden ganska litet i jämförelse med vad stadsfullmäktige göra. Det blev som sagt opposition mot stadsfullmäktiges beslut från magistratens ordförande, tillförordnade borgmästaren. Och jag är övertygad om, att hade denna lag varit genomdriven, så skulle följden ha blivit, att han gått till Konungens befallningshavande, och Konungens befallningshavande hade kanske gått till regeringen, som troligen mot stadens vilja hade dekreterat, att staden skulle utöka sin poliskår långt utöver vad staden faktiskt behövde.

Jag tror, att detta är att slå in på nya och oriktiga vägar. Det blir faktiskt att beskära kommunens rätt att besluta i egna angelägenheter. Det måste bli — som en föregående talare sagt — ett attentat mot den kommunala självstyrelsen. Det böra vi icke vara med om i denna kammare, och jag tycker för min del, att det skulle vara synnerligen uppseendeväckande, om ett sådant reaktionärt förslag går igenom. Första kammaren har ju icke gått med på det, fastän man där grundat avslaget på andra skäl.

Från dessa utgångspunkter ber jag att, liksom herr Johansson i Trollhättan, få yrka avslag på förslaget.

Herr P e t t e r s s o n i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Det är ju nästan rörande att se, huru herr Hage faller i armarna på första kammaren. Det är nog icke första gången, som den allra yttersta vänstern på det sättet går i par med den yttersta högern i gemensamt anlopp mot en reform, som vi andra anse behöflig och nyttig.

Herr Hage uttalade sin stora tillfredsställelse med stadsfullmäktige i Luleå, och det är ju mycket möjligt, att stadsfullmäktige i Luleå både i allmänhet väl fylla sin uppgift och även förstå att

bedöma, vad som behövs för polisväsendet i staden. Men när herr Hage av sin lyckliga erfarenhet från Luleå drar den bestämda slutsatsen, att stadsfullmäktige i våra städer i regel ha lika god, ja, till och med bättre förmåga att bedöma behovet av polisbevakning än magistratens ordförande, då tar han fel. Ty även om stadsfullmäktige i allmänhet äro inne i sin stads förhållanden, så måste man dock erkänna, att den, som har ansvaret för ordningens upprätthållande i ett samhälle, som får mottaga klagomål över brister i detta avseende, som har tillfälle att dagligen följa polisens verksamhet och iakttaga i vad mån den räcker till för sitt ändamål, den måste dock i regel anses äga bättre förutsättningar att kunna bedöma, huruvida den styrka han har till förfogande är tillräcklig eller ej. Detta utesluter naturligtvis icke, att såväl magistratens ordförande som stadsfullmäktige kunna misstaga sig.

Nu har herr Hage, och jag tror även herr Fast, sökt göra gällande, att det förslag, som föreligger om att stadsfullmäktiges beslut rörande polisen skulle kunna underställas prövning i vissa fall av Konungens befallningshavande och Kungl. Maj:t, skulle vara ett reaktionärt tilltag. Så är nog icke förhållandet. Redan med nu gällande lag har det inträffat, att Kungl. Maj:t ålagt stadsfullmäktige att vidtaga förändringar med avseende på polisväsendet. Det hände för icke länge sedan — för ett å två år sedan — i Huskvarna, att stadsstyrelsen framlade ett förslag till organisation av polisen, vilket icke antogs av stadsfullmäktige. Stadsfullmäktige beslöto i stället en annan anordning av polisväsendet. Detta beslut överklagades, och slutet blev, att Kungl. Maj:t ålade staden att inrätta polisbevakning i huvudsaklig överensstämmelse med stadsstyrelsens förslag. I nu nämnda avseende innebär förslaget således icke i princip någon nyhet.

Herr Fast gjorde en del anmärkningar mot det förslag till polisreglemente, som är fogat till Kungl. Maj:ts proposition. Han anmärkte sålunda bl. a. på, att enligt detta reglemente polisman skulle kunna avskedas, om han befundes olämplig, även om och oaktat han blivit fast anställd. Instruktionen innehåller, att fast anställd polisman, som befundes olämplig, skall kunna uppsägas att lämna tjänsten inom två månader. Detta är emellertid en i de nu gällande reglementena ytterst vanlig bestämmelse, fastän uppsägningstiden kan vara kortare, vanligen en månad. Och var och en, som har reda på vad polistjänst vill säga och huru viktigt det är, att polismännen verkligen äro vuxna sin uppgift, inser nog, att man måste ha möjlighet att avlägsna en polisman, som är alldeles olämplig, även om man har svårt att påvisa verkliga förbrytelser eller förseelser av honom. Det är icke minst med hänsyn till allmänhetens befogade intressen, som en sådan bestämmelse måste finnas i ett polisreglemente.

Herr Fast anmärkte också på, att man i det föreliggande förslaget icke tagit hänsyn till önskvärdheten att få en poliskår med bättre kompetens, än den vi i allmänhet ha, och önskvärdheten av utbildning. Jag vill i anledning härav erinra, att enligt förslaget skall polisenämnden bland annat ha till uppgift »att uppgöra förslag till

*Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer
(Forts.)*

Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.
(Forts.)

organisation av och hava inseendet över polis-skola samt utse föreståndare och lärare vid densamma.» Detta är just en praktisk utväg att bereda tillgång på lämpliga polismän med erforderliga kvalifikationer. Det har förslaget tagit hänsyn till, såsom riktigt är.

Herr Holmdahl står på en helt annan ståndpunkt än de talare jag nu nämnt. Han anser, att förslaget om polismän skulle vara till skada för polisen, och särskilt opponerade han sig mot, att polismännen skulle få något att säga ifråga om polismännens disciplinära bestraffning. Jag vill med anledning därav framhålla, att herr Holmdahls och andra lagutskottsjuristers opposition mot polismännen ingalunda, såvitt man kan se av propositionen, delas av alla eller ens flertalet av de polismyndigheter, som äro hörda här i ärendet. Departementschefen meddelar, att endast tre Konungens befallningshavande, tre poliskammare och tre magistrater ha alldeles avstyrkt förslaget om inrättande av särskild polisstyrelse, men att däremot sex Konungens befallningshavande, åtta magistrater samt poliskammaren i Göteborg och polismästaren i Uppsala uttalat sympatier för tanken på inrättande av en polisstyrelse. Magistraten i Lysekil har sålunda bl. a. sagt följande, som jag skall be att få fästa även herr Fasts uppmärksamhet på: »Polisens anseende hos allmänheten skulle säkert komma att ökas genom sådana nämnder.» Förslaget om inrättande av polismän skulle således helt säkert vara ägnat att befordra det önskemål, som stod för riksdagens ögon, när riksdagen avlät skrivelsen om denna sak. Poliskammaren i Göteborg säger också, att vid behandlingen av anslagsfrågor m. m. »skulle det för polischefen vara en fördel att åtnjuta stödet av personer, utsedda av kommunalstyrelsen och väl oftast ledamöter av densamma». Samma poliskammare säger: »Måhända skulle även den omständigheten, att allmänhetens representanter ägde domsrätt ifråga om polismännens förhållande i tjänsten, i sin mån verka förtroendeingivande för polisens verksamhet». För min del tror jag, att detta poliskammarens omdöme är grundat på en erfarenhet, som vi kunna ha förtroende för. Likaså säger Konungens befallningshavande i Göteborgs och Bohus län, att genom en dylik anordning »skulle vinnas större garantier för ett mera objektivt bedömande av förhållanden, som berörde underordnade, och en närmare förbindelse mellan polisen å platsen och dennes arbetsgivare, varmed i sin ordning skulle följa ett livligare intresse hos dessa senare för polisens betydelsefulla uppgifter i den allmänna ordningens och säkerhetens tjänst och ett rikligare tillgodoseende av dess krav.»

Långt ifrån att detta är ett reaktionärt förslag, tror jag således, att det är ett i allra bästa mening reformatoriskt förslag, som skulle hjälpa oss i våra städer att få polisväsendet ordnat mera praktiskt och på ett för allmänhetens säkerhet mer betryggande sätt.

Herr S u n d b e r g: Herr talman! Denna fråga om polisväsendets omorganisation är en fråga, som har sin egenliga upprinnelse från riksdagsskrivelsen av år 1906. Då denna sak togs upp, rörde det sig emellertid om en lag angående polisväsendet för hela riket, och man

hade då en känsla av att behovet av en sådan lag var större ifråga om landet än i fråga om städerna. I städerna hade man polisväsendet merendels bättre ordnat än på landet. Och den utredning, som sedan dess har förekommit, har ju också rört sig om polisväsendet inom hela riket. Det är därför nu ganska överraskande, att man i denna fråga har brutit ut polisväsendet ifråga om städerna och gjort detta till föremål för ett särskilt förslag.

Men när man nu gjort detta, så förefaller det mig, att man behandlat saken något lättvindigt. Det föreliggande förslaget saknar många bestämmelser, som jag för min del tycker skulle ha varit önskvärdt, att de hade influtit. Här är i 8 § föreskrivet, att för varje stad skall finnas en instruktion för polispersonalen, vilken skall föreslås av polismyndigheten och utfärdas av Konungens befallningshavande. I stället för att utgå ifrån, att dessa instruktioner skola utfärdas särskilt för varje stad, hade det varit lämpligare, om man kunnat i detta förslag komma med enhetliga bestämmelser beträffande dessa instruktioner, så att de hade blivit något så när lika för hela riket.

Vidare är det en sak, som har uppmärksamrats under den föregående utredningen, men som icke alls kommit med i detta förslag, nämligen frågan om och under vilka villkor en polisman må kunna uppsägas ur tjänsten såsom olämplig. I det förslag, som utarbetades år 1913, förekom det en bestämmelse, att polisman, som finnes vara för tjänsten olämplig, må, såvida icke mer än två år förflutit från det han vunnit fast anställning, kunna uppsägas att lämna tjänsten inom två månader. Men någon bestämmelse av liknande art finnes icke i detta förslag, utan det ser ut, som om det skulle vara överlämnat till vederbörande polismyndighet och Konungens befallningshavande att för varje fall bestämma i instruktionerna, huru en sådan här uppsägning skulle kunna äga rum. Det förefaller mig, som om här borde förekomma enhetliga bestämmelser för hela riket.

Jag ber också att få betona, att jag anser, att vad utskottet yttrat om den bestämmelse, som förekommer i 1 § rörande städernas skyldighet att avlöna sin polispersonal, förtjänar det allra största avseende. -Det är visserligen nu en praxis, att städerna själva skola bekosta sitt polisväsen. Men det är kanske ganska farligt att fastslå detta i lag. Det finnes många städer, för vilka utgifterna till polisverket äro en stor börda, huvudsakligast mindre städer och sådana städer, som icke ha några inkomstgivande rättigheter eller privilegier. Jag vill särskilt erinra om att inkomsten av brännvinsförsäljning är ställd på avskrivning och nu snart kommer att upphöra. En liten stad kan också ofta nog behöva en jämförelsevis stor poliskår på grund av i närheten belägna större industricentra. Och det förefaller mig som om det skulle kunna beredas sådana städer en möjlighet att komma i åtnjutande av något statsbidrag till sitt polisväsen, alldeles som nu sker i fråga om landsbygden. Men genom detta förslag är denna möjlighet helt och hållet avskuren.

Jag ber för övrigt att få instämma i vad herr Holmdahl yttrat rörande polismyndigheten befogenhet, vilken jag liksom han finner vara något för vidsträckt.

Ang. lag om
polisväsendet i slag-
rikets städer.

(Forts.)

Jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets för-

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Jag hade icke tänkt yttra mig i denna fråga. Men då jag suttit i utskottet och är med om den reservation, som är undertecknad av herr Jakob Pettersson m. fl. och som innebär ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, vilket av herr Hage betecknats såsom varande något reaktionärt, för vilket han varnar denna kammare att antaga, så har jag tagit mig friheten att begära ordet.

Jag måste först säga till herr Hage, att jag finner det ganska märkvärdigt, att han vill börja sitt anförande med att säga, att han vet icke riktigt, vad förslaget egentligen syftar till och vad det tenderar till. Han trodde, att det kunde vara avsikten att öka polisernas antal. Och det var just denna hans tro, som kunde göra, att han betecknade hela förslaget som reaktionärt.

Jag ber nu att få uppehålla mig något litet vid de motiv, som utskottet anført för sitt avslagsyrkande. De säga här i sin motivering, att de icke ha kunnat vara med om Kungl. Maj:ts förslag, då det fordras närmare utredning, för att man skall kunna i lag fastslå städernas skyldighet att bekosta sitt polisväsen. Ja, detta vad man i lag här velat fastslå, är ju ändå icke något annat än vad som redan nu gäller, fastän det icke finnes inskrivet i någon egentlig lag för hela riket. Vilja nu de herrar, som stå för utlåtandet, med denna motivering göra gällande, att de anse det vara någon-ting oriktigt, att städerna skola bekosta sitt polisväsen? Tro verkligen de herrar, som stå här som majoritet i utskottet, att det skall bli möjligt att i en snar framtid få denna kammare att vara med om ett beslut, vilket skulle fritaga städerna från skyldigheten att hålla och avlöna polis? Jag tror åtminstone icke för min del, att denna kammares landsbygdsrepresentanter vilja vara med om att deltaga i den kostnad, som det här skulle bli, om de herrar, som skrivit utlåtandet, skulle få sin vilja fram.

Ett annat skäl, som utskottsmajoriteten anför för sitt avslagsyrkande, är det, att de ha ansett, att när man skall stifta en lag som denna bör den icke gälla endast städerna utan även landsbygden. Ja, ingen kan ju säga, att det hade varit något oriktigt i att samtidigt som detta förslag också ett förslag framlagts, som ordnade landsbygdens polisväsen. Men nu har det icke varit möjligt att få fram ett dylikt förslag. Skälen därtill äro ju av civilministern anförda i motiveringen till detta lagförslag. Och jag kan icke förstå, att detta, att man icke samtidigt kan ordna det för landsbygden, skall vara ett skäl till att gå på avslag på det förslag, som Kungl. Maj:t här framlagt.

Nej, det är nog så, att bland de skäl, som utskottsmajoriteten anført för sitt avslagsyrkande är det icke *det* skälet, som varit det mest vägande, utan de mest vägande skälen ha nog varit de, som herr Holmdahl varit nog ärlig att här anføra. Ty herr Holmdahl säger, att han till grund för sitt avslagsyrkande icke vill lägga ut-

skottsmajoritetens motivering, utan det är andra skäl. Och de skäl, han anför för sitt avslagsyrkande, äro de paragrafer i lagförslaget, 4 och 5 §§. som tala om polisenämnden. Nu vänder sig ju icke herr Holmdahl bestämt emot en polisenämnds inrättande, men vad han vände sig bestämt emot var, att denna polisenämnd skulle enligt det föreliggande förslaget efter hans uppfattning få alltför stor befogenhet. Det är denna alltför stora befogenhet, som han särskilt vill inskränka. Jag ber att få säga till herr Hage, att om han anser förslaget vara reaktionärt, så kan man väl ändå icke anse, att denna bestämmelse om polisenämnden kan vara reaktionär. Ty det måste väl ändå vara av den allra största betydelse, att den civila befolkningen genom sina valda ombud komma in här och få en kontroll över polisväsendet, som de hittills saknat. I många städer har det ju varit så — kanske icke så mycket nu som tidigare — att man velat göra poliskåren och haft poliskåren till en tjänande klass för överklassen i samhället. Genom inrättande av en polisenämnd och genom tillskapande av tillräcklig befogenhet för denna kommer den civila befolkningen här att få en sådan kontroll över polisväsendet, som icke kan vara annat än till gagn och nytta för samhället i dess helhet.

Nu säger herr Johansson i Trollhättan, när han yrkar avslag på detta förslag, att 5 § icke är skriven på sådant sätt, att den kan tillfredsställa honom. Nej, det kan nog vara riktigt, att den icke kan tillfredsställa. Men, herr Johansson, nu äro ju de politiska maktförhållandena sådana här i landet, att det visar sig hart när omöjligt att få igenom ens den maktbefogenhet, som av Kungl. Maj:t här föreslås. Och huru mycket omöjligare skall det då icke bli att få den ändrad i den riktning, som herr Johansson velat ifrågasätta. Därför att man icke kan säga, att denna paragraf, sådan den här är skriven, är fullt godtaglig, så bör man icke vara med om att avvisa densamma.

Sedan ber jag att få säga, i anledning av vad som framförts från flera håll, att genom den bestämmelse, som är inskriven i 2 §, skulle kommunernas självstyrelse äventyras, att jag kan icke finna, att denna självstyrelse härigenom äventyras mera än genom en hel del andra lagar och författningar, som skrivas. Jag ber att få erinra om, huru det är med de flesta för att icke säga alla våra kommunala författningar, där konungens befallningshavande och Kungl. Maj:t i större eller mindre grad ha en viss befogenhet att inskrida mot den kommunala myndigheten. Jag skall endast be få erinra om en av de lagar vi denna riksdag varit med om att antaga, nämligen fattigvårdslagen. Huru har man icke där skrivit, att Kungl. Maj:t har en ganska stor befogenhet att inskrida mot de kommunala myndigheter, som icke fullgöra de skyldigheter man ålagt dem genom denna lag.

Jag kan sålunda för min del, herr talman, icke finna annat än att vad som här föreslås i Kungl. Maj:ts proposition och vilket vi i vår reservation yrkat bifall till, är av den art, att det kan av denna

*Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.
(Forts.)*

Aug. lag om kammare antagas. Och jag ber därför att få yrka bifall till vår polisväsendet i reservation.
rikets städer.

(Forts.)

Herr Holmdahl: Herr talman! Lagutskottets ärade ordförande har gentemot de anmärkningar, jag tillåtit mig anföra mot Kungl. Maj:ts förslag, åberopat, att åtskilliga myndigheter, som blivit hörda i denna fråga, uttalat sig för inrättande av polisenämnd. Jag kunde å min sida åberopa andra myndigheter, som lika kraftigt avstyrkt inrättande av sådan nämnd. Emellertid ber jag att få fästa uppmärksamheten på att utom dessa myndigheter, som blivit hörda i frågan, ha också sakkunniga, utsedda av Kungl. Maj:t, också yttrat sig i saken. Dessa sakkunniga, som avgåvo sitt utlåtande 1913, ansågo, att i stad, där polismästare funnes, borde inrättas ett polisråd, bestående av fyra av samhället utsedda ledamöter. Detta polisråd skulle emellertid endast vara en rådgivande myndighet, således icke äga beslutanderätt, såsom nu ifrågasättes beträffande polisenämnden. Vidare yttrade dessa sakkunniga, att polisråd icke skulle behöva ifrågakomma i städer, där magistraten eller stadsstyrelsen hade befattning med polisväsendet. De sakkunniga yttrade sig i detta avseende på följande sätt: »Däremot syntes behovet av en sådan anordning» — d. v. s. inrättande av polisråd — »icke kunna förutsättas varken i de städer, där magistrat eller annan stadsstyrelse med polischefen delade ansvaret för polisväsendets förvaltning, ej heller å landet, där inseendet över den förstärkta polisbevakningen vore lagd i Kungl. Maj:ts befallningshavandes händer. Magistrat och annan stadsstyrelse stode nämligen till följd av normerna för och arten av sin allmänna verksamhet i ständig rapport med kommunen, och den kollegiala formen för denna verksamhet innefattade i sig de garantier, efter vilka man strävade.»

Dessa sakkunniga stå således i fråga om magistrats och stadsstyrelsens lämplighet att utöva de befogenheter, som det kungl. förslaget tillerkänner polisenämnden, på samma ståndpunkt, som jag i mitt förra uttalande angivit. Och det förvånar mig, att icke Kungl. Maj:ts förslag gått i den riktningen, särskilt som Kungl. Maj:t ju icke tvekat att föreslå, att i städer med fåtalig polispersonal, d. v. s. våra mindre städer, polisenämndens funktioner skulle överlämnas till magistrat eller stadsstyrelse. Kan man våga sig på att överlämna polisenämndens funktioner till magistraten och stadsstyrelsen i de mindre städerna, då förvånar det, att man icke vågar anförtro dessa funktioner åt magistraten i våra större städer, där kvalifikationerna väl få anses vara större.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Schotte: Herr talman! Jag måste säga ett par ord, men jag skall icke förlänga diskussionen mer än som är behöfvligt.

Jag vill först alldeles bestämt protestera mot herr Hages insinuation, att förslagets tendens skulle vara ett försök att öka ut polis-kårerna och mot att förslaget skulle ha något som helst samman-

hang med det beryktade cirkuläret om polisförstärkning från februari 1918. Jag ber herrarna observera, att det var under *februari*, som detta cirkulär utsändes. Situationen var då en helt annan än nu åtminstone i våra grannländer, och med detta cirkulär avsågs en tillökning i poliskårerna just för den befarade oroliga tiden, men ej heller därutöver. Dessa båda saker, polislagen och februaricirkuläret, hava icke haft ett spår sammanhang med varandra. Den nu förevarande frågan har behandlats alldeles fristående från frågan om den i cirkuläret berörda tillfälliga ökningen av poliskårerna.

*Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.
(Forts.)*

Det har icke varit den bittersta tanke på, att detta förslag skulle fattas som en inskränkning i kommunernas självstyrelse, utan man har blott velat fastslå en sak, som jag vidhåller är riktig och laglig och måste gälla, eller att städerna hava skyldighet upprätthålla ett polisväsen. Och man får naturligtvis i det som i allt annat lita på en god och fullständig lagtillämpning. Och jag skulle för min del aldrig vara med om att emot en kommun, som bestrider att öka kostnaderna för sitt polisväsen — för så vitt icke detta polisväsen är alldeles uppenbart uselt ordnat — söka ålägga den att hålla större polisbevakning än den vill ha. Det är ju förresten kommunen och dess medlemmar själva, som ha det största intresset utav att ordning och lugn råda i samhället. Det kan man således vara fullkomligt lugn för att något bisyfte icke förefinnes med lagförslaget framläggande.

Propositionen har tillkommit helt enkelt därför, att jag ville försöka forcera fram polismännen, som jag alltid haft sympatier för, och i anledning av flera uppvaktningar, som gjorts hos mig av polismännen själva och deras föreningar i de större städerna. Och jag ville lägga denna polismannadom så, att det verkligen blev någon glädje med den, och icke efter det urvattnade recept, de sakkunniga gjort upp och som jag icke kunde biträda. Ännu mindre kan jag biträda att tillaga nämnden efter det recept, som herr Holmdahl har framlagt. Jag trodde, att det verkligen skulle vara i polismännens och allmänhetens intresse att få fram en institution, som polismännen, vilken säkerligen skulle verka till ökat förtroende för polismännen och stärka deras ställning. Jag tror också, att polismännen övertvägande anse föreliggande förslag vara ett framsteg. Polismannadomen är närmast hämtad från England, där samarbetet mellan polisbefälet och kommunala förtroendemän visat sig synnerligen ägnat att åstadkomma förtroende för polisen och en lämplig växelverkan mellan polisen och allmänheten.

Jag erkänner gärna, att polismannadomen, sådan som den här är lagd, har ett minimum av uppgifter. Jag har för min del svårt att vara med om någon kompromiss, som skulle innebära, att polismannadomen skulle frångå en del av de befogenheter, som enligt förslaget skulle tillkomma den. Snarare ville jag vara med om motsatsen.

Jag vill också säga om det polisreglemente, som återfinnes i propositionen, att det är uttryckligen sagt i propositionen, att detta reglemente är bifogat för påseende. Men jag har icke velat binda

Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.

(Forts.)

mig vid det. Och det är icke avsett att bliva något s. k. normalreglemente, utan det är endast meningen att bli en ledning för vederbörande. Sedan skulle städerna inom sin kommunala självstyrelse ordna det, huru de vilja. Viktigast är emellertid att få lekmannelementet med i polisförvaltningen.

Herr Holmdahl sade, att det icke kunde vara tillfredsställande, att i småstäderna polisenämnden skulle ersättas med magistraten, men att i de större städerna, som ha så mycket mer vederhäftiga magistrater, dessa skulle få mindre befogenhet med polisväsendet. Jag hyser en alldeles motsatt uppfattning. Just i de större städerna med större poliskårer är lekmannelementets inflytande ännu mer värdefullt, och jag måste anse det vara synnerligen önskvärt, att polischefen där har vid sin sida en dylik nämnd, som bottnar i den allmänna meningen och som har allmänhetens förtroende.

Jag vill också säga det, att problemet om landsbygdens polisväsende ju är ett mycket svårlost problem, då därvid frågan om fjärdingsmannainstitutionens vara eller icke vara måste komma upp. Denna fråga har icke alls berörts av polissakkunniga, utan dessa ha tagit för givet, att den gamla fjärdingsmannainstitutionen skulle behållas och att dessutom skulle anställas extra polismän, som vederbörande myndigheter skulle kunna ålägga kommunerna att hålla och betala ett visst belopp till. Jag vill icke säga, att det är alldeles uteslutet, att ett visst tvång kanske kan behöva utövas med avseende på polisväsendet på landsbygden. Men jag tror icke, att det skulle väcka tillfredsställelse i denna kammare, om man komme fram med det förslag, som den senaste fögderiförvaltningskommittén kommit med, nämligen att ett dylikt tvång skulle tillämpas allmänt över hela linjen och således innebära avsevärt ökade utgifter för landsbygdens kommuner mot nu. Ännu mindre föreställer jag mig, att kammaren skulle bli tillfredsställd med det förslag från kommittén, som går ut på inrättandet av en helt ny lantpoliskår på statens bekostnad, ett gendarmeriväsende, kan man säga, som vi äro så fjärran från att önska oss som någonting.

Det är således ingen lättlost fråga denna om landsbygdens polisväsen, och vad som här förekommit i dag och de angrepp, som skett från olika håll, hava sannerligen icke hos mig väckt ökad lust att försöka lösa den frågan. Det förefaller mig hopplöst, när man så litet förstår och vill förstå varandra, när det gäller den vida mindre frågan om städernas polisväsen. Jag tror därför, att hur denna sak kommer att gå, så kommer det att dröja ganska länge, innan kammaren kan påräkna ett nytt förslag i hela dess vidd till ordnande av hela landets polisväsen.

Herr H a g e: Endast en kort replik till herr Lindqvist i Kosta. Jag skulle icke ha begärt ordet, men herr Lindqvist i Kosta ställde en fråga till mig, och då anser jag, att kammaren bör lämna mig tillfälle att svara.

Herr Lindqvist i Kosta antydde, att jag hade sagt, att denna lag var reaktionär, *därför* att den gick fram på linjen att utöka polis-

väsendet i städerna. Jag vill då för min del säga, att jag icke har yttrat mig på det sättet. Nej, orsaken till att jag anser att detta förslag är så reaktionärt, det är den, att — såsom jag betonade i mitt anförande — det beskär städernas självbestämmanderätt. Här är dock i många fall en lokal opinion, som tager sig uttryck i stadsfullmäktiges beslut angående behövligheten av så och så många polismän. Då vill herr Lindqvist och hans meningsfränder, att denna lokala opinion icke skall få göra sig gällande, utan att den skall kunna beskäras av staten och den s. k. ämbetsmannasakkunskapen, ty det är egentligen det som ligger bakom. Nu är det visserligen sant, att denna opinion tar sig uttryck genom ett instrument, stadsfullmäktige, som är grundat på den fyrtiogradiga skalan. Men majoriteten i denna kammare är ju överens om att vi fortast möjligt böra förändra denna fyrtiogradiga skala till en skala grundad på principen »en man, en röst». Blir det förhållandet, så får ju det här föreliggande förslaget, som innebär en möjlighet till beskärande av denna folkvilja, som tar sig uttryck på det sättet, ett reaktionärt drag. För min del vill jag säga, att man icke kan undgå att finna, att på en hel del platser i landet från borgmästares och magistraters sida verkligen framträder en strävan att utöka polisen på ett alldeles orimligt sätt utöver vad som finnes behov av. Jag vill säga, att denna uppfattning är jag icke ensam om här i kammaren, utan jag har tvärtom hört, att flera av kammarens medlemmar, som jag resonerat med om denna sak, hava fått precis samma intryck i detta avseende. Jag vet särskilt, att en hel del stadsrepresentanter ha samma uppfattning som jag, att det finnes en sådan tendens och att denna skulle få ökad kraft och styrka genom den möjlighet, som komme att givas, om ett sådant förslag som det här föreliggande bleve lag.

Det är från denna utgångspunkt som jag, herr talman, skall be att fortfarande få yrka avslag på Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Johansson i Trollhättan: Endast ett par repliker. Herr Lindqvist i Kosta framhöll, att lantmännen icke skulle vilja vara med om att betala polisväsendet i städerna. Jag vill betona, att jag aldrig sagt, att de skola betala polisväsendet, utan jag går gärna med på att staden skall betala det, men då skall den själv få handha sitt ordningsväsende och bestämma antalet poliser och deras löner. Men skall det läggas i högre myndighets hand, anser jag, att staten skall träda emellan och ha en viss skyldighet att betala. Om det är en så stor statsangelägenhet, bör ju staten taga hand om det.

Man har ställt en fråga här i dag mer än en gång: har det visat sig i några städer, att man misskött ordningsväsendet? Äro icke alla myndigheter måna om att hålla ordning, och vad finnes det då för anledning att lösrycka städerna och taga dem separat? Hela vägen igenom, från den motion, som väcktes av Adolf Hedin 1904, och framåt har det framhållits, att det gäller dessa industrisamhällen och köpingar, vilkas polismän stå fullständigt rättslösa. Men dem har man icke allt tagit med, och Kungl. Maj:t har till och med gått så långt, att i § 6 i den föreliggande propositionen har föreslagits, att

Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.
(Forts.)

Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.
(Forta.)

städer med litet polisantal skulle kunna befrias från inrättande av polisnämnd. Alltså är det icke mycket vunnet, ty jag tror, att i större städer är icke faran så stor.

Herr Pettersson i Södertälje talade här om Huskvarna. Där är det ett helt annat förhållande. Man hade icke där en enda ordinarie polis, efter vad det upplysts mig. Denna plats hade köpingsrättigheter förut och hade därför skyldighet att ha polisuppsyningsman, och då samhället övergick från köping till stad, kunde det icke fritagas från skyldighet att hålla ordningsman och ordinarie sådan. Det är således icke något bevis för nödvändigheten, att detta åliggande skall fastslås i lag. Formellt sett kanske det icke skulle bli så farligt, men i realiteten komme det att verka i den riktning, som man här gjort gällande.

Här har visserligen sagts, att polischefen eller fiskalen är den, som sitter inne med kännedom om förhållandena. Men det är så, att fiskalen ägnar sig icke helt åt polisväsendet, och det kan därför hända, att det är många andra, som även känna till denna sak. Vill en stad ha stadsfiskal och avlöna denne helt för att sköta polisväsendet och han är villig att ägna sig åt det, utfärdar icke justitiekanslern fullmakt utan villkor, att han skall ha rätt till bisysslor. Följden blir — och jag klandrar det icke, ty det är mänskligt — att han har denna plats för att en gång kunna få pension, men huvudsaken blir bisysslorna; det är helt naturligt.

Här har framhållits, att vi skulle kasta oss i armarna på högern och även på första kammaren. Då detta riktades mot herr Hage och han instämde med mig, drabbar detta ju även mig, och jag vill då säga, att jag har läst igenom detta förslag och begrundat det noga, innan jag tagit ställning till detsamma, och min ståndpunkt var klar, långt innan första kammaren fattade sitt beslut. Jag vidhåller mitt yrkande. Jag har nämligen den uppfattningen, att det skulle vara beklagligt, om andra kammaren, som är en mera demokratisk kammare, skulle frånhända kommunerna denna rätt att få bestämma antalet poliser, ty det är i alla fall ett ingrepp i fråga om ordningsväsendet. Om man studerar 1 § i kommunallagarna, får man se, att det är en gammal hävdvunnen rätt att hava självstyrelse, då det gäller ordnings- och hushållningsangelägenheter. Här är det fråga om den ena delen, och det kommer att verka i mycket beklaglig riktning. Det vore därför som sagt beklagligt, om denna kammare skulle fullständigt gå med på och bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr *Lindley* instämde häruti.

Härmed var överläggningen slutad. Herr vice talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Johansson i Trollhättan gjorda yrkandet samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda pro-

positionen. Votering begärdes emellertid av flera av kammarens ledamöter, varför herr vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr vice talmannen nu fann den under 3:o angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde likväl herr Hage votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

*Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.
(Forts.)*

Den, som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående lagutskottets utlåtande nr 73, antager yrkandet om bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Johansson i Trollhättan under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 93 ja mot 69 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöi följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 73, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Huvudvoteringen utföll med 78 ja, men 82 nej; och hade kammaren alltså med avslag å utskottets hemställan bifallit Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

§ 2.

Vid härpå skedd föredragning av lagutskottets utlåtande, nr 74, *Om lag angående villkorlig dom* begärdes ordet av

Herr Sterne, som yttrade: Herr vice talman, mina herrar! I § 28 i förslaget till lag angående villkorlig straffdom finnes inskjuten en bestämmelse av följande lydelse:

»28 §.

Finner domstolen det vara till avsevärt men för den tilltalade
Andra kammarens protokoll 1918. Nr 75.

Om lag angående villkortlig dom.
(Forts.)

eller annan, att kännedom om personliga förhållanden, som inför domstolen framkomma genom förundersökningen och därmed sammanhängande utredning, i följd av rättegångens offentlighet vinner spridning, må domstolen kunna bestämma, att under handläggningen av sådan fråga åhörarna skola avträda.»

Jag uppskattar naturligtvis tillfullo syftet med denna i lagen intagna paragraf. Den avser ju ett skydd för dem, som befinna sig i det läget, att deras brott till äventyrs skulle kunna sonas med villkorlig straffdom. Men detta utesluter icke, att denna inskränkning beträffande domstolsförhandlingars offentlighet kan vara utav den beskaffenhet, att man måste ställa sig synnerligen tveksam beträffande själva saken. Men ännu mer tveksam måste man ställa sig med hänsyn till frågan, i vad mån denna paragraf står i överensstämmelse med den grundlag, som kallas tryckfrihetsförordningen. Ty enligt denna är förhandlingarna vid samtliga rättegångar med de undantag, som i densamma angivas och vilka undantag i huvudsaklig del inskränka sig till sådana mål, som röra rikets säkerhet eller med andra ord de s. k. spionerimålen, offentliga, och kunna därför av vem som helst publiceras. Under sådana förhållanden finner jag det tämligen meningslöst att uti här ifrågavarande lag införa ett sådant skydd, beträffande vilket man i övrigt utav rent sakliga skäl kan ställa sig synnerligen tveksam. Jag har principiellt den uppfattningen, att man bör, så långt görligt och lämpligt är, låta offentlighetens ljus lysa över såväl rättegångsförhandlingar som andra ärenden av offentlig natur, då jag anser, att detta enbart kan vara till gagn för både ärendena och för samhället i dess helhet. Jag har därför, när det förut gällt inskränkningar i denna offentlighet, nämligen ifråga om spionerimål, varit så tveksam, att jag ställt mig på avslag rörande den punkten. och jag har, när jag ser här på nytt en bestämmelse tillkommen, som i viss mån går emot min principiella uppfattning eller i mot denna avvikande riktning, icke kunnat underlåta att vid behandlingen av detta betänkande säga några ord.

Vid utskottsbetänkandet finnes fogad en reservation, avgiven av en enda medlem inom lagutskottet, vilken mera i förbigående vidrört § 28. Jag skall emellertid med stöd av vad jag nu anfört och på grund av den uppfattning jag över huvud taget har i dessa angelägenheter, be att få, herr talman, yrka bifall i så måtto till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen, att den däri gjorda hemställan, att § 28 måtte utgå, bifalles och att nästkommande § 29 måtte erhålla nummer 28.

Herr talmannen inträdde nu och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Härefter anförde

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar!

Den föregående ärade talaren uttalade sina betänkligheter mot 28 § i lagförslaget. Dels nämnde han den svårighet, som föreligger att förlika denna bestämmelse med tryckfrihetsförordningens föreskrift, att man får offentliggöra rättsförhandlingar, och dels ansåg han, att det skulle vara till förmån för den person, för vilken villkorlig dom kunde komma ifråga, att offentlighetens fulla ljus får falla över förhandlingarna. Vad nu först tryckfrihetsförordningen beträffar, så är det klart, att om den här bestämmelsen, som nu är föreslagen, blir antagen, upphäves därigenom ingalunda allmänhetens rätt att få tillgång till protokollen över förhandlingarna och att offentliggöra desamma. Men det kan i alla fall ofta ha sin betydelse, att den allmänhet, som är närvarande vid våra rättsförhandlingar, icke får sin nyfikenhet tillfredsställd, när det gäller vissa ömtåliga fall av den art, varom här är fråga. Jag vågar för övrigt påstå, att en stor del utav den s. k. tingsmenigheten eller den allmänhet, som förekommer som åhörare vid våra rådstuvurätters förhandlingar, icke kommer dit på grund av annat än en nyfikenhet, som icke har så synnerligen grundade anspråk på att respekteras. Däremot är det nog så, att för den stackare, som har kommit i den ställningen, att han kan bli utsatt för villkorlig dom, kan det ha rätt mycket att betyda, att han icke blir ytterligare generad genom allmänhetens närvaro vid förhandlingarna. Jag tror verkligen, att det inte gagnar honom, att allmänheten är närvarande. I många fall kanske det gör honom detsamma, men det finnes säkerligen många fall, då detta utövar ett skadligt och deprimerande inflytande på honom. Någon fara för att allmänhetens befogade intressen att få kännedom om vad som förekommer vid domstolarna skulle åsidosättas genom en sådan bestämmelse torde icke föreligga. Jag menar därför, att det här är fråga om en i verklig mening human föreskrift, varav några verkliga olägenheter ej äro att befara, och jag ber därför, att kammaren icke måtte ansluta sig till det av herr Sterne framställda yrkandet utan bifalla utskottets förslag.

Om lag angående villkorlig dom.
(Forts.)

Vidare yttrades ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Sterne, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3.

Å föredragningslistan fanns härafter upptaget lagutskottets utlåtande, nr 75, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättsinnehavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m., dels ock fyra i anledning därav väckta motioner.

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättsinnehavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

Genom en den 5 mars 1918 dagtecknad proposition, nr 172, hade Kungl. Majt under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet

Ang. lag om
rätt i vissa
fall för nytt-
janderätts-
havare att in-
lösa under
nyttjanderätt
upplåtet om-
råde m. m.
(Forts.)

och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område,

2) lag om ändrad lydelse av 8 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom, samt

3) lag om ändrad lydelse av 24 och 36 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

I samband med denna proposition, vilken hänvisats till lagutskottet, hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning därav väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 146, av herr *K. J. Ekman*; samt

inom andra kammaren:

nr 364, av herrar *Lövgren* i Nyborg, *Hage, Johansson* i Sollefteå, *Eronn* och *Vennerström*;

nr 365, av herrar *Helger, Flognfält, Andersson* i Prästbol, *Hedström* och *Berg* i Munkfors; samt

nr 366, av herr *Persson* i Norrköping.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i punkten intagna förslag till

1) lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område,

2) lag om ändrad lydelse av 8 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom, samt

3) lag om ändrad lydelse av 24 och 36 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom; samt

B. att ovanberörda motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtet voro fogade

dels reservation av herrar *Tengvall* och *Andersson* i Knäppinge, som hemställt att Kungl. Maj:ts proposition nr 172 samt de i ärendet väckta motionerna måtte av riksdagen avslås;

dels ock åtskilliga reservationer beträffande det första av de under punkten A. upptagna lagförslagen.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Pettersson* i Södertälje, som yttrade: Herr talman, mina herrar! I avseende å föredragningsättet får jag hemställa: att lagförslagen föredragas vart för sig, där så erfordras para-

grafvis och där så anses lämpligt, momentvis, med ingresser, rubriker och utskottets hemställan sist;

att vid behandlingen av 1 § i förslaget till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område diskussionen må omfatta betänkandet i dess helhet;

att lagtexten ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse lagförslagen eller något av dem skulle komma att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas, samt

att i avseende å nummerbeteckning å paragrafer och moment utskottet må äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kammarens beslut.

Denna hemställan bifölles.

Punkten A.

Det i punkten upptagna förslaget till

Lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Utskottets förslag var i nedan angivna delar av följande lydelse:

1 §.

Har en för viss tid, överstigande tjugu år, till brukande upplåten del av en fastighet av brukaren eller föregående brukare, vars rätt övergått å honom, så bebyggts, att å området den 1 januari 1918 fanns och vid upplåtelsetidens slut fortfarande finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj, och belöper minst en fjärdedel av det värde, området med därå befintliga byggnader äger, å de brukaren tillhöriga byggnaderna, vare brukaren, där ej jordägaren begagnar sig av den rätt, som enligt 2 § må tillkomma honom, vid upplåtelsetidens slut berättigad att lösa det upplåtna området.

Lösningrätt äge dock icke rum, om de brukaren tillhöriga byggnaderna enligt avtal skola vid upplåtelsetidens slut tillfalla jordägaren eller om området frånträdes på den grund, att brukanderätten förverkats.

Är en del av en fastighet upplåten för brukarens livstid, skall, evad änka njuter brukanderätten till godo eller ej, vid den tid, då den upplåtna brukanderätten upphör, vad i denna lag sägs om brukare på viss tid äga motsvarande tillämpning i avseende å delägarna i brukarens bo, i den mån ej nedan annat stadgas.

Vad i denna lag stadgas om till brukande upplåten del av fastighet skall jämväl tillämpas å till fastighet hörande område, som upplåtits till bostadslägenhet.

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
rätt i vissa
fall för nytt-
janderättshavare att in-
lösa under
nyttjanderätt
upplåtet om-
råde m. m.
(Forts.)

2 §.

Vill jordägaren, hellre än att upplåtet område löses enligt vad i 1 § sägs, lösa de å området uppförda, nyttjanderättshavaren tillhöriga byggnaderna, äge rätt därtill; dock skall, där upplåtelsetiden är minst fyrtonio år, sådan rätt tillkomma jordägaren allenast om å huvudfastigheten den 1 januari 1918 fanns och vid upplåtelsetidens slut fortfarande finnes boningshus, tomtplats eller trädgård på mindre avstånd än tvåhundra meter från området eller eljest områdets inlösen skulle medföra avsevärd olägenhet för huvudfastigheten.

3 §.

Har område, som i 1 § avses, under upplåtelsetiden vunnit förbättring därigenom att nyttjanderättshavaren eller föregående nyttjanderättshavare, vars rätt övergått på honom, nedlagt arbete eller kostnad å området utöver vad honom ålegat enligt vad vid upplåtelsen avtalats eller uppenbarligen varit förutsatt, och vill jordägaren begagna sig av honom enligt 2 § tillkommande rätt, vare pliktig att till nyttjanderättshavaren gälda ersättning även för nämnda förbättring. Sådan ersättning skall beräknas efter det ökade värde, området till följd av den åstadkomna förbättringen kan anses äga, då den upplåtna nyttjanderätten upphör, men må ej överstiga den för arbetets utförande nödiga kostnad.

Finnes å område, som nyttjanderättshavaren skall lösa, jordägaren tillhörig byggnad, vare nyttjanderättshavaren skyldig att lösa även byggnaden.

§ 5.

Kan ej, då jordägaren vill lösa, överenskommelse träffas om vad i löseskilling eller såsom ersättning för förbättring, varom i 3 § förmäles, skall utgå, eller varder, i fråga om upplåtelse på minst fyrtonio år jordägarens anspråk på lösningsrätt av nyttjanderättshavaren bestritt, skall frågan därom avgöras av tre ojäviga skiljemän, bland vilka en utses av vardera parten och de sålunda utsedda tillkalla den tredje. Tredskas någondera parten att utse skiljeman eller kunna de utsedda ej förena sig om valet av den tredje, äge domaren i orten att förordna om valet.

Den, som ej nöjes med vad de flesta skiljemännen säga, äge att draga tvisten under rättens prövning, så framt han instämmer sin talan inom nittio dagar från det skiljemännens beslut tillställdes honom; och skall i beslutet lämnas tydlig hänvisning om vad den missnöjde har att iakttaga för tvistens dragande under rättens prövning.

18 §.

Har en del av en fastighet den 1 januari 1918 sedan mer än tjugu år innehafts av annan än ägaren till brukande eller eljest för ändamål, varom i 1 § sägs, utan att jordägaren före nämnda dag för

Innehavarens skiljande från det innehavda området vidtagit åtgärd, som därefter leder till sådan påföljd, och visas ej avtal, avseende upplåtelse för viss tid eller för livstid, föreligga, äge vad ovan stadgas om upplåtelse för kortare tid än fyrtionio år motsvarande tillämpning, och skall innehavaren giva jordägaren sitt lösningsanspråk tillkänna sist nittio dagar före den dag, då området, fränsett stadgandet i 4 § sista stycket, skall avträdas. Därest avträde efter uppsägning skall ske inom kortare tid än etthundratjugu dagar, må sådant tillkännagivande ske inom trettio dagar från uppsägningen och ansökning om förordnande, som i 7 § avses, ingivas till Konungens befallningshavande inom nittio dagar från tillkännagivandet; dock att, där tillkännagivande, varom nu är sagt, ägt rum tidigare än nittio dagar före den dag, som med hänsyn till uppsägningen är att anse såsom avträdesdag, sådan ansökning må ingivas senast å sistnämnda dag.

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

(Forts.)

Uti ett av herrar *Rogberg*, greve *Spens*, *Fant* och *Svensson* i Bettingetorp reservationsvis framlagt motsvarande lagförslag hade å 1 § givits denna avfattning:

1 §.

Har en för viss tid, ej understigande fyrtionio år, på grund av avtal till brukande upplåten del av en fastighet av brukaren eller föregående brukare, vars rätt övergått å honom, så bebyggts, att å området den 1 januari 1918 fanns och vid upplåtelse tidens slut fortfarande finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj, och belöper minst hälften av det värde, området med därå befintliga byggnader äger, å de brukaren tillhöriga byggnaderna, vare brukaren, där ej jordägaren begagnar sig av den rätt, som enligt 2 § tillkommer honom, vid upplåtelse tidens slut berättigad att lösa det upplåtna området.

Lösningsrätt äge dock icke rum, om de brukaren tillhöriga byggnaderna enligt avtal skola vid upplåtelse tidens slut tillfalla jordägaren eller om området frånträdes på den grund, att brukanderätten förverkats.

Vidare hade herrar *Klefbeck*, *Helger*, *Johansson* i Trollhättan och *Hedström* uti avgiven reservation, med hänvisning till vad som anförts till stöd för de i andra kammaren väckta motionerna nr 365 av herr Helger m. fl. och nr 366 av herr Persson i Norrköping, hemställt

dels att 1, 2, 3, 5 och 18 §§ måtte erhålla följande lydelse:

1 §.

Har en för viss tid, överstigande tjugu år, till brukande upplåten del av fastighet så bebyggts, att å området den 1 januari 1918 fanns och vid upplåtelse tidens slut fortfarande finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj, och belöper minst en fjärdedel av det

Ang. lag om
rätt i vissa
fall för nytt-
janderätts-
havare att in-
lösa under
nyttjanderätt
upplåtet om-
råde m. m.

(Forts.)

värde, området med därå befintliga byggnader äger, å byggnaderna, vare brukaren, där ej jordägaren begagnar sig av den rätt, som enligt 2 § må tillkomma honom, vid upplåtelsetidens slut berättigad att lösa det upplåtna området.

Lösningsrätt äge dock icke rum, om byggnaderna enligt avtal skola vid upplåtelsetidens slut tillfalla jordägaren eller om området frånträdes på den grund, att brukanderätten förverkats.

Är en del av en fastighet upplåten för brukarens livstid, skall, evad änka njuter brukanderätten till godo eller ej, vid den tid, då den upplåtna brukanderätten upphör, vad i denna lag sägs om brukare på viss tid äga motsvarande tillämpning i avseende å delägarna i brukarens bo, i den mån ej nedan annat stadgas.

Vad i denna lag stadgas om till brukaren upplåten del av fastighet skall jämväl tillämpas å till fastighet hörande område, som upplåtits till bostadslägenhet.

2 §.

Vill jordägaren, hellre än att upplåtet område löses enligt vad i 1 § sägs, lösa de å området uppförda, nyttjanderättshavaren tillhöriga byggnaderna, äge rätt därtill om å huvudfastigheten den 1 januari 1918 fanns och vid upplåtelsetidens slut fortfarande finnes boningshus, tomtplats eller trädgård på mindre avstånd än tvåhundra meter från området eller eljest områdets inlösen skulle medföra avsevärd olägenhet för huvudfastigheten.

3 §.

Har området, som i 1 § avses, under upplåtelsetiden vunnit förbättring därigenom, att nyttjanderättshavaren eller föregående nyttjanderättshavare, vars rätt övergått på honom, nedlagt arbete eller kostnad å området utöver vad honom ålegat enligt vad vid upplåtelsen avtalats eller uppenbarligen varit förutsatt, och vill jordägaren begagna sig av honom enligt 2 § tillkommande rätt, vare pliktig att till nyttjanderättshavaren gälda ersättning även för nämnda förbättring. Sådan ersättning skall beräknas efter det ökade värde, området till följd av den åstadkomna förbättringen kan anses äga, då den upplåtna nyttjanderätten upphör.

Finnes å område, som nyttjanderättshavaren skall lösa, jordägaren tillhörig byggnad, vare nyttjanderättshavaren skyldig att lösa även byggnaden.

5 §.

Kan ej, då jordägaren vill lösa, överenskommelse träffas om vad i löseskilling eller såsom ersättning för förbättring, varom i 3 § förmäles, skall utgå, eller varder jordägarens anspråk på lösningsrätt av nyttjanderättshavaren bestritt, skall frågan därom avgöras av tre ojäviga skiljemän, bland vilka en utses av vardera parten och de sålunda utsedda tillkalla den tredje. Tredskas någondera

parten att utse skiljeman eller kunna de utsedda ej förena sig om valet av den tredje, äge domaren i orden att förordna om valet.

Den, som ej nöjes med vad de flesta skiljemännen säga, äge att draga tvisten under rättens prövning, så framt han instämmer sin talan inom nittio dagar från det skiljemännens beslut tillställdes honom; och skall i beslutet lämnas tydlig hänvisning om vad den missnöjde har att iakttaga för tvistens dragande under rättens prövning.

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.
(Forts.)

18 §.

Har en del av en fastighet den 1 januari 1918 sedan mer än tjugu år innehafts av annan än ägaren till brukande eller eljest för ändamål, varom i 1 § sägs, utan att jordägaren före nämnda dag för innehavarens skiljande från det innehavda området vidtagit åtgärd, som därefter leder till sådan påföljd, och visas ej avtal, avseende upplåtelse för viss tid eller för livstid, föreligga, äge vad ovan stadgas motsvarande tillämpning, och skall innehavaren giva jordägaren sitt lösningsanspråk tillkänna sist nittio dagar före den dag, då området, fränsett stadgandet i 4 § sista stycket, skall avträdas. Därest avträde efter uppsägning skall ske inom kortare tid än etthundra-tjugu dagar, må sådant tillkännagivande ske inom trettio dagar från uppsägningen och ansökning om förordnande, som i 7 § avses, ingivas till Konungens befallningshavande inom nittio dagar från tillkännagivandet; dock att, där tillkännagivande varom nu är sagt, ägt rum tidigare än nittio dagar före den dag, som med hänsyn till uppsägningen är att anse såsom avträdesdag, sådan ansökning må ingivas senast å sistnämnda dag;

dels att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda och, i den mån utredning därtill föranledde, för riksdagen framlägga förslag om ytterligare åtgärder i ändamål att för jordbrukets upprätthållande och utveckling och brukarnas frigörelse från beroende i erforderliga fall och under för framtiden betryggande villkor åstadkomma avlösning ytterst genom tvångsåtgärder av torpare, bolagsarrendatorers och vederlikars jordbruk på enskilda domäner.

Efter föredragning av 7 § anförde:

Herr Holmdahl: Herr talman, mina herrar! Då denna fråga förelåg till behandling vid 1913 års riksdag, hade jag tillfälle att uttala mina betänkligheter mot det slag av expropriation, som ifrågasattes i här föreliggande kungl. proposition. Jag framhöll då och tillåter mig också nu göra gällande, att den sociala expropriation, varom här är fråga, står i strid med de principer, på vilka vår expropriationslagstiftning, så vitt angår fast egendom, hittills varit byggd. Expropriationen innebär, som bekant, ett det kraftigaste ingrepp i den enskildes äganderätt. Det har därför ansetts nödvändigt att begränsa den till sådana fall, då det är fråga om att tillgodose ett i eminent mening allmänt behov. Expropria-

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

[Forts.]

tion har sålunda medgivits för att tillgodose något statens eller kommunens ändamål, eller då det gällt att främja den allmänna samfärdseln eller där det kunnat påvisas, att expropriation skulle lända till synnerligt gagn för någon större samfällighet. I sådana fall har det ansetts, att den enskildes rätt och den enskildes intresse borde vika för det allmännas. Däremot har det icke ansetts vara överensstämmande med svensk rättsuppfattning, att en enskild person i ändamål att bereda sig ekonomisk eller annan fördel, skulle äga att tvångsvis avhända en annan person dennes fasta egendom. Men det är just dit den sociala expropriationen syftar. Dess yttersta mål är att utjämna äganderättsförhållandena och att sålunda fränhända den person, som anses inneha jordegendom utöver vad han oundgängligen behöver, någon del därav, och överlåta densamma till den, som anses vara mindre lyckligt lottad i sådant hänseende. Gång efter annan under de senare åren har från socialdemokratiskt håll framställts yrkande på en social expropriationslagstiftning. Man får en klar uppfattning om innebörden och räckvidden av denna expropriation i de motioner, som vid 1913 års riksdag väcktes i samband med det då framlagda förslaget till ny expropriationslag. Jag skall nu inte här ingå på någon redogörelse för dessa motioners innehåll, jag vill endast framhålla, att de mynnade ut i yrkanden dels om avlösning ytterst genom expropriation av torparens, bolagsarrendatorers och deras vederlikars *jordbruk* på enskildas domäner; dels om avlösning ytterst genom expropriation av mark från stora enskilda domäner för *nya* jordbruk och *nya* bostadslägenheter; dels om avlösning ytterst genom expropriation av marken till *lägenhetsinnehavares* besittningar på ofri enskild grund. Det är detta sista slag av avlösning, som här ifrågasättes, och därmed är det första steget taget till förverkligande av den sociala expropriationen.

Man har som skäl för de tvångsåtgärder, som här ifrågasätts gentemot jordägaren, framhållit dels den otrygga ställning, vari de nyttjanderättshavare befinna sig, som äga bostäder å annans område, dels också önskvärdheten av att kunna bevara de av dessa nyttjanderättshavare uppförda bostäderna såsom egna hem. Jag vill visst inte förneka, att dessa synpunkter äro värda beaktande. Jag förstår mycket väl den känsla av otrygghet, som följer med en sådan besittning, och jag inser mycket väl, att denna otrygghet icke gärna kan stimulera till ett mera intensivt hävdande av den jord, som nyttjanderättshavaren innehar. Jag förstår också mycket väl, att för den, som uppfört sin bostad på en annans ägområde, det skall kännas bittert att vid arrendetidens slut nödgas avstå från den jord, där han nedlagt ett mångårigt arbete, och att nedriva den bostad, som han, kanske med betydande kostnader, har uppfört för sig och de sina. Jag medger därför gärna, att det både ur social och humanitär synpunkt vore önskligt, om man kunde bereda dessa nyttjanderättshavare en mera tryggad ställning, och jag uppskattar också tillfallo den medkänsla, som tagit sig uttryck både i den kungl. propositionen och uti de motioner, som äro väckta i frågan.

Men, mina herrar, denna fråga kan och får dock icke uteslutande

betraktas ur social och humanitär synpunkt, ty den är dock först och främst en rättsfråga, och måste därför bedömas också ur rättslig synpunkt. Och om jag gör det, måste jag ställa upp för mig den frågan: Kan man påvisa någon verklig rättsgrund för den tvångsåtgärd, som här ifrågasättes gentemot jordägaren? Svaret på den frågan beror, såvitt jag kan förstå, därpå, huruvida denna otrygghet för nyttjanderättshavaren är en följd av något ensidigt förfarande från jordägarens sida. Om det exempelvis förhåller sig så, att denna otrygghet är beroende av något tvång eller förledande från jordägarens sida, är ett ingripande från statens sida fullkomligt befogat och berättigat. Men därom är här icke tal. Nyttjanderättshavarens otrygga ställning är en följd av innehållet i det avtal, som han *frivilligt* träffat med jordägaren. Nyttjanderättshavaren har vid avtalets slutande och även sedermera varit fullt medveten om sin skyldighet att vid arrendetidens slut avträda jorden och nedriva sina byggnader, såvida han icke kan träffa överenskommelse med jordägaren om avtalets förlängning. De prestationer, som nyttjanderättshavaren har att fullgöra på grund av avtalet, ha bestämts och äro givetvis också i väsentlig grad begränsade just med hänsyn därtill att den arrenderade jorden vid arrendetidens slut skall återfalla till stamhemmanet. Nyttjanderättshavaren kan därför icke med fog göra gällande någon rätt att bli befriad från de skyldigheter, arrendeavtalet ålägger honom. Likaväl som jordägaren har en på avtalet grundad rätt att vid arrendetidens slut återfå den arrenderade jorden, likaväl bör nyttjanderättshavaren vara medveten om sin skyldighet att på utsatt tid avstå från jorden. Huru man än betraktar denna fråga, kan man sålunda icke nr rättslig synpunkt finna något fog för avtalets brytande i den ena kontrahentens intresse.

Jag föreställer mig, att alla här äro överens därom, att det är statens uppgift att övervaka, att i god tro och under laga former slutna avtal hållas i helgd, och likaledes är jag övertygad om att alla äro ense därom att det är statens plikt att, om ett på sådant avtal grundat rättsförhållande skulle kränkas eller rubbas, försöka återställa det rubbade förhållandet och förhjälpa den kränkte till hans rätt. Men huru ställer sig saken enligt det föreliggande förslaget? Jo, förhållandet blir sådant, att staten långt ifrån att skydda det träffade avtalet tvärt om legaliserar dess brytande och detta i den ene kontrahentens, nyttjanderättshavarens, intresse. Huru mycket man än må ömma för honom, måste väl ändå rättskänslan uppresa sig mot ett sådant våldförande på ett frivilligt och i god tro ingånget avtal.

Nu invänder man måhända, att de fördelar, som skulle vinnas med denna lag, äro så betydande, att all hänsyn till jordägaren därför bör falla bort. Ja, det kan ju icke nekas till, att nyttjanderättshavaren får en betydande fördel på jordägarens bekostnad, och det kan icke heller nekas till att det innebär en fördel, att de bostäder, som uppförts av nyttjanderättshavaren, bli bibehållna såsom egna hem. Men gentemot dessa fördelar bör man väl också ställa — förutom det rättsvidriga i avtalsbrytandet — de betänkliga konsekven-

ing. lag om
rätt i vissa
fall för nytt-
janderätts-
havare att in-
lösa under
nyttjanderätt
upplåtet om-
råde m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
rätt i vissu
fall för nytt-
janderätts-
havare att in-
lösa under
nyttjanderätt
upplåtet om-
råde m. m.

(Forts.)

ser, som denna lagstiftning skulle medföra. Huru skall man kunna ifrågasätta, att aktningen för ingångna avtal skall kunna uppräthållas, då staten icke tvekar att i de fall, som här är fråga om, legalisera avtalets brytande? Och huru skall en jordägare, ifall detta förslag upphöjes till lag, våga upplåta någon del av sin jord till nyttjande, då han kan befara, att genom statsmakternas bud denna nyttjanderätt förvandlas till äganderätt och jordägaren därigenom berövas sin välfångna egendom? Skulle denna lagstiftning leda därhän, att våra jordägare icke alls eller i mindre utsträckning än hittills upplåta jord till brukande och bebyggande, då har sannerligen den del av vår jordägande befolkning, som i stor utsträckning begagnat sig av denna upplåtelseform, icke någon anledning att vara tacksam för en lag, som leder till sådant resultat. Och slutligen, vilken osäkerhet ifråga om äganderättsförhållandena skulle icke inträda, ifall i strid med träffade avtal våra jordägare skulle berövas den jord, till vilka de äro rättmätiga ägare?

Jag har förut framhållit, att detta förslag innebär det första steget till förverkligandet av den sociala expropriationen. Och, mina herrar, det är intet tvivel underkastat, att, om detta förslag godtages av riksdagen, detta icke blir det sista steget. Därom vittnar den socialdemokratiska reservation, som är fogad vid utskottsutlåtandet. Det gäller därför för dem, som ännu hålla på den enskilde äganderätten, och som i likhet med mig anse denna äganderätt såsom den djupaste och säkraste grundvalen för vårt nuvarande samhällsskick, att noga betänka sig, innan de skänka sin röst till det föreliggande förslaget.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på den föredragna paragrafen och därmed också på lagförslaget i dess helhet.

I detta yttrande instämde herrar *Räf, Norman, Olsson* i Berg, *Lithander* och *Ericson* i Oberga.

Herr *Svensson* i Betingetorp: Herr talman, mina herrar! Såsom det synes av utskottets utlåtande, har jag deltagit i utskottet, när denna fråga behandlades. Jag har i det fallet kommit till litet grand olika åsikt mot den föregående talaren.

Detta lagförslag, som nu föreligger, har en stor och vittgående räckvidd, då det berör 10,000-tals ja, kanske 20,000-tals personer i vårt land. Vid första påseendet av lagförslaget såväl motivering som text tycks det, som om både humanitära och billighets-skäl tala för ett tillstyrkande av detsamma. Men ju mer man sätter sig in i såväl lagtext som motivering, får man den uppfattningen, att lagen är så lagd, att den icke är till något stöd för jordägaren utan mera för nyttjanderättshavaren. Önskligt hade varit, om lagförslaget inneburit mera humanitära synpunkter och icke haft denna rena expropriationskaraktär. Vid behandlingen av lagtexten har icke mycken prutmån kommit till synes från lagutskottets sida gent emot Kungl. Maj:ts förslag. Det är litet grand i § 5 i lagförslaget. I övrigt är lagförslaget tillstyrkt. Då även jag är

livligt intresserad av att vi så fort som möjligt kunna få armar tillbaka till jordbruket för vår livsmedelsproduktions höjande och helst så många som möjligt på egen torva på fri grund, har jag icke varit ovillig emot lagförslaget, men har icke kunnat gå så långt som utskottet utan stannat jämte några medreservanter vid att tillstyrka rätt för nyttjanderättshavare, som innehar kontrakt på 49 år eller därutöver att få lösa den jord, han innehar och brukar, då han å densamma har egna byggnader. Enligt Kungl. Maj:ts förslag står det i första paragrafen följande: »Har en för viss tid, överstigande tjugu år, till brukande upplåten del av en fastighet av brukaren eller föregående brukare, vars rätt övergått å honom, så bebyggts, att å området den 1 januari 1918 fanns och vid upplåtelse-tidens slut fortfarande finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj, och belöper minst en fjärdedel av det värde, området med därå befintliga byggnader äger, å de brukaren tillhöriga byggnaderna, vare brukaren, där ej jordägaren begagnar sig av den rätt, som enligt 2 § må tillkomma honom, vid upplåtelse-tidens slut berättigad att lösa det upplåtna området.»

Nog kan man tycka, att det är en mot hemmansägaren sträng lag, som ger varje nyttjanderättsinnehavare av en lägenhet jämväl rätt till inlösen av lägenheten, om densamme den 1 januari 1918 varit mer än 20 år ur ägarens händer. Lösningrätten gäller dessutom vid livstidsupplåtelser och efter brukarens död får lägenheten lösas till förmån för hans storbhusdelägare. Således har detta lagförslag på sätt och vis tre olika slag av kontrakt: 49-års kontrakt, kontrakt på över tjugu år och livstidskontrakt. Jag och mina medreservanter ha, såsom jag förut nämnt, icke kunnat biträda något annat förslag, än att de, som ha kontrakt på 49 år, må kunna lösa till sig jorden. Vid dylika kontrakts upprättande äro gränserna mera markerade, och de avse icke jord i så stor omfattning. Tjugu-årskontrakten gälla fri bostad och ha en helt och hållet annan karaktär än de övriga kontrakten. Där sitta torpare i själva verket med egna hus, såsom vi veta, och kontraktet avser icke blott själva området, som huset står på, utan även rätt till slätter på en del av jordägarens marker, betesrätt bland jordägarnas kreatur samt även rätt till vedbrand o. s. v.; och det blir mycket besvärligt, om det en gång skulle bli avsevärd och man skall ordna allt detta. Vad livstidskontrakten beträffar, så bör, när deras liv är lyktat, med vilka kontrakten blivit avslutade, jorden återgå till jordägaren. Det är väl icke rimligt, att arvingarna efter en sådan kontraktsinnehavare skulle precis kunna tvinga sig till att lösa jorden av jordägaren, fastän deras föräldrar haft egna hus på ägarens jord, då denne senare kanske mera av välvillighet upplåtit jorden utan någon vidare ersättning, och för övrigt skulle ju detta i allt fall innebära ett stort inkräktande på jordägarens äganderätt. Vi böra söka ordna denna fråga så, att det mera blir, såsom herr Holmdahl sade, en humanitets- och social fråga, där vi kunna mötas mera i förståelse för lösensrätten. Ty hur det nu är, går det icke an att med Sveriges jordbrukare och innehavare av jord förfara

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

(Forts.)

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätthavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

(Forts.)

så med lagens stränga åtgärder och lagens stränga arm. Få vi i förståelse och i humanitetens tecken lösa denna fråga, kanske den så småningom kan avvecklas, och många kanske lösa sina egna hem utan dessa tvångsåtgärder, som lagen nu skulle föreskriva. Den svenske jordbrukaren och bonden i allmänhet är så beskaffad, att får han, såsom jag säger, på frivillighetens väg uppgöra avtal, är han villig, men tvångsåtgärder vill han icke gärna böja sig för.

Jag skall be, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den utav herr Rogberg m. fl. avgivna reservationen såväl vad lagförslagets text som motivering angår.

Herr Helger: Herr talman, mina herrar! Som herrarna behagade finna, äro vid detta betänkande fogade icke mindre än fyra reservationer, däraf tre från höger, och en från de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet. Jag ämnar att yrka bifall till den senare reservationen och skall be att med några få ord få motivera detta yrkande.

Den fråga, som här föreligger, utgör en del av en stor social fråga, vilken utan tvivel kommer att inom den närmaste tiden i hög grad taga statmakternas uppmärksamhet i anspråk. Denna fråga är aktuell även i andra länder. Vi kunna endast erinra om, att den i det bekanta ohyggliga inbördeskriget i Finland icke spelat en så obetydlig roll. Det är livligt att hoppas, att denna fråga skall kunna lösas i vårt land utan att i någon mån ge anledning till dylika konflikter. Att det är en stor och betydelsefull fråga, kunna vi förstå däraf, att det rör sig om icke mindre än 138,000 medborgare i vårt land, ty så många äro nämligen enligt den officiella statistiken antalet jordtorp i landet.

Största delen av dessa medborgare leva utan tvivel i en social vantrevnad, till följd av den osäkerhet, varmed de besitta sin jord. Det gäller här ett verkligt samhällsintresse, även därför, att samhället tydligen icke har det gagn av dessa medborgare, som det skulle ha, om de hade det bättre ställt i socialt hänseende.

Den omständighet, som givit regeringen anledning att föra denna fråga fram till utredning och slutligen på riksdagens bord, är icke yrkanden från något synnerligen radikalt håll. Utav propositionen framgår nämligen, att initiativet till denna frågas utredning har utgått ifrån Östergötlands läns hushållningssällskap, och jag tror icke, att det är någon så fruktansvärt radikal församling, att det bör verka avskräckande, det förslag, som kommer därifrån. Under sin verksamhet för bildandet av egna hem hade detta hushållningssällskap funnit, att antalet av dem, som voro i besittning av lägenheter på ofri grund och som sökte att få egna hemslån för att inköpa dessa lägenheter, var mycket ringa, och orsakerna därtill voro framför allt, att lägenhetsägarna icke kunde få köpa sina lägenheter. De voro nämligen icke till salu.

Nämnda hushållningssällskap påvisar fördelarna av att dessa lägenhetsägare kunde få inköpa sina områden. De erhöle därigenom, säger sällskapet, en tryggare ställning, jorden och byggnaderna skulle

vårdas bättre och produktionen ökas. Den misströstan och det armod, som varit utmärkande för denna kategori av samhällsmedlemmar, skulle förbytas i belåtenhet och välstånd. Det framhålles, att det är mindre lyckat att lägga egnahemsverksamheten på det sättet, att man bildar nya egna hem, under det man låter de gamla vanvårdas och förfalla. Jag anser, att dessa synpunkter, som uttalades av Östergötlands läns hushållningssällskap, förtjäna allvarligt begrundande.

Detta förslags innebörd är verkligen icke heller sådant, att det behöver avskräcka någon från att gå med på detsamma. Det innebär, att ägare till hus på ofri grund skall få inlösa jorden, men det är långt ifrån alla bland dessa torpare, som skola få denna inlösningsrätt. För det första fordras, att de skola ha innehaft sina torp under minst tjugu år. Vidare fordras det, att värdet av husen skall uppgå till minst en fjärdedel av hela lägenhetens värde. Det är sålunda mycket små lägenheter, som det här kan bli fråga om. Redan den första inskränkningen utesluter ofantligt många av de torpare, som det här gäller. Av de 138,000 torpare, vilka, såsom jag nyss sade, finnas i landet, är det icke mer än 36,000, som själva äga de hus, som de bebo. De andra inskränkningarna utesluta också många, så att det troligen icke är många tusen kvar, men det vore i alla fall lyckligt, om något kunde göras för att sätta dem i en bättre ställning.

Men icke ens detta vill högern gå med på, och såsom skäl har den framför allt anfört, att detta förslag innebär ett ingrepp i äganderätten. Det är särskilt i herrar Tengvalls och Anderssons i Knäppinge reservation, som denna synpunkt konsekvent göres gällande. De andra reservanternas vilja i någon mån gå med, även där förslaget berör äganderätten, men de vilja dock icke ta konsekvenserna av detta erkännande.

Reservanternas Tengvall och Andersson framhålla likväl, att fall finnas, då det allmänna intresset kräver, att den enskildes intresse ger vika. »Det gäller därför», säga de, »att i varje föreliggande nytt fall undersöka, huruvida det allmännas intresse är så starkt, att den enskildes måste träda tillbaka.» Detta är en fullkomligt riktig utgångspunkt, som hade bort leda reservanternas till ett övervägande, huruvida icke det allmännas intresse här är så starkt, att den enskildes måste vika. Men i stället ge de sig in på ett rent juridiskt resonemang därom, huruvida vid tidpunkten för upplåtelsen avsågs, att upplåtelsen skulle gälla för själva arrendetiden eller för längre tid.

I detta avseende yttra sig reservanternas mycket tvärsäkert. »Det är uppenbart», säga de, »att när avtalet mellan jordägare och nyttjanderättsinnehavare träffades, ingen av dem hade tanke på annat än att, då avtalstiden gått till ända, skulle den förra komma i full och oinskränkt besittning av jordlotten i fråga.» Jag tror icke, att detta påstående är riktigt i alla möjliga fall. I stället är det nog tvärtom i många fall snarare så, att det egentligen avsetts.

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
rätt i vissa
fall för nytt-
janderäts-
havare att in-
lösa under
nyttjanderätt
upplåtet om-
råde m. m.
(Forts.)

att upplåtelsen skulle vara för en tid framåt, utan att man tänkte sig huru länge, fastän det måste utsättas i kontrakten en viss tid.

Mot reservanternas påståenden vill jag sätta egnahemsnämndens utredning angående orsakerna till en del åbyggnader på ofri grund, och då särskilt de s. k. 49- och 50-årskontrakten. Att dessa kommo till, berodde ingalunda på att upplåtaren och den, som mottog upplåtelsen, voro synnerligen glada över och tilltalade av denna form av jordbesittning. Att denna form måste väljas, berodde på den tidens lagstiftning. Den medgav icke hemmansklyvning i hur små delar som helst; den fordrade, för att hemmansklyvning skulle få äga rum, att varje del var så stor, att den medgav innehavaren en viss besuttenhet. Ända till senare tid ha också svårigheter att erhålla lagfart på sådana delar ymnat sig, och fick man icke lagfart, kunde man icke heller få inteckning. Därför nödgades man använda utredt som överlåtelseform, och den användes som bekant, under början av 1800-talet och även till mitten av 1800-talet i mycket stor utsträckning. Man fastställde då upplåtelsen för viss tid, när det icke var möjligt att erhålla äganderätt. Även sedan lagstiftningen medgav en hemmansklyvning i mindre delar, kvarstod emellertid en mycket stor obenägenhet från jordägarnas sida att upplåta jord med full äganderätt, och det är detta, som dessa torpare nu lida av.

Numera äro också förhållandena annorlunda och förutsättningarerna för besuttenhet äro helt andra. Förr var det nödvändigt, att brukaren hade så stort område, att han kunde odla tillräckligt med spannmål för sig och de sina och få in vad som behövdes, för jordröntor, skatter, inköp av livsmedel o. d. Nu behöves för detta ändamål icke så stort område. Det är möjligt att försörja sig på ett mindre område till följd av bättre metoder för jordbrukets bedrivande, bättre kommunikationsförhållanden o. d. Därför passa en dylik lagstiftning och dessa upplåtelseformer icke så bra nu, som vad de gjorde förr.

Det är således icke säkert, att upplåtelseerna alltid avsett en viss tid, ehuru man till följd av lagstiftningen måst använda denna upplåtelseform. Jag känner speciellt till fall, exempelvis uppe i Värmland, där ledningen för det stora Uddeholmsbolaget upplät lägenheter utan något kontrakt; de lämnades för att bereda möjlighet att skaffa skogsarbetare, och det var icke tal om annat, än att torparen skulle få besitta jorden för framtiden. Det var på den tiden, då det kunde sägas om den dåvarande bolagsledningen, nämligen den gamle brukspatron Geijer, såsom det hette om den gamle odalmannen, att »hans handslag gällde mer än ed och skrift».

Även om avtalen avsågo viss tid, måste man väl erkänna, att sådana ändrade förhållanden nu inträffat, att det, som var lämpligt och rimligt då, numera icke är rimligt. De patriarkaliska förhållandena, som förut rådde emellan arbetare och arbetsgivare, existera icke numera. Övergången från naturhushållning till penninghushållning har också haft sitt inflytande på detta område. Arrendavgiften skulle på den tiden utgå i naturaförmåner eller i arbets-

kraft. Det har visat sig nu, att detta är en synnerligen olämplig form för arrende. Till följd av ändrade priser å arbetskraft och naturaförmåner kommer arrendatorn i många fall i ett synnerligen olyckligt läge. Vi erinra oss, hurusom vi vid denna riksdag haft förslag före därom, att statsmakterna skulle ingripa för att förändra verkningarna av dylika arrendeavtal.

Men även ur samhällets synpunkt är en förändring i dessa förhållanden nödvändig. Det har nu erkänts, att om samhällets bästa tarvar det, får den enskildes intressen vika, och man må väl då erkänna, att framalstrande av livsmedel är ett samhällsintresse, som i dessa dagar åtminstone är av den allra största betydelse. Om nu torparsystemet står hindrande i vägen för ett utnyttjande av alla krafter för livsmedelsproduktion, måtte det väl icke vara orimligt, att detta system får vika för statens intresse.

Det är känt och erkänt, att torparna icke kunna ha den lust att odla och förbättra sin jord, som de skulle ha, ifall de innehade jorden med äganderätt eller en tryggad besittningsrätt. Jag vill för kammaren nämna ett typiskt exempel på, huru det kan gå för en person, som vill odla och arbeta på jorden, men som har en sådan otrygg besittningsrätt. Jag träffade i Värmland en 61-årig torpare, som innehaft sin jord i 40 år. Hans far hade förut innehaft den i 17 år, och när han började att där odla, fanns det blott så mycket odlad jord, att han kunde sätta en halv tunna potatis. Han odlade upp ett och ett halvt tunnland, och den nuvarande innehavaren har sedan odlat upp sju tunnland. Han har vidare byggt manhus och ladugård, som äro i det bästa skick. Härtill har han icke fått annan hjälp, än att han erhållit tillstånd att taga rundvirke på rot i bolagets skog på den tid, då virkesvärdet var mycket obetydligt. En sådan odlare förtjänar verkligen en belöning av samhället, och den jordägare, av vilken han fått jorden till sig upplåten, den gamle brukspatron Geijer, gynnade honom också på allt sätt. Men sedan kom det en jägmästare, som behagade göra skogstorpen till experimentalfält för sina skogsförsök, och då föll det honom in, att han ville ha dagkarlstorp i stället för hästtorp, och då fick denne odlare sig förelagt ett kontrakt, i vilket det heter, att han icke får hålla häst, och att han icke får utan bolagets särskilda tillstånd verkställa nyodlingar. Detta kunde den gamle odlaren icke gå in på. Då fick han uppsägning, och i mars månad i år efter 40 års arbete där blev han delgiven vräkningsansökan och just i förrgår fick jag brev om, att denna beräkningsansökan blivit befallen av Konungens befallningshavande. Detta är visst icke det enda exemplet, utan jag har en lång lista på sådana vräkningar, som blivit företagna just på senare tiden.

Jag vill fråga: har vårt folk i dessa tider råd att undvara det tillskott i livsmedelsproduktion, som skulle vinnas därigenom, att våra 138.000 torpare sutte i sådan ställning, att de kunde med liv och lust ägna sig åt odlarens gärning? Jag bestrider ingalunda, att tillerkännande av friköpsrätt åt torparna är ett ingrepp i äganderätten. Men jag måste gent emot reservanterna göra gällande, och

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 75.

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att lösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
rätt i vissa
fall för nytt-
janderätts-
havare att in-
lösa under
nyttjanderätt
upplåtet om-
råde m. m.

(Forts.)

jag tror mig här ha visat detta, att här föreligger ett så stort samhällsintresse, att den enskildes intresse, även om han finner det obehagligt, måste vika. Det bör kunna ske så mycket lättare, som den mark, varom här kan bliva fråga, i de allra flesta fall icke har annat värde än just det, som torparen själv skapat, och då vidare jordägaren i alla fall skulle få full ersättning för jorden; det är aldrig fråga om något annat.

Vad jag nu anfört gäller även med avseende å den kungl propositionen. Är min mening riktig beträffande de torpare, som äga sina hus, är den riktig även i fråga om dem, som icke äga husen, men som kanske nedlagt lika stora kostnader på själva jorden, som de andra nedlagt på sina hus. Det kan också i många fall vara tvistigt, vem som huset tillhör, t. ex. i sådana fall, som det jag nyss nämnde, där jordägaren har släppt till virke till huset. Vem skall i sådana fall anses äga byggnaderna? Därför har jag föreslagit en ändring i § 1, åsyftande att lagens verkningar skulle sträcka sig även till sådana torpare, som icke äro ägare till sina hus.

Jag har även föreslagit åtskilliga andra ändringar, bland annat att någon inlösningsrätt icke skulle ifrågakomma för jordägaren, då torpet varit upplåtet i tjuugu år. Kungl. Maj:t vill för sådana fall medgiva dylik lösningsrätt och avstånga jordägaren därifrån endast då det gäller dem, som haft 49- eller 50-årsarrenden. Jag skall återkomma till dessa ändringsförslag i fortsättningen av denna debatt. Jag vill nu endast nämna, att i fråga om § 18 anser jag det vara synnerligen viktigt att denna paragraf bifalles i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, på det att även de må komma med, som icke ha formliga arrendekontrakt, men som varit i besittning av jorden i över tjuugu år. I annat fall skulle ofantligt många av våra torpare, icke minst uppe i Värmlands bygder, bliva ställda utom denna lag.

När jag nu går att yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen av herr Klefbeck m. fl., ber jag att få erinra om, att det är tusentals torpare, som i dessa dagar vänta på, att riksdagen skall göra något för att sätta dem i en lyckligare ställning. Första kammarens beslut i dag har visat, att dessa förhoppningar säkerligen komma att bliva besvikna. Vad dessa torpare tänka och känna, kan jag icke uttrycka bättre, än vad den nyss nämnde torparen uttalat i ett brev till mig, när jag underrättade honom om, att den kungl. propositionen i detta ämne vore att vänta. Han skrev då i ett brev till mig ungefär följande: »Jag kände ny livskraft i mina gamla lemmar. Jag gick ut att se på mina åkrar, och min son följde mig.» Jag tror, att efter det avslag, som vi väl få såsom ett resultat i denna frågas behandling, många torpare skola känna en bitter besvikelse, och om de gå ut på sina fält och någon av dem tar sin son med sig, skulle han kunna säga till honom: »Den här jorden har jag odlat och den har jag brukat i många år, jag hade väntat och hoppats, att du skulle få övertaga den efter mig och bruka den, som jag brukat den, och ytterligare förkovra den, men jag kan icke råda dig till att stanna på denna torva, utan du får söka dig annan utkomst.»

Jag tror, att en sådan besvikelse kommer att visa sig ibland många tusen av våra torpare, och även om riksdagen, såsom väl fara är värt, avslår denna proposition, tror jag icke, att andra kammaren vill vara med om detta, och vill den icke det, bör den bifalla vår reservation, så att *något* kan vinnas i den sammanjämkning, som lagutskottet grundlagsenligt skall förelaga i frågan.

I den förhoppning, att andra kammaren behjärtar detta yrkande, ber jag. herr talman, att få hemställa om bifall till den vid betänkandet fogade, av herr Klefbeck m. fl. avgivna reservationen.

Med herr Helger förenade sig herrar *Hedström, Carlson* i Karlshamn, *Flognfält, Johansson* i Vittinge, *Persson* i Björsholm och *Andersson* i Prästbol.

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman, mina herrar! I detta betänkande bjuder lagutskottet riksdagen på icke mindre än fem olika linjer för lösning av det spörsmål, som genom den kungl. propositionen underställts riksdagens prövning. Jag skall till att börja med tillåta mig att efter de föregående anförandena giva en kort översikt av innebörden av dessa olika linjer för att sedan komma till ett omdöme om desamma.

Den uppenbarligen enklaste lösningen är den, som föreslås i den av herrar Tengvall och Andersson i Knäppinge avgivna reservationen och som nu förordats av herr Holmdahl. Den linjen är den enklaste, ty den går ut på att statsmakterna icke skola göra någonting alls, utan lägga armarna i kors och endast betyga de personer, om vilkas intressen här är fråga, sin varma sympati och eventuellt bereda dem möjlighet att få avtalstiden förlängd eller på något sätt underlätta en frivillig uppgörelse om lägenheternas inlösen.

Här har från denna talarestol redan framhållits, i vilket bekymmersamt läge dessa människor befinna sig. Jag vill endast erinra, att om riksdagen icke gör något för att hjälpa dem, så komma 100,000-tals redan befintliga små egna hem att spolieras, och detta kan väl icke stå tillsammans med den politik, som riksdagen förut inlåtit sig på, nämligen att genom penningbidrag och annat uppmuntra tillkomsten av egna hem. Icke heller skulle en sådan avvisande hållning stå tillsammans med riksdagens skrivelse 1913, då riksdagen begärde, att Kungl. Maj:t skulle skyndsammast möjligt framlägga förslag till åtgärder, ägnade att effektivt bereda dylika lägenhetsinnehavare en mera tryggad ställning.

Mot detta invänder nu herr Holmdahl, att det icke är överensstämmande med svensk rättsuppfattning, att en person kan tvångsvis avhändas sin jordegendom till förmån för ett annat enskilt intresse. Huru skall man kunna vänta, säger herr Holmdahl, att respekten för avtal skall kunna upprätthållas, då staten uppmuntrar till avtals brytande genom en lag sådan som denna? Jag vill med anledning av detta uttalande endast erinra, att vi under de senaste tjugua åren antagit flere lagar, som innebära rubbning av ingångna avtal. Jag erinrar om nyttjanderättslagen av 1907, enligt vilken avtal, som

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättsinnehavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.
(Forts.)

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

(Forts.)

jordägare ingått med arrendator i vissa fall, icke gäller, när det strider mot denna lag. Jag erinrar om expropriationslagstiftningen. Vad är detta annat än en lag, som kullkastar ingångna avtal? När en person sålt sin egendom till andra för att dessa som ägare skola sitta i okvald besittning därav, så kommer staten och tager denna egendom genom expropriation. Vad är detta annat än ett brytande av ett avtal? Så ha vi 1906 års lag om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom. Vad innebär den annat än ett brytande av avtal, då den säger, att avtal om förvärv av fast egendom i vissa fall icke skola gälla?

För övrigt kan det gent emot herr Holmdahls svåra betänkligheter vara av ett visst intresse att erinra, att vi här i landet ha ett lagråd, som statsmakterna tänkt sig som vårdare av konsekvensen i rättsutvecklingen och som har till uppgift att tillse, att icke riksdag och Kungl. Maj:t av obetänksamhet skapa lagar, som icke kunna förlikas med det gällande rättssystemet. Nåväl, vad har då detta lagråd sagt beträffande den lag, som herr Holmdahl anser stå i strid med svensk rättsuppfattning? Icke en röst har inom lagrådet höjts mot lagen, och man har icke visat den ringaste betänksamhet mot densamma. Däremot har lagrådet i flera avseenden föreslagit ändring däri till nyttjanderätts-havarens fördel. Och första kammaren sedan, som väl icke alldeles förverkat anspråket att vara ett värn för det hävdvunna i samhället, att vara en konservativ, återhållande kraft här i landet, första kammaren har, märkvärdigt att säga, med 72 röster mot 39 antagit, visserligen icke Kungl. Maj:ts förslag, utan herr Rogbergs reservation, men sålunda i alla fall ett lagförslag, som i princip är lika farligt enligt herr Holmdahls mening som Kungl. Maj:ts förslag.

Jag har sagt detta endast för att visa ihålligheten och tomheten i herr Holmdahls deklamationer mot detta förslag. Jag är för övrigt övertygad om att andra kammaren skall finna en lösning i enlighet med Knäppingelinjen allt för enkel för att vara förtjänt av någon vidare uppmärksamhet.

Närmast i ordningen kommer jag till det förslag, som är fram-buret av flera reservanter från första kammaren och herr Svensson i Betingetorp från andra kammaren. Detta förslag går ut på att nyttjanderättsinnehavaren skulle få rätt att tillösa sig den av honom brukade jorden under villkor, att han genom avtal fått nyttjanderätten till jorden under minst 49 år. Det förutsattes sålunda, att ett verkligt avtal är ingånget. Uteslutna äro de, som icke kunna uppvisa något sådant avtal, och dessutom de, som icke ha kontrakt på kortare tid än 49 år. Vidare förutsattes enligt förstakammarförslaget att lägenheten är bebyggd, så att därå finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj samt att byggnaderna representera ett värde, som är minst lika stort som jordens. Ytterligare förutsattes, att de brukaren tillhöriga byggnaderna icke skola vid avtalstidens slut hemfalla till brukaren, att han icke förverkat sin brukningsrätt och att jordäga-ren icke vill begagna sin rätt att lösa till sig byggnaderna, vartill han ovillkorligen skall vara berättigad, sålunda utan avseende på om

lägenhetens fränskiljande eller kvarstannande i annans ägo skulle bereda stamfastigheten särskilda olägenheter. I sammanhang härmed går första kammarens beslut ut på att om lägenhetsinnehavaren under den tid, han innehått lägenheten, nedlagt arbete och kostnader på densamma, han icke skall få ersättning för dessa förbättringar. Slutligen innehåller samma beslut, att denna lag icke skall vara tillämplig på jord, som tillhör kronan eller stiftelser eller som anslagits till ecklesiastika ändamål.

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

(Forts.)

Närmast kommer sedan herr Dahls reservation. Den överensstämmer med första kammarens beslut utom däri, att herr Dahl vill tillerkänna brukaren inlösningsrätt även för den händelse brukningstiden är kortare än 49 år, endast den överstiger 20 år; och vidare önskar herr Dahl särskilda inskränkningar i fråga om brukarens rätt till ersättning för gjorda förbättringar.

Så ha vi Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag, som innehåller följande bestämmelser. Såsom villkor för brukares inlösningsrätt fordras *att* upplåtelsen skall ha skett antingen för viss tid, överstigande 20 år eller för livstid, eller att lägenheten, utan att avtal om upplåtelse kan uppvisas, under mer än 20 år innehafts av annan än ägaren utan att ägaren vidtagit åtgärd för brukarens skiljande från området; *att* på lägenheten den 1 januari 1918 funnits och därefter vid upplåtelse tidens slut fortfarande finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj; *samt att* minst en fjärdedel av det värde, området med därå befintliga byggnader äger, belöper å de brukaren tillhöriga byggnaderna. Lösningsrätt äger dock icke rum, om de brukaren tillhöriga byggnaderna enligt avtal skola vid upplåtelse tidens slut tillfalla jordägaren eller om området frånträdes på den grund, att brukanderätten förverkats. Slutligen förutsättes, *att* om jordägaren vid avtalstidens slut vill begagna sig av sin rätt att tillösa sig dessa byggnader, han därtill skall vara berättigad med den inskränkning, att om avtalstiden är kortare än 49 år, jordägaren skall äga denna inlösningsrätt endast om å huvudfastigheten fortfarande finnas bostadshus, tomplats eller trädgård på mindre avstånd än två hundra meter från området eller eljest områdets lösen skulle medföra avsevärd olägenhet för huvudfastigheten. Dessutom innehåller det kungl. förslaget, att om brukaren eller hans föregångare i brukningsrätten nedlagt kostnader för jordens förbättring, ersättning skall lämnas av jordägaren, och att denna ersättning skall beräknas efter det högre värde, som jorden fått genom förbättringen, dock med den inskränkning, att denna ersättning i intet fall må överstiga kostnaden för arbetet för förbättringen.

Slutligen ha vi längst till vänster den linje, som förordas av de fyra socialdemokratiska reservanterna. Den skiljer sig helt obetydligt från utskottets förslag, nämligen först och främst däri, att lösenrätten enligt denna reservation skall äga rum för brukaren, även om denne icke äger byggnaderna på lägenheten, vidare därutinnan, att jordägarens rätt att lösa byggnaderna alltid skall vara inskränkt av det villkoret, att

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättsinnehavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

(Forts.)

lägenheten ligger så, att dess avskiljande bereder stamfastigheten avsevärda olägenheter, d. v. s. torpet skall ligga alldeles in på huvudgården; och slutligen föreslås, att för den händelse brukaren får rätt till ersättning för jordförbättringar, detta värde icke skall vara inskränkt till kostnaderna för dessa förbättringar, utan han skall få ersättningen beräknad enligt det högre värde, som lägenheten fått genom dessa förbättringar. Därjämte hemställa socialdemokraterna om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om ytterligare åtgärder i ändamål att för jordbrukets upprätthållande och utveckling och brukarnas frigörelse från beroende i erforderliga fall och under för framtiden betryggande villkor avlösning måtte åstadkommas ytterst genom tvångsåtgärder av torpare, bolagsarrendatorers och vederlikars jordbruk på enskilda domäner.

Utskottet har ansett, att Kungl. Maj:ts förslag verkligen skulle hjälpa ett mycket stort antal av de lägenhetsinnehavare, varom här är fråga, utan att på samma gång kränka jordägarens rätt. I händelse detta förslag bifölles, så skulle omkring 100,000 egna hem räddas, därav 36,000 jordbrukslägenheter och resten bostadslägenheter.

Vad den socialdemokratiska reservationen beträffar, så vill jag för min del gärna erkänna, att de positiva ändringsförslag, som däri framställas, icke torde innebära några farligare ingrepp i jordägarerätten, och jag skulle för min del icke ha så mycket emot att rösta för densamma. Men det kan dock sättas i fråga, om det nu är skäl att spänna bågen så högt, som dessa reserver gjorts. Till en början kan det förtjäna erinras, att riksdagens skrivelse 1913 alldeles icke avser rätt till lösen för andra arrendatorer än sådana, som äga byggnader. Riksdagen hemställer nämligen, att Kungl. Maj:t måtte skyndsammast möjligt framlägga för riksdagen förslag i syfte att medelst stadgande om lösningsrätt bereda ägare av byggnader å ofri grund en mera tryggad ställning. Det är sålunda otvivelaktigt ett steg utanför den ram, riksdagen sålunda uppdragit, som man föreslår, då man vill, att lösningsrätt skall tillerkännas även andra lägenhetsinnehavare. Vidare kan man icke alldeles blunda för den invändning, som från förstakammarhåll riktats mot reservationen och mot hela förslaget och som även framhållits under diskussionen här i afton, att när ett dylikt avtal ingicks, nog ingendera parten tänkte sig, att lägenhetsinnehavaren skulle bli ägare till lägenheten, och den invändningen väger tyngre, då det är fråga om lägenhetsinnehavare, som icke nedlagt arbete och kostnader för bebyggandet. En särskild anledning att yrka avslag på den socialdemokratiska reservationen och bifall till utskottets förslag föreligger däri, att i denna sena stund av riksdagen det måste anses, att en sammanjämkning med första kammaren blir mer än eljest riskabel, om kammaren skulle bifalla den socialdemokratiska reservationen. I första kammaren har nämligen från flera håll uttalats den meningen, att man tänkt sig en sammanjämkning möjlig i enlighet med herr Dahls reservation med någon modifiering. Men om andra kammaren skärper Kungl. Maj:ts förslag genom att t. ex. acceptera herr Helgers re-

reservation, då har man från förstakammarhåll mycket bestämt uttalat, att man icke vill vara med om en sammanjämkning med ett sådant beslut. Detta är att beklaga, men jag tror, att de, som äro intresserade av att hjälpa ett avsevärt antal av dessa lägenhetsinnehavare, böra rösta för utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Lindley: Herr talman! Jag skulle icke ha besvärat kammaren med ett yttrande i frågan, men då jag till följe ett förbiseende från kansliets sida icke blivit antecknad såsom reservant på denna punkt, har jag måst begära ordet. Här såsom i andra frågor har det stått olika meningar emot varandra, som brutit sig skarpt, men under hela utskottsbehandlingen har det mer och mer klarat för mig, att det minsta, som kunde tänkas ifråga om lösning av detta spörsmål vore att få ett bifall till den av Kungl. Maj:t framlagda propositionen. Då det emellertid visat sig, att motståndet mot densamma varit så stort som det varit, och vi ha ju också här i kammaren hört yrkanden dels på avslag och dels på bestämmelser gående långt under vad propositionen innehåller, så har jag ansett det nödvändigt att, för att vi icke skola stå med tomma händer, då det gäller den sista uppgörelsen mellan kamrarna, vi måste gå de vägar, som ligga i herr Klefbeck's m. fl. reservation. Det har framhållits i debatten och framför allt av herr Svensson i Betingetorp, att denna lagstiftning skulle mera ha tagit vara på och byggt på humanitära synpunkter och mindre på expropriationssynpunkter. Jag delar herr Svenssons i Betingetorp åsikt, att man bör anlägga humanitära synpunkter då det gäller en ny lagstiftning av detta slag. Men med den synpunkten för ögonen är det som jag kommit på den tanken, att vi måste gå längre än propositionen angivit. Vi ha ju hört under debatten, att den föreslagna lagstiftningen skulle bli av så oerhörd betydelse för dessa hundratusentals torpare, som det gäller. Herr Holmdahl talade om att man måste se på rättssynpunkten, men jag vågar påstå, att då vissa företeelser göra sig gällande i samhället på detta område, och då lagstiftningen måste skapa nya rättsgrunder, så måste man bygga dessa framför allt på humanitära synpunkter och dessa kräva väl att den nya lagen slår vakt omkring de små och svaga i samhället, och dessa små och svaga äro i detta fall nyttjanderättsinnehavarna, dessa som nedlagt ett livslångt arbete på brytande av steniga backar, på att odla jorden för att få något ur densamma. Det gäller i kväll för oss att tänka på det, då vi tala om att lagstiftningen skall bygga på humanitära synpunkter. Det gäller att i handling visa vårt intresse för det vackra talet om fria svenska män på egna forvor. Då jag som sagt funnit det nödvändigt, att vi icke i den slutliga sammanjämkningen stå med tomma händer, har jag nödgats biträda herrar Klefbeck's och Helgers m. fl. reservation. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Jag skall fatta mig så kort som möjligt, då på föredragningslistan återstår ett tjugotal ärenden. Meningen är ju att riksdagsarbetet skall vara fär-

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättsinnehavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
rätt i vissa
fall för nytt-
janderätts-
havare att in-
lösa under
nyttjanderätt
upplåtet om-
råde m. m.

(Forts.)

diget i slutet av veckan, vilket icke låter sig göra, om vi använda tiden till att mer än nödigt är meddela varandra våra tankar.

Jag ber, vad själva frågan beträffar, få säga, att jag hyser icke de betänkligheter mot utskottets och Kungl. Maj:ts förslag, som herr Holmdahl gjort sig till målsman för. Tvärtom anser jag såsom jordägare, att det är fullt berättigat, att de torpare och lägenhetsinnehavare, som äga byggnaderna eller en del av byggnaderna, skola få rättighet att, då de innehaft egendomen en längre tid, få lösa densamma. Vad beträffar de nyttjanderättsinnehavare, som inneha arrenden på 49 år, ha i allmänhet jordägarna knappast tänkt sig återfå den jordbit de avstått under så lång tid och jag antar, att då kontraktet skrevs, var det med tanke på att den som erhöll kontraktet skulle någon gång bli ägare till jordbiten. Det är klart, att dessa nyttjanderättsinnehavare få en annan ställning, om de bli ägare till jorden, och jag tror icke, att den nuvarande jordägaren skall lida något men av, om han avstår därifrån. Det är ett berättigat krav, som på detta sätt kommer från nyttjanderättsinnehavarnas sida, och skall jag såsom jordägare vara ytterst villig att tillmötesgå ett dylikt krav, isynnerhet som jag håller före, att därigenom bildas en del egna hem, på vilka dessa torpare erhålla en mera tryggad ställning än den de nu hava.

Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att vi ha redan medgivit vissa jordinnehavare nämligen i tätt bebyggda samhällen att få tillförsäkra sig jord, såsom i stationssamhällen och dylikt. Samhällena äga själva exproprierat jorden och sedan tillhandahålla den åt innehavarna.

Jag är sålunda villig att gå med på utskottets förslag, men jag kan icke följa socialdemokraterna i deras yrkande. Jag vet icke vad det innebär och kan således icke överskåda dess följder. Jag skulle gärna vilja göra något för värmlandstorparna, som, såsom vi hört beskrivas, ha det illa ställt, men jag tror man därvidlag får välja andra vägar än nu föreslagna. Man kan tänka sig en arrendator, som vanvårdat egendomen, äger icke dess byggnader och har kanske aldrig nedlagt något arbete på egendomen. Att en sådan arrendator skulle ha rätt att lösa jorden, synes mig icke berättigat. Förresten, vilka skulle ha denna lösningsrätt? Det enda villkoret enligt reservanternas förslag är att torpet skulle vara bebyggt och att byggnaderna skulle motsvara en fjärdedel av fastighetens värde. Å många t. o. m. stora egendomar med hundratals tunnland, uppgår byggnadernas brandsförsäkringsvärde till halva värdet av hela fastigheten. Det kunde gå till överdrift. Det är väl icke meningen att arrendatorn av en dylik egendom skulle få inlösa densamma. Fall kunna även finnas, där arrendatorn är förmögnare än jordägaren. Socialdemokraternas förslag är sådant, att man icke kan överskåda dess följder, och jag håller före, att det i vissa fall skulle kunna tillämpas till gagn för torparna, men att det i många fall skulle verka orättvist.

Ordföranden i utskottet har framhållit, att det skulle icke vara till fördel i sammanjämningssyfte att biträda den socialdemokra-

tiska reservationen. Jag delar denna uppfattning. Vilja vi en sammanjämkning, få vi icke gå för långt, men jag tror, att om vi kunna få ett sammanjämningsförslag, där huvudsakligen utskottets förslag accepteras, därigenom tillfälle kunde beredas att bilda en hel del egna hem, att små nyttjanderättsinnehavare, som nu äga del av fastighet, eftersom de äga husen, kunde få köpa den andra delen eller jorden. Det vore ett stort steg framåt, som dessa torpare skulle vara synnerligen belättna med. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Aug. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättsinnehavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m
(Forts.)

Herr Berg i Staby: Herr talman! De betänkligheter man kan hysa mot en lagstiftning sådan som den ifrågavarande hava framhållits av herr Holmdahl. Jag ställer mig icke likgiltig för dessa betänkligheter, men jag har å andra sidan erfarenhet av att något bör göras för att skydda dessa lägenhetsinnehavares rätt. Det föreliggande förslaget vill nu bereda möjlighet att göra detta. Men jag kan icke neka till, att förslaget enligt min mening för litet tillgodoser ägarens rätt. Jag kan icke finna att man kan gå längre än att ägaren av jorden under alla förhållanden skulle ha rättighet att lösa till sig en lägenhet. Mina tankar överensstämma sålunda närmast med dem, som framhållits i den av herr Rogberg med flera avgivna, vid betänkandet fogade reservationen. Men jag är icke riktigt överens med de tankar, som framhållits där. Den reservationen upptager nämligen endast de lägenheter, som innehafts i 49 år. Jag anser, att även i övriga fall skulle lägenhetsinnehavaren kunna få rätt att lösa. Jag sympatiserar sålunda med de tankar, som i detta hänseende framställts i herr Dahls reservation. För min del finner jag icke, att det är så ömmande med de personer, som ha lägenheter på 49 eller 50 år. De ha beräknat, att anläggningarna vid lägenheten skulle amorteras på denna tid. Det är vanligen icke heller de lägenhetsinnehavare, som odlat och byggt som leva efter 50 år, utan det är andra innehavare. Mera ömmande är det med dem, som haft lägenheten på kortare tid, exempelvis över 20 år. Jag ville därför, att även de skulle få lösa. Mest ömmande är det för dem, som sitta i den ställning, som herr Helger skildrat, och många äro de. Man kan dock i alla dessa fall icke komma till hjälp, därför att det icke finnes avtal, som upplåtelsen grundar sig på. Jag vill emellertid, fastän mina tankar icke i allo överensstämma med den reservation, som avgivits av herr Rogberg, be att få yrka bifall till denna reservation.

Herr Olsson i Ramsta: Herr talman! Ja, detta är en fråga, som alla måste erkänna är av utomordentlig vikt för en stor del av dessa lägenhetsägare i landet. När högern i utskottet gått fram på tre linjer och första kammaren tagit den reservation, som ligger kan man säga på mitten, så förstår man, att detta tillvägagångssätt av högern i utskottet har valts med tanke på att kunna få en för högern någorlunda antaglig sammanjämkning. Men jag får säga ifrån här, att om jag nu går att rösta för utskottets förslag, så är

Ang. lag om
rätt i vissa
fall för nytt-
janderätts-
havare att in-
lösa under
nyttjanderätt
upplåtet om-
råde m. m.

(Forts.)

det också det längsta jag kan gå i den vägen. Att taga t. ex. en sammanjämkning på herr Dahls reservation är icke att tillråda, ty även denna reservation ger ju ägaren lösningsrätt framför lägenhetsinnehavaren, och tager man ett sådant lagförslag, anser jag det vara bättre, om vi icke fått någon lag alls i detta avseende. När man vet, huru högern agiterat och talat i bygderna om att den är det parti, som framför andra partier i landet arbetar för att bevara jorden åt bönderna — och då menar den väl även torparna, kan jag förstå — är högerns ställning till denna fråga ägnad att väcka förvåning. Ty när detta parti tager den parollen, och det sedan kommer upp ett lagförslag, som avser att lämna jorden åt dem, som sitta på jorden och bruka den, så ställer sig högern avvisande till ett sådant lagförslag. Här är icke fråga om expropriation, utan här är fråga om att giva dessa lägenhetsinnehavare rätt att lösa till sig jorden för det skäligen värde den har, och jordägaren blir inte av med någonting. Det är endast så, att om vi taga detta förslag, trygga vi dessa lägenhetsinnehavare, så att vi kunna få dem och möjligen också deras söner kvar på ställena. Jag vill endast ha uttalat, innan kammaren går att fatta sitt beslut i denna fråga, att jag för min del aldrig kommer att giva min röst för ett sammanjämkningsförslag, som ligger på herr Dahls linje.

Herr Helger: Herr talman! Endast en kort replik. Herr Hamilton uttalade, att han icke kunde ansluta sig till den socialdemokratiska reservationen, ty han visste icke riktigt vad den innebar. Han befarade, att det kunde bli så, att även den, som vanvårdade sin jord, kunde få rätt att lösa in densamma. Jag tror icke, att sådana fall behöva inträffa, ty den, som vanvårdar sin jord, är sannerligen icke angelägen att lösa in den, och vill han det ändå, är det väl med föresats att han skall bättre bruka den, och då är ju ingen olycka skedd.

Så ett par ord om sammanjämkningen. Utskottets ärade ordförande ansåg, att man för sammanjämkningens skull borde taga utskottets förslag, och herr Hamilton yttrade detsamma, nämligen att man borde söka få något, som var så nära utskottets förslag som möjligt, genom att gå med på en sammanjämkning. Herr Olsson i Ramsta ansåg, att det längsta han kunde sträcka sig till var Kungl. Maj:ts förslag, och därför ville han rösta med utskottet nu. För min del vill jag tro, att det icke alls blir så, utan om andra kammaren tager utskottets förslag, kommer naturligtvis sammanjämkningen att ligga mellan herr Rogbergs förslag och utskottets förslag, och vi få således betydligt mindre än Kungl. Maj:t föreslagit. Om vi vilja vinna något verkligt i sammanjämkningssyfte, något som ligger så nära utskottets förslag som möjligt, så sker det naturligtvis bäst genom att gå på herr Klefbeck's reservation. Jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Holmdahl: Herr talman! Gent emot de anmärkning-
gar, som jag tillåtit mig anföra mot det framlagda förslaget, har

lagutskottets ärade ordförande framhållit, att åtskilliga av de lagar, som vi ha antagit under senare år, ha varit av beskaffenhet, att genom dem redan träffade avtal ha brutits. Ja, om den ärade ordföranden syftar på de kristidsförfattningar, som vi gång efter annan antagit, har han alldeles rätt; i det avseendet ha vi fått böja oss för tidsförhållandena. Men det är att märka, att dessa lagar ha allenast temporär giltighet, och därför ha vi kunnat vara med därom. Men när lagutskottets ärade ordförande gjorde en jämförelse mellan den här föreliggande lagen och lagen om nyttjanderätt, får jag säga att jag kunde icke följa honom i hans tankegång. Vad innehåller lagen om nyttjanderätt i de avseenden, varom här är fråga? Jo, den säger, att om kontrahenterna i ett kontrakt upptaga vissa slags bestämmelser, skola dessa bestämmelser vara utan giltighet. Detta är väl ändå något helt annat än vad det här är fråga om. Den person, som sluter ett nyttjanderättsavtal, medveten om att dessa bestämmelser icke skola ha giltighet, har ju att skylla sig själv om dessa bli utan verkan.

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

(Forts.)

Lagutskottets ärade ordförande säger vidare, att expropriation i vanliga fall bryter avtal. Ja, det är riktigt, men jag vill framhålla, att enligt de principer vi hittills följt i expropriationslagstiftningen, får expropriationen icke ske i andra fall, än när det gäller att tillgodose ett i eminent mening allmänt behov.

Vidare har lagutskottets ordförande anmärkt, att lagrådet lämnat detta lagförslag utan erinran. Ja, detta är i så måtto riktigt, att lagrådet ingenting alls har sagt. Det har varit ägnat att väcka uppmärksamhet icke blott hos mig utan även hos andra, att lagrådet i stället för att taga ställning till det, som i fråga om detta förslag är det viktigaste, nämligen förslaget materiellt rättsliga innebörd, har föredragit att förbigå det med tystnad. Jag för min del skall icke tillåta mig att draga några slutsatser av denna tystnad, men den kan måhända betyda något annat än vad utskottets ordförande vill göra gällande.

Lagutskottets ordförande har även framhållit, att första kammaren i dag antagit herr Rogbergs reservation med 72 röster mot 39. Ja, jag får säga, att detta beslut har förvånat mig, särskilt om man sammanställer det med de uttalanden, som från högerhåll gjordes i första kammaren vid 1912 års riksdag. Får man döma högerpartiets ställning i denna fråga efter de uttalanden, som då gjordes av högerns ledare, så står densamma i uppenbar strid med det beslut, som i dag fattats av första kammarens majoritet.

Lagutskottets ärade ordförande har slutligen betecknat de rättsliga synpunkter, som jag tagit mig friheten framhålla, som deklamationer. Det är ett mycket bekvämt sätt att komma ifrån gendrivandet av dessa synpunkter genom att beteckna dem som tomma deklamationer. Jag anser mig emellertid kunna fastslå, att vad som här förekommit under debatten, icke varit ägnat att på något sätt vederlägga, vad jag ur rättslig synpunkt anfört mot ifrågavarande lagförslag. Jag har därför all anledning att vidhålla det omdöme, som jag uttalade vid 1913 års riksdag, när jag

Ang. lag om
rätt i vissa
fall för nytt-
janderätts-
havare att in-
lösa under
nyttjanderätt
upplåtet om-
råde m. m.
(Forts.)

betecknade det ingrepp i äganderätten, som här ifrågasättes, som en legaliserad rättskränkning.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Endast ett par ord mot herr Holmdahl. Han var ledsn över, att jag kallat hans synpunkter för deklamationer. Det var icke så illa ment, men då han sade, att det var ett bekvämt sätt att komma till rätta med hans argumentering, så skall jag be att få fästa uppmärksamheten på, att jag hade åtskilligt annat att säga som jag verkligen tror innehöll sakskalet.

Herr Holmdahl opponerar sig mot jämförelsen mellan det nu diskuterade lagförslaget och 1907 års nyttjanderättslag. Han säger, att det icke är riktigt, att som jag gjort söka jämföra dessa båda lagar med avseende på rubbandet av ingångna avtal. Jag avsåg nämligen med mitt yttrande att påpeka, att enligt 1907 års nyttjanderättslag kan det hända att lagen nekar att erkänna giltighet åt ett eljest giltigt avtal mellan två kontrahenter, jordägare och arrendator. Det är något annat, säger herr Holmdahl. Ja, det är riktigt, ty två lagar bli aldrig en och samma lag. Men så säger han, att enligt 1907 års lag föreligger det förhållande, att en jordägare och en arrendator, medvetna om att lagen förbjuder det, ingå vissa avtal. Alldeles misstag, herr Holmdahl. De behöva visst inte vara medvetna om att vissa avtal äro förbjudna, utan de kunna vara i fullkomligt god tro i detta avseende då de ingå avtalet, men dock säger lagen, att ett sådant avtal är utan verkan. Alltså. redan 1907 tillåto sig de svenska statsmakterna att på det sättet — hur var det herr Holmdahl sade? — rubba tilliten till ingångna avtal.

Sedan ett par ord till herr Helger. Herr Helger sade, att om vi vilja vinna något verkligt i sammanjämkningssyfte, så skola vi taga herr Klefbeck's reservation. Jag tillåter mig fortfarande ha en annan mening och vill fästa uppmärksamheten på, att hur livligt vi än må vara intresserade och ha rätt att vara intresserade av att denna fråga får en lycklig lösning, en lösning, som hjälper ett avsevärt antal lägenhetsägare, så kunna vi efter första kammarens beslut på förmiddagen dock icke hoppas, att i alla delar få första kammaren att acceptera utskottets förslag. utan vi måste tänka oss att det blir någon jämkning på det förslaget i riktning mot herr Dahls reservation. Men jag vill för min del säga, att såvitt jag kan se, är det ingalunda orimligt, om man tänker sig sammanjämkningslinjen i enlighet med herr Dahls förslag, dock med det viktiga tillägget, att även 18 § i lagförslaget skall bli lag, det vill säga att även sådana nyttjanderättshavare, som innehava sin jord utan att kunna förete avtal på arrendet, skola ha rätt till lösen. Jag tror icke vi kunna klaga över att vi få för litet, om vi få en dylik sammanjämkning. Och jag anser för min del, att en sådan sammanjämkning är möjlig, om andra kammaren tager utskottets förslag, men en sammanjämkning efter de linjer, som herr Helger föreslår.

skulle, såsom jag redan förut sagt, betydligt förmörka utsikterna för en ur andra kammarens synpunkt fördelaktig uppgörelse.

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

Herr Norman: Trots propositionsropen skall jag tillåta mig taga kammarens uppmärksamhet i anspråk några få minuter. Jag har med hänsyn till den sena timmen icke för avsikt att hålla på länge.

Jag vill taga fasta på det yttrande, som fälldes av den förste ärade talaren från socialdemokratiskt håll, då han säger att han ingalunda vill bestrida, att friköpsrätten innebär ett ingrepp i äganderätten. Det är alltså från det hållet erkänt, att här är fråga om ett ingrepp i äganderätten.

Vidare skulle jag vilja ställa i belysning mot varandra å ena sidan det påstående, den ärade talaren fällde att då här blott är fråga om lägenheter, där husens värde uppgår till högst en fjärdedel av det helas värde det alltså är blott mycket små lägenheter, som komma att beröras av lagen, och å andra sidan det uttalande, som gjordes av herr vice talmannen, med vilken jag i det fallet fullt förenar mig, att husens värde på jordbrukslägenheter ofta uppgår till en ganska betydande del av egendomens totalvärde. Det kan finnas egendomar på hundratals tunnland — detta är herr vice talmannens uppfattning — där husens värde uppgår till hälften av hela egendomens värde, nämligen där icke avsevärda arealer av värdefull skog finnas. Jag ställer sålunda emot varandra å ena sidan herr vice talmannens uttalande och å andra sidan herr Helgers, och min erfarenhet i detta stycke är, att herr vice talmannen har fullkomligt rätt. Med det förslag, som föreligger från socialdemokratiskt håll, kommer man mycket långt, och jag vädjar verkligen till kammarens lantmän, om de vilja vara med om en lagstiftning, som kan gå mycket längre än man vid det första ögonkastet är på det klara med.

I sammanhang härmed fäste jag mig särskilt vid ett uttalande från en liberal lantman, herr Olsson i Ramsta, vilkens yttrande föreföll mig något underbart. Han säger först, att högern här i kammaren har alltid förklarat sig vilja hålla på äganderätten, men nu förefaller det verkligen, som om högern frångått denna ståndpunkt, därigenom att högern icke nu vill medverka till att fråntaga jordägarna deras rätt. Här är det visserligen icke fråga om att taga jorden, utan den skulle lösas genom expropriationsförfarande, men jag undrar ändå, om det icke innebär att mot jordägarnes vilja fråntaga dem deras egendom.

Vidare uttalade han en märkelig mening om jordägarens rätt, då han sade, att jordägaren bör icke ha bättre rätt till sin egen jord än den som har nyttjanderätt till en viss lägenhet å samma jord. Jag vill särskilt peka på dessa uttalanden från det hållet.

Jag skall, som jag nyss nämnde, icke närmare ingå på dessa frågor, men ber att få hänvisa till den statistik, som föreligger i Statistisk årsbok, vilken vi ju alla fått oss tilldelad, av vilken statistik

(Forts.)

Ang. lag om
rätt i vissa
fall för nytt-
janderätts-
havare att in-
lösa under
nyttjanderätt
upplåtet om-
råde m. m.
(Forts.)

framgår, att antalet brukningsdelar under självständig äganderätt under en lång följd av år har befunnit sig i ständigt stigande, detta den lagstiftning, som här är ifrågasatt, förutan.

Utan närmare utläggningar skall jag med hänvisning till den motivering, som är anförd i den av herrar Tengvall och Andersson i Knäppinge avgivna reservationen, be att få förena mig med herr Holmdahl i yrkandet om bifall till denna reservation, d. v. s. om avslag på den kungliga propositionen.

Herr Helger: Herr talman! Endast ett ord till herr Norman. Jag tror, att han vantolkade herr Olssons i Ramsta yttrande om högerns ställning till äganderätten. Herr Olsson menade utan tvivel med vad han sade, att högern alltid har hävdad, att äganderätten är den enda form för jordbesittning, som är lämplig för jordbruket. Ja, högern hävdar nog i allmänhet den meningen, men när det nu är fråga om torparne, så vill högern inte vara med om att skaffa dem äganderätt till deras jord, utan högern tyckes tillämpa sin mening om äganderätten på det sättet: när jag har äganderätten, då är den bra, men när andra ha den, är den inte värd ett vittne.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Löfgren: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke upptaga kammarens tid mer än ett par minuter. Jag har tyvärr varit hindrad att deltaga i överläggningen här i kammaren, emedan det varit nödvändigt att bevaka ärenden i första kammaren, men jag kom in under herr Holmdahls anförande och fäste mig då vid ett par ord, som han sade och som gävo mig anledning till att nu uppträda.

Herr Holmdahl anmärkte att lagrådet hade iakttagit tystnad på den punkten, huruvida detta lagförslag stode i god överensstämmelse med allmänna rättsprinciper, och herr Holmdahl sade, att man av denna tystnad ingalunda kunde draga den slutsatsen, att lagrådet funnit lagförslaget överensstämma med allmänna rättsgrunder. Tystnaden behövde icke betyda annat än att lagrådet hade formellt granskat och godkänt förslaget och intet vidare. Då detta yttrande, ifall det får stå oemotsagt, skulle kunna leda till en missuppfattning om det svenska lagrådets ställning, ber jag att få förklara, att det lagråd, som nu sitter, likaväl som varje tidigare lagråd har fattat sin uppgift så, att lagrådet i främsta rummet, framför allt annat, har att tillse, huruvida ett visst lagförslag, som föreligger till granskning, står i god överensstämmelse med allmän svensk rättsåskådning. Detta är lagrådets främsta uppgift, och det skulle innebära en grov försummelse, som jag förmodar att ingen vill tillvita lagrådet, därest denna uppgift eftersattes. Det förhåller sig till och med så, att lagrådet, när det haft visst förslag till granskning, funnit det angeläget att gå in på ett bedömande av förslaget även ur andra grunder än de rent rättsliga, såsom ur sociala och lämplighetssynpunkter, men i lagrådets granskning

har alltid ingått att se till, att förslaget grunder hängde väl ihop med allmän svensk rättsuppfattning. Jag kan påminna herrarna om, hur förhållandet var med granskningen av vattenlagen, som vi nyss haft till behandling här. Där hade lagrådet upptagit vissa dess principer till granskning både ur lämplighets-synpunkt och ur den synpunkten huruvida det kunde sättas i fråga, om icke det framlagda lagförslaget gick utanför vad som vore svensk rättsuppfattning.

Att lagrådet vid det nu diskuterade lagförslaget iakttager tystnad i den ifrågavarande delen, betyder helt enkelt, att det icke kan tänkas något annat än att detta lagförslag överensstämmer med allmänna rättsprinciper. Och varför? Herr Norman sade nyss att detta förslag innebär ett ingrepp i äganderätten. Ja det är sant, det innebär ett sådant ingrepp i äganderätten som alltid faller under begreppet expropriation. Expropriation innebär tillägnande av annans egendom på grund av det allmänna intresse, som anses vara förenat med ett dylikt tillägnande, ett tillägnande, som icke sker utan vederlag utan emot full ersättning. Här har lagrådet uppenbarligen funnit, att det föreligger ett allmänt intresse av den beskaffenhet att den enskildes lösningsrätt bör ha pricis samma ställning i den svenska rätten som expropriationen.

Vad slutligen beträffar frågan om vilket beslut kammaren lämpligen bör fatta för att få till stånd en sammanjämkning med första kammaren, så vill jag ansluta mig till det som nyss uttalades av lagutskottets ordförande. Jag vill visst icke bestrida, att den socialdemokratiska reservationen rör vid nog så viktiga spörsmål, nämligen torparfrågan i sin helhet. Den väsentliga skillnaden mellan den socialdemokratiska reservationen samt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag är ju den, att enligt den socialdemokratiska reservationen husen icke till någon del behöva tillhöra lägenhetsinnehavaren, utan är reservanternas förslag i denna punkt helt allmänt avfattat. Det må emellertid vara sant, att även andra fall än de, som propositionen berör, kunna behöva göras till föremål för lagstiftning, att olika lägenhetsinnehavares rätt och intresse bör skyddas i större utsträckning än nu. Men denna större fråga tarvar sin särskilda utredning och är icke berörd i det av Kungl. Maj:ts framlagda förslaget. Den kungl. propositionen gör icke anspråk på mera än att nu lösa den fråga, om vilken riksdagen på sin tid skrivit. nämligen frågan om möjlighet för dessa ensittare eller, för att använda ett mera populärt och mindre vackert ord, backstugusittare att bli självägande eller att åtminstone förhindra att de skola kunna utan ersättning vräkas från ett område, på vilket de nedlagt livslångt arbete eller åtminstone många års mödor.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, 2:o) godkännande av 1 § i det av herr Rogberg m. fl. reservationsvis framlagda motsvarande lagförslaget. 3:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
rätt i vissa
fall för nytt-
janderätts-
havare att in-
lösa under
nyttjanderätt
upplåtet om-
råde m. m.

(Forts.)

herr Klefbeck m. fl. avgivna reservationen samt 4:o) avslag å lagförslaget i vad avsåge föreliggande paragraf; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen fann den under 3:o) angivna nu hava flertalets röster för sig. Beträffande kontrapositionen äskade emellertid herr Svensson i Betingetorp votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i den sist begärda voteringen antagits den under 4:o) angivna propositionen, först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående 1 § i lagutskottets förevarande förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område antager yrkandet om bifall till den av herr Klefbeck m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om avslag å lagförslaget i vad avser berörda paragraf.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 96 ja mot 65 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i lagutskottets förevarande förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf i den lydelse, som föreslagits i den av herr Klefbeck m. fl. avgivna reservationen.

Huvudvoteringen utföll med 72 ja, men 81 nej; och hade kammaren alltså godkänt nämnda paragraf i den lydelse, som föreslagits i den av herr Klefbeck m. fl. avgivna reservationen.

Sedan 2 § härpå föredragits, erhöles ordet av

Herr Helger, som yttrade: Herr talman! Med hänvisning till vad jag förut anfört ber jag få yrka bifall till § 2 med den lydelse, som föreslås i den utav herr Klefbeck m. fl. avgivna reservatio-

nen. Den innebär som herrarna behagade finna, att lösningssrätt för jordägaren icke skall medgivnas annat än när området är beläget helt nära huvudgården.

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen framställda propositioner i ämnet godkände kammaren paragrafen i den lydelse, som föreslagits i herr Klefbeck's m. fl. ovanberörda reservation.

(Forts.)

Härefter föredrogs 3 §; och anförde därvid:

Herr Helger: Den ändring, som vi föreslå i denna paragraf är en konsekvens utav vad som förut har beslutats, och jag hemställer alltså om bifall till paragrafen med den lydelse, den har i herr Klefbeck's m. fl. reservation.

Herr Pettersson i Södertälje: 3 § gäller frågan om ersättning för jordförbättringar. Det är nog en alldeles fristående sak, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Herr Helger: Ja, herr talman! Jag misstog mig i detta avseende, det är här verkligen fråga om en ändring av Kungl. Maj:ts förslag. Reservationen innebär nämligen, att arrendatorn skulle ställas i en förmånligare ställning vid avgörandet av värdet å jorden, i så måtto, att hela värdeökningen icke skulle kunna tillfalla jordägaren utan att även arrendatorn, som ju har nedlagt arbete på den, skulle få en del av denna värdeökning.

Herr Pettersson i Södertälje: Jag anser mig skyldig erinra om att Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet tillstyrkt, avser, att nyttjanderättshavare skulle få ersättning för all den kostnad han nedlagt på förbättringen. Det är alltså icke så obillig, som man skulle kunna tro, av den föregående ärade talarens yttrande.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. I enlighet med de därunder förekomna yrkandena framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på godkännande av paragrafen i den av herr Klefbeck m. fl. reservationsvis föreslagna avfattningen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

4 §.

Godkändes.

Vid nu skedd föredragning av 5 § begärdes ordet av

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 75.

Ang. lag om
rätt i vissa
fall för nytt-
janderätta-
havare att in-
lösa under
nyttjanderätt
upplåtet om-
råde m. m.

(Forts.)

Herr Helger, som yttrade: Jag skall be att få yrka bifall till paragrafen med den lydelse, som angives i herr Klefbeck's m. fl:s reservation.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner i ämnet godkändes paragrafen i den lydelse, som föreslagits i herr Klefbeck's m. fl. reservation.

6—17 §§.

Godkändes.

18 § föredrogs härpå. Därvid anförde

Herr Helger: Jag skall be med hänvisning till vad jag förut har sagt att få yrka bifall till 18 § i den lydelse den har i herr Klefbeck's m. fl. reservation.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner i ämnet godkände kammaren paragrafen i enlighet med herr Klefbeck's m. fl. meranämnda reservation.

Efter föredragning härpå av 19 § begärdes ordet av

Herr Rehn, som anförde: Det heter här: »Vad i denna lag stadgas äge ej tillämpning beträffande område, som tillhör kronan eller ingår i tomtindelning» o. s. v. Jag skulle vilja hemställa, att dessa ord »tillhör kronan» måtte utgå. Därmed berättigas också de lägenhetsinnehavare, som sitta å kronojord, att lösa till sig sina områden.

Jag tror mig veta, att man även från utskottets sida icke skulle ha så mycket emot att dessa ord strykas i paragrafen. Jag hemställer sålunda om bifall till § 19 med den ändringen, att de av mig angivna orden utgå.

Herr Rehn, som nu ånyo erhöll ordet, yttrade vidare: Ja, herr talman, då jag fått upplysning om att mitt förslag icke kan ställas under proposition, eftersom det icke föreligger någon motion i ämnet och utskottet icke heller föreslagit någon ändring av Kungl. Maj:ts proposition, på den punkten, nödgas jag anhålla att få återtaga mitt yrkande.

Härefter blev paragrafen av kammaren godkänd.

Sedan *slutstadgandet* nu föredragits, yttrade:

Herr Helger: Herr talman! Som herrarna behagade finna, har jag hemställt om en skrivelse med begäran om en fullständigare

utredning angående torparfrågans lösning. Det är ett gammalt socialdemokratiskt önskemål, att torparna måtte erhålla jordbruk med tryggad besittningsrätt. Det förhåller sig så, att en hel del av de arrendatorer, som det här är fråga om, icke ha råd att friköpa sin jord. Nu vill visserligen Kungl. Maj:t genom en särskild proposition bereda dem möjlighet att erhålla lån, men de skulle i alla fall få en stor skuldbörda, som för dem blir mycket tryckande. Därför vore det för dem fördelaktigare, om staten inlöste jorden och de finge bruka den med tryggad besittningsrätt. Detta är vad som innefattas i det skrivelseförslag, som reservanterna ha framfört och som jag med herr talmannens tillåtelse ber att i detta sammanhang få yrka bifall till.

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

(Forts.)

Herr Pettersson i Södertälje: Det kan nog vara sant, att det är åtskilligt, som talar för en sådan utredning, som reservanterna ha föreslagit. Men saken är väl så pass vittutseende, att man borde ha mera utredning om den, innan man beslutar en skrivelse. Nu kan man ju säga, att det icke betyder något vad andra kammaren beslutar, därför att förslaget fallit i första kammaren, men jag anser, att det inte är riktigt rätt att resonera så. För min del vill jag säga, att jag icke är beredd att rösta för det av reservanterna påyrkade skrivelseförslaget, utan jag ber att få yrka avslag på detsamma.

Överläggningen var härmed slutad. Efter av herr talmannen först framställd proposition i fråga om slutstadgandet blev detsamma av kammaren godkänt.

Vidare gav herr talmannen beträffande frågan om avlåtande av skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning rörande ytterligare åtgärder för avlösning av torparens m. fl. jordbruk på enskilda domäner propositioner dels på bifall till vad i berörda avseende reservationsvis föreslagits av herr Klefbeck m. fl., dels ock på avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

Ingressen; rubriken.

Godkändes.

Härefter föredrogs det av utskottet framlagda förslaget till

Lag om ändrad lydelse av 8 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom; och begärdes ordet därvid av

Herr Pettersson i Södertälje, som anförde: För några dagar sedan har riksdagen antagit en ny vattenlag, och i samband därmed ha också vidtagits ändringar i de paragrafer i förordningarna angående lagfart å fång till fast egendom samt angående in-

Ang. lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.
(Forts.)

teckning i fast egendom, beträffande vilka det här är fråga om att göra de ändringar, som påkallas av den nyss antagna lagen om rätt för nyttjanderättshavare att lösa till sig jorden. Nu är det naturligtvis nödvändigt, att de ändringar, som påkallas av det i kväll antagna lagförslaget, samarbetas med de lagändringar, vilka redan beslutats i anledning av den nya vattenlagen. Det har icke kunnat iakttagas i utskottets förslag, som avlämnades, innan den förra frågan var slutligt avgjord. För att bereda lagutskottet tillfälle att inkomma med förslag om en sådan samarbetning av ifrågavarande ändringar ber jag att få hemställa om återremiss av det nu föredragna lagförslaget.

Vidare yttrades ej. Med bifall till vad herr Pettersson i Södertälje sålunda föreslagit beslöt kammaren återförvisa lagförslaget till utskottet för ny behandling.

Härpå föredrogs utskottets förslag till

Lag om ändrad lydelse av 24 och 36 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

Därvid yttrade

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! På de skäl, som jag nyss anförde och som även gälla detta förslag, ber jag att få yrka återremiss av även detta lagförslag.

Vidare anfördes ej. Jämväl nu föreliggande lagförslag blev av kammaren återremitterat till utskottet för ny behandling.

Utskottets hemställan i punkten A. förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Konstitutionsutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av proportionellt valsätt vid alla val, som förrättas av kommunalstyrelse i stad, landsting och kommunalfullmäktige, föredrogs nu; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Ang. ordningen för val av fortsättnings-skolestyrelse m. m.

Vidare förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels lag om ändrad lydelse av §§ 1, 2, 10, 13, 19, 21, 22, 23.

30, 36, 38 och 39 i förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, dels lag om ändrad lydelse av §§ 1, 3 och 4 i lagen den 25 juni 1909 angående folkskoleväsendet i vissa städer, dels ock lag om ändrad lydelse av 1, 2, 3, 4, 5 och 7 §§ i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm.

Ang. ordningen för val av fortsättnings-skolestyrelse m. m.
(Forts.)

Till konstitutionsutskottets handläggning hade från båda kamrarna hänvisats en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 442, däri Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av i statsrådet fört protokoll över civilärenden den 16 maj 1918 föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

lag om ändrad lydelse av §§ 1, 2, 10, 13, 19, 21, 22, 23, 30, 36, 38 och 39 i förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd;

lag om ändrad lydelse av §§ 1, 3 och 4 i lagen den 25 juni 1909 angående folkskoleväsendet i vissa städer; och

lag om ändrad lydelse av 1, 2, 3, 4, 5 och 7 §§ i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle § 23 i förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd erhålla denna lydelse:

§ 23.

Kyrkoherden — — — — ordförande.

I — — — — ordförande.

I — — — — tillstädes.

Ledamöter — — — — utse.

Till — — — — kvinnor.

Ledamöter i särskild fortsättningsskolestyrelse utses, till så stort antal som församlingen finner lämpligt, av kyrkostämman och skolrådet sålunda, att kyrkostämman väljer det antal ledamöter, som är närmast under hälften, och skolrådet övriga ledamöter. Vid val av ledamöter i sådan styrelse skall tillses, att det praktiska arbetets intressen bliva i vederbörlig mån i styrelsen företrädda.

Väljes — — — — uppdraget.

Skolrådet — — — — ordförande.

Särskild fortsättningsskolestyrelse utser inom sig för varje år ordförande och vice ordförande.

I — — — — fem.

Ledamöterna — — — — återstått.

Kyrkovärdar — — — — år.

Då — — — — skolrådet.

Uti avgiven reservation hade herrar *Hallén* och *Sterne* yrkat, att åt paragrafen måtte givas följande avfattning:

Ang. ordn-
ingen för val av
fortsättnings-
skolestyrelse
m. m.
(Forts.)

§ 23.

Kyrkoherden — — — — ordförande.

I — — — — ordförande.

I — — — — tillstådes.

Ledamöter — — — — utse.

Till — — — — kvinnor.

Ledamöter i särskild fortsättningsskolestyrelse utses, till så stort antal som församlingen finner lämpligt, av kyrkostämman.

Väljes — — — — uppdraget.

Skolrådet — — — — ordförande.

Särskild fortsättningsskolestyrelse utser inom sig för varje år ordförande och vice ordförande.

I — — — — fem.

Ledamöterna — — — — återstått.

Kyrkovärdar — — — — år.

Då — — — — skolrådet.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr Sterne, yttrade: Herr talman, mina herrar! Av herr Hallén och mig har vid föreliggande utskottsbetänkande fogats en reservation, vari vi påyrka ändrad lydelse av 23 § i lagen angående förordning om kyrkostämman. I denna paragraf ingår som en ny bestämmelse angående sättet för utseende av fortsättningsskolestyrelser, att denna fortsättningsskolestyrelse skall utses på så sätt, att kyrkostämman och skolrådet gemensamt skola utse det bestämda antalet, varvid kyrkostämman skall välja det antal ledamöter, som ligger närmast under hälften, och skolrådet de övriga ledamöterna eller den större hälften. Det heter vidare i paragrafen: »Vid val av ledamöter i sådan styrelse skall tillses, att det praktiska arbetets intressen bliva i vedrörlig mån i styrelsen företrädda.»

När vi vid konstitutionsutskottets granskning av lagförslaget kommo till denna paragraf, funno vi det synnerligen underligt, att man här i kyrkostämmoförordningen skulle införa en bestämmelse, som såvitt jag vet saknar motsvarighet i kommunalförordningarna, när det gäller att välja styrelser och nämnder. Vi finna det i övrigt ganska olämpligt, att man på det sättet prejudicerar de medelbara valen inom kommunerna, vilket ju måste betraktas som en anordning, vilken icke står i överensstämmelse med de berättigade intressen, medlemmarna i kyrkostämman kunna anses äga.

Nu förstå vi mycket väl att, som detta förslag är motiverat, man har velat trygga i tillräcklig grad skolrådets inflytande i denna fortsättningsskolestyrelse, men det förefaller då ganska underligt, om ej detta skolrådets inflytande hade kunnat göra sig gällande på annat sätt, genom exempelvis tillsättandet av en representant eller flera från skolrådet som självskrivna ledamöter i denna styrelse. Nu tror jag ej heller, att det senare hade behövts, då erfarenheten torde giva vid handen, att de olika skolstyrelserna i kommunerna

ingalunda splittrats sönder, utan att man nog skall återfinna ungefärligen samma män och samma intressen i ledningen av skolans olika avdelningar. Vi hava därför i vår reservation yrkat, att denna bestämmelse skulle utgå, d. v. s., att ledamöterna av fortsättningskolestyrelsen skola utses, såsom ledamöterna i de övriga styrelserna eller råden, av kyrkostämman själv. När vi kommo till den bestämmelsen, att man skall tillse att vid val av ledamöter och suppleanter i särskild fortsättningsskolestyrelse det praktiska arbetets intressen bliva i vederbörlig mån i styrelsen företrädade, funno vi detta vara en formulering, som nog kommer att välla åtskilligt bryderi. och jag misstänker också att den åtminstone i början av sin praktiska tillämpning kommer att välla åtskilliga överklaganden. Men det torde hända, att man på den vägen kan leta sig fram till prejudikat, som kan giva vidare direktiv för vederbörande, när de skola utse ledamöter i nu ifrågavarande styrelse.

Ang. ordningen för val av fortsättningskolestyrelse m. m.
(Forts.)

Jag skall emellertid, herr talman, med ledning av det sagda be att få yrka bifall till den av mig och herr Hallén avgivna reservationen.

Härpå anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Rydén: Herr talman! Jag ber att få säga några få ord allenast. Någon i vår kommunala förvaltning alldeles okänd anordning, är det icke som är föreslagen här. I någon mån hava vi en motsvarighet beträffande barnavårdsnämnden i särskilt fall. Det är föreskrivet, att normalt skall skolrådet vara barnavårdsnämnd. Men en av skolrådet vald avdelning kan i undantagsfall fungera som barnavårdsnämnd. Det skäl, som föranlett, att man i här föreliggande fall tillmätt skolrådet rättighet som valkorporation, är det, att man vill garantera förekomsten av det nödvändiga sambandet mellan den myndighet, som har valts såsom styrelse för skolväsendet i övrigt och den som kommer att handhava en mindre detalj av detta arbete. Därför har man ansett det vara riktigt, att skolrådet utser majoritet inom fortsättningsskolestyrelsen. Jag tror, att goda skäl härför anförts, även om jag mycket väl kan förstå de invändningar, som gjordes av föregående talare.

Nu är det emellertid ett särskilt skäl att icke här göra någon ändring. Första kammaren har, oaktat det förefanns en rätt manstark högerreservation, utan vidare antagit utskottets förslag, och då skulle det ju vara synnerligen olämpligt om andra kammaren avveke från detsamma, då därigenom man kunde med ett sådant här underordnat spørsmål lägga en verkligt vältande tuva i vägen för det lass, som man nu annars lyckats draga fram, nämligen den praktiska ungdomsskolereformen. Kungl. Maj:ts förslag står ju för övrigt i fullständig överensstämmelse med de konturer, som voro uppdragna i den stora propositionen om praktiska ungdomsskolor, till vilka riksdagen uttalade sin anslutning.

Ang. ordn-
ingen för val av
försättnings-
skolestyrelse
m. m.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

(Forts.)

Herr Norman: Herr talman! Då lagkomplexet här nu behandlas i sin helhet, ber jag att få fästa uppmärksamheten på den av herr K. J. Ekman, med instämmande av mig m. fl. i § 4 av förslaget till lag om ändrad lydelse av §§ 1, 3 och 4 i lagen den 25 juni 1909 angående folkskoleväsendet i vissa städer föreslagna ändringen. Reservanterna framhålla, att det förslag, till vilket utskottet kommit, i viss mån är ett frångående av den grundsats, som annars i allmänhet gäller. Enligt det föreliggande förslaget skall kyrkostämman i dessa städer icke få något att göra med val av ledamöter i fortsättningsskolestyrelse, under det den annars har att utse ledamöter i skolråd och skolstyrelser. Då emellertid, enligt den upplysning, som nyss lämnats från statsrådsbanken, första kammaren tagit utskottets förslag, så finner jag nu icke anledning att här i denna kammare göra något yrkande i enlighet med den nämnda reservationen, varför jag, herr talman, icke har något yrkande att göra.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan. Jag ber endast att få fästa uppmärksamheten på, att det ändringyrkande, som innefattas i herrar Halléns och Sternes reservation, är av mindre betydelse, och det torde icke böra föranleda till att denna kammare stannar i annat beslut än första kammaren har gjort, då saken inte, som jag nyss nämnt, är av någon större betydelse.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan, så vitt den avsåge berörda lagförslag, dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som innefattades i den av herrar Hallén och Sterne avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Vidare blev efter av herr talmannen givna särskilda propositioner i fråga om vart och ett av de båda övriga av Kungl. Maj:t framlagda lagförslagen utskottets hemställan, i vad den avsåge nämnda lagförslag, jämväl av kammaren bifallen.

§ 6.

Föredrogos vart för sig sammansatta lag- och jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring m. m. dels ock i anledning av propositionen väckt motion; och

nr 4, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att överlåta fast egendom m. m. dels ock fyra i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Vidare föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 261 med förslag till lag om ändrad lydelse av § 28, § 29 mom. 1 och § 42 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, till lag om ändrad lydelse av §§ 21, 22 och 31 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 samt till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6 och 7 samt §§ 3 och 16 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom om upphävande av § 2 mom. 5 i sistnämnda förordning, ävensom av i anledning därav väckta motioner om ändring dels i riksdagsordningen, dels ock i kommunalförfattningarna.

*Ang. ändring
i bestämmel-
serna om vissa
kommunala
val.*

Ordet begärdes därvid av

Herr Larsson i Västerås, som yttrade: Herr talman! Som herrarna finna, föreligger här ett omfattande förslag till sammanförande av de kommunala valen, och det har, som bekant, en viss anknytning även till det vilande grundlagsförslaget rörande fyraåriga perioder för andra kammaren. Nu har emellertid sedan detta utskottsutlåtande kom till kamrarna, uppstått viss tvekan, huruvida man skulle kunna gå på den linje i fråga om den gemensamma valdagen, som utskottet med anledning av herr Hellbergs motion har föreslagit. Särskilt har man i medkammaren varit tveksam om det förslag angående gemensam valdag, som utskottet framlagt. Detta har givit anledning till att tanken på att uppskjuta hela frågan till nästa år och få en förnyad utredning, särskilt rörande valdagen, har kommit upp. Ett yrkande i nämnda syfte kommer, för så vitt det icke redan är framställt, att framställas också i första kammaren. Det förefinnes sålunda möjlighet till att kamrarna kunna enas om att frågan i år avslås, men att ny utredning begäres, och att den sålunda kan komma fram i ett bättre skick till nästa års riksdag. Under sådana förhållanden och då jag tror, att kammaren kan ena sig om det yrkande, jag här kommer att framställa, så vill jag icke nu närmare inlåta mig på förslaget olika detaljer.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att föreslå, att riksdagen med avslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition nr 261 som de i ämnet väckta motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning av frågan om införande av en för hela landet gemensam valdag på hösten, alternerande för valen till andra kammaren och landstingsmannavalen, vilken utredning borde omfatta jämväl frågan om lämpligheten av den gemensamma valdagens fastställande till en arbetsfri söckendag, samt till

Ang. ändring i bestämmelserna om vissa kommunala val. nästa riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen må för-
anleda.

Jag vill tillägga, att för den händelse kammaren kommer att bifalla detta yrkande, så kommer senare att framställas ett särskilt yrkande beträffande det vilande grundlagsförslaget för att få även detta uppskjutet till nästa års riksdag.

Herrar *Sterne* och *Räf* instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Larsson i Västerås framställda yrkandet, fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 8.

Ang. val av suppleanter vid val till stads- och kommunalfullmäktige.

Härefter föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 262 med förslag till lag om ändrad lydelse av § 28, § 29 mom. 4, §§ 30—32 och § 36 mom. 2 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, till lag om ändrad lydelse av § 23, § 24 mom. 1, §§ 27 och 28, § 29 mom. 1, §§ 30, 31, 35 och 40 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 samt till lag om ändrad lydelse av § 6 mom. 2, § 10 mom. 1, §§ 11—14, § 15 mom. 1, §§ 16, 17 och 22 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion; och anförde därvid

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Jag skall be att helt kort få yrka bifall till det nu föredragna lagförslaget. Det torde kanske av någon göras gällande att den här föredragna propositionen har ett visst samband med den, som vi nyss ha behandlat. Ja, de ha ett visst samband, men icke av sådan beskaffenhet, att de har någon vidare inverkan på eller föranleder några ändringar uti det förslag, som utskottet här har framlagt rörande val av suppleanter för stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige.

Vi ha för vår del på den socialdemokratiska sidan inom konstitutionsutskottet avgivit en blank reservation till detta utlåtande, och jag vill begagna tillfället att upplysa om, att denna reservation nu har förlorat sin betydelse på grund av det beslut, som kammaren nyss har fattat rörande Kungl. Maj:ts proposition nr 261. Då det nu föredragna utlåtandet är fristående kan kammaren här efter hela linjen besluta i enlighet med utskottets förslag, och jag hoppas, att detta skall kunna ske, utan att någon vidare debatt behöver äga rum.

Jag hemställer alltså, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

§ 9.

Vid nu skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 277 med förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, 2, 3 och 4, § 18 samt § 40 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862, dels en i ämnet väckt motion blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Bevillningsutskottets betänkande, nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående handel med skattefri sprit m. m., dels ock i ämnet väckta motioner föredrogs härpå.

*Ang. handel
med skattefri
sprit m. m.*

Därvid yttrade:

Herr Nilsson i Kristianstad: Herr talman, mina herrar! Det ärende vi nu gå att behandla har, som vi sett i tidningarna, föränlett en ganska vidlyftig presskritik och en ganska vidlyftig agitation.

Förslaget innebär ju, som av handlingarna framgår, att man ur tvenne synpunkter — särskilt ur kontrollsynpunkt men även ur konsumenternas synpunkt — genom införande av statsmonopol för försäljning av sulfitsprit såväl som annan skattefri sprit skulle bli i bättre tillfälle att kontrollera, att icke denna sprit på olika vägar kommer ut bland allmänheten. De åtgärder, som statsmakterna de sista åren vidtagit i spritfrågan, ha ju allt mer och mer gått ut på att restriktionsvägen hindra åtkomsten av spritdrycker. Det är klart, att sedan förtäringsspriten blivit på olika sätt reglerad genom inskränkningar, så övergå vissa grupper av medborgare i samhället till den tekniska spriten, då ingen annan sprit finnes att få.

Fortfarande hysa åtminstone jag och mina partikamrater inom utskottet den uppfattningen, att det riktigaste hade varit att skapa ett statsmonopol ifråga om handel med denna sprit.

Omedelbart när frågan kom före inom utskottet, började emellertid den gamla vanliga trafiken med massor av skrivelser till bevillningsutskottet från uppvaktande intressenter. Och man satte i gång en våldsam polemik i tidningarna. Man vädrade, att här vore vissa privata intressen hotade, därest statsmonopol komme till stånd. Bevillningsutskottets sammansättning, icke minst på vänstersidan är ju också sådan, att man i dylika frågor icke kan räkna med någon enighet, utan det är snarare så, att på vänstersidan är det en ganska stor splittring i sådana här frågor.

Jag tror för min del, att för sulfitspritfabrikernas egen skull det varit önskvärt, att ett statsmonopol här hade ordnats. De ha emellertid sällat sig till de grupper i samhället, som ha gått emot

Ang. handel
med skattefri
sprit m. m.
(Forts.)

spritmonopol. Därför har till sist resultatet av denna kampanj blivit, att man uppgjort detta förslag, som går ut på, att ett eller flera särskilda oktrojerade bolag skola bedriva handeln med denna sulfitsprit.

För att icke upptaga kammarens tid för länge vill jag endast för min del betona, att det är min livliga förhoppning, att det bolag, som kommer att träda i stället för det tillämnade statsmonopolet, skall få sådan organisation och sammansättning, att det blir i bolagets intresse att se till, att icke denna sprit, som är avsedd för tekniskt bruk eller motordrift, på olika vägar kommer ut till förtäringssändamål, med andra ord att kontrollen blir sådan från bolagets sida, att icke några som helst invändningar eller befogade anmärkningar kunna resas ur kontrollsynpunkt mot handhavandet av verksamheten.

Emedan det varit min och även övriga reservanternas mening, att ett statsmonopol på denna sak ur flera synpunkter varit att föredraga, ha vi inom utskottet kämpat för denna mening. Då utskottets majoritet valt en annan väg och då jag får erkänna, att man även på denna väg kan, om man vill, få en effektiv kontroll, så ha vi för vår del icke tänkt framställa annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, vilket jag också, herr talman, ber att få yrka bifall till.

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Egentligen hade jag kanske icke behövt upptaga kammarens tid med att besvara någonting av vad den föregående talaren anförde. När han uppgav, att det förhållandet, att vi i bevillningsutskottet vid behandlingen av denna fråga blivit bombarderade med allehanda skrivelser från alla möjliga handelsammanslutningar och fabrikantsammanslutningar, möjligen skulle kunna, som han uttrycker sig, ha inverkat på somliga representanter inom vänstern, så vill jag säga, att det där äro vi verkligen så vana vid, att så fort det gäller en stor fråga, som berör handel och industri, så blir man uppvaktad med skrivelser och av delegerade, så nog äro vi härdade emot det.

Det är icke det som gjort, att majoriteten blivit sådan inom bevillningsutskottet, som den blivit, utan det är det, att vi ansett, att denna fråga kan ordnas utmärkt bra på den väg, som vi föreslagit, och att vi ansett, att man icke utan tvingande skäl skall gå till ett statsmonopol. Det har varit orsaken, varför vi icke gått med på monopol utan sökt lösa frågan på det sätt, som framgår av utskottsbetänkandet.

Jag ber att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Thorsson: Herr talman! Utskottet har icke ansett sig kunna antaga den kungl. propositionen med det däri förordade statsmonopolet. Jag är för min del övertygad om att ett statsmonopol på hithörande

område hade stått i närmare anslutning till hela den lagstiftning, som iscensatts. Men jag kan å andra sidan icke förneka att om Kungl. Maj:t sörjer för att det bolag, som utses att handha parti-handeln, får en ordentlig instruktion, så kan kontrollen även med denna organisation upprätthållas. Och det anser jag vara en av de viktigaste angelägenheterna. Ty om tvivel skulle uppstå angående kontrollens effektivitet, så kommer detta att gå ut över den industri, som tillverkar denna vara, vilken är synnerligen nyttig och behörlig såsom kraftkälla, men som kan bli socialt mycket farlig, om spriten utan sträng och effektiv kontroll släppes ut i marknaden.

*Ang. handel
med skattefri
sprit m. m.
(Forts.)*

En annan synpunkt, som är av betydelse för frågan om statsmonopol eller enskilt monopol, är naturligtvis spørsmålet om prisbildningen. Det är ju naturligt, att med ett statsmonopol kunde Kungl. Maj:t på ett mera effektivt sätt reglera prisbildningen. Jag är dock icke blind för, att en prisreglering på hithörande område även kunde tillförbinda statsverket vissa risker vid ändrade förhållanden, som kunna inträffa efter krigets slut. I varje fall får jag säga, att de fördelar, som ligga i ett antagande av det föreliggande förslaget, äro så stora, att de mer än uppväga de olägenheter, som skulle möta såväl industrien som allmänheten, om denna fråga skulle lämnas olöst. Och ur den synpunkten har jag ingenting emot att ansluta mig till utskottets förslag.

Herr Engberg: Herr talman! Jag kan icke undgå att med anledning av den föreliggande frågan göra ett par erinringar. Det kan icke hjälpas, att det skick, vari frågan kommit inför riksdagen, är i många avseenden ägnat att väcka betänkligheter.

Jag vill påpeka, att den linje, som ursprungligen beträddes av nykterhetskommittén i denna fråga, avsåg att sammanbinda två önskemål med varandra i anslutning till riksdagsskrivelsen av 1910. Å ena sidan har man avsett att skapa effektiva kontrollåtgärder gentemot ett missbruk av speciellt den denaturerade spriten. Men å andra sidan har också tanken varit att här kunna bereda allmänheten en så prisbillig sprit som möjligt. Det var därför också för nykterhetskommittén självklart, att just monopol där skulle bli den enda möjliga och lämpliga formen för att realisera dessa önskemål. Det blev sedan, kan man säga, i viss mån ett fråntädande av den *ursprungliga* linjen redan i *det* förslag, som framlades av kontrollstyrelsen. Men man hade i alla fall hoppats, att det förslaget skulle kunna ena riksdagen och att man skulle kunna få det förslaget till grundval för den kommande lagstiftningen.

Så har emellertid icke skett. Jag tror, att man icke bör dölja för sig, att här ha åtskilliga manchesterliberala krafter med medfödd avoghet mot monopoltanken varit i rörelse och förfuskat i viss mån hela det föreliggande förslaget. Ty jag måste säga, att ur åtskilliga synpunkter är uppgivandet av monopoltanken i denna fråga avgjort till nackdel och skada. För det första ur kontrollsynpunkt. Jag är icke så alldeles övertygad om att det förelig-

Ang. handel
med skattefri
sprit m. m.

(Forts.)

gande förslaget från bevillningsutskottet kommer att vara i allo tillfredsställande. Jag tänker därvid särskilt på den proposition, som vi strax skola behandla, nämligen den om alkoholhaltiga preparat. Ty det var inom nykterhetskommittén en grundtanke, att för att få en kontroll över dessa preparat fullständigt effektiv det var nödvändigt, att man så att säga skulle kunna följa spriten från producenten och till fabrikanterna, som framställde den alkoholhaltiga varan, att man med andra ord genom ett centralt ämbetsverk skulle kunna ha sin hand över det hela på sådant sätt, att man visste för varje särskilt ändamål, hurudan den sprit var beskaffad som behövdes. Genom denna anordning med oktrojerade bolag är jag för min del ganska skeptisk, om det önskemålet kan anses vara realiserbart.

Med avseende på prisbildningen är det utan tvivel på det sättet, att med det nuvarande förslaget blir bolaget helt enkelt ett distributionsredskap i händerna på fabrikanterna, som så vitt jag kan se ha möjlighet att här diktera strängt taget vilka pris de vilja. Och det blir den stora allmänheten, som får betala fiolerna.

Jag vill också påpeka, att det föreliggande förslaget kommer att bli något egendomligt även ur den synpunkten, att här skulle kontrollstyrelsen ha sina representanter icke bara i ett utan möjligen i flera oktrojerade bolag.

Men det står för mig också klart, att mot dessa erinringar kunna naturligtvis mycket vägande synpunkter göra sig gällande, och jag tänker icke alls framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Men jag har velat begagna tillfället för att uttala vissa betänkligheter och uttala ett bestämt beklagande av att detta förslag har så kringsskurits och i vissa avseenden så försvagats, som här ägt rum. Och jag kan icke annat än säga, att det är en ganska sällsam politik, som högern för i denna fråga. Här ha vi ju från högerhåll hört betonas, att i mån som man skärper restriktionerna beträffande förtäringsspriten, kommer konsumtionen att gå över på de alkoholhaltiga preparaten. Men när man då framlägger ett förslag till reglering även av handeln med dessa preparat, då se vi i det förslag från bevillningsutskottet, som vi strax skola behandla, huru hela högerfalangen reserverar sig och icke vill vara med om att göra någonting. Med andra ord, man har först kringsskurit den första propositionen, som gällde sulfitspriten, och sedan ställt sig på den rena avslagslinjen beträffande den andra propositionen och därmed ådagalagt, att man i själva verket ingenting velat i denna fråga.

Jag har, herr talman, endast velat göra dessa erinringar i det föreliggande ärendet.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få instämma i de erinringar, som den föregående ärade talaren framställde; jag tror att de väl förtjäna beaktande.

På samma gång ber jag att få påpeka en liten oegentlighet, som jag funnit i utskottets förslag. Här har utskottet infört en

ny organisation för partihandeln, vilken skall upplåtas åt särskilda partihandlare, bolag, men på samma gång har icke utskottet under bestämmelserna om ansvar för överträdelse av förordningens föreskrifter tagit in någon bestämmelse om straff för partihandlare, som överskridit de för partihandeln stadgade föreskrifterna. Här finnas visserligen ganska stränga straff stadgade för tillverkare av sprit, som icke ställer sig till efterrättelse de gjorda föreskrifterna. En sådan tillverkare kan straffas med böter från och med hundra till och med tvåtusen kronor eller fängelse i högst sex månader. Äro omständigheterna synnerligen försvarande, kan han dömas till straffarbete i högst ett år. Skulle en partihandlare, vars verksamhet väl är minst lika viktig för uppnäendet av det syfte, som med denna lagstiftning avses, göra sig skyldig till överträdelse, måste på honom tillämpas den allmänna straffbestämmelse, enligt vilken kan ådömas böter minimum 5 kronor, maximum 500 kronor. Det hade varit lämpligt, synes det mig att för partihandeln stadga ansvar ungefär lika strängt, som nu gäller för tillverkare. Men i det skick och på den punkt av behandlingen som ärendet nu ligger, låter det sig givetvis icke göra att framställa ett ändringsförslag. Jag har därför på detta sätt endast velat fästa uppmärksamheten på saken.

*Ang. handel
med skattefri
sprit m. m.
(Forts.)*

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att det ju är fråga om att partihandeln skall skötas av ett bolag, som skall hava kunglig oktroj. Det står bl. a. i 4 §: »Vid meddelande av tillstånd må Konungen föreskriva erforderliga villkor och inskränkningar med avseende å rörelsens bedrivande.» Det finnes intet hinder, att Kungl. Maj:t föreskriver, att så och så skall handeln bedrivas. Skulle någon bryta däremot, är tillståndet förverkat. Jag menar, att i detta fall saken ligger i Kungl. Maj:ts hand. Jag tror icke, att det behövs annan ansvarspåföljd för en sådan sak.

Angående vad talaren på Upplandsbanken anförde vill jag säga, att jag tycker nästan, att det är litet sökt, när han tager till utgångspunkt den omständigheten, att högerpartiet vill gå emot lagstiftningen om de tekniska preparaten och ur densamma söker härleda, att det skulle vara ett fel av oss, att vi icke hade hållit på monopoltanken och att vi på det viset bryta den enhetlighet, som är avsedd från nykterhetskommitténs sida och varigenom vi skulle noggrannare kunna följa spriten.

Ja, vi hörde, att den förste talaren, en herr Engbergs partivän, måste medge, att ur kontrollsynpunkt detta försäljningssätt är fullkomligt tillfredsställande. Vi hava även från statsrådsbanken hört, att även på regeringshåll den uppfattningen gör sig gällande. Jag tror, att vi i detta fall nog kunna gå ut ifrån, att kontrollbestämmelserna härvidlag äro så lagda, att missbruk av spriten förebygges.

Vad vidare beträffar den av talaren mot det liberala partiets ledamöter riktade anmärkningen, att de skulle, som han sade,

Ang. handel
med skattefri
sprit m. m.

(Forts.)

skattat åt den meningsriktning, som i allmänhet kallas manchesterliberalism, vill jag säga honom, att jag och många med mig tro, att det skulle ur statens synpunkt i detta fall vara ganska olämpligt att gå på ett statsmonopol.

Om nu icke talaren på Upplandsbanken kan gå med på det befogade i att vi, som varit med att i bevillningsutskottet behandla saken, icke ansett oss kunna yrka bifall till utskottets hemställan, utan har riktat klander särskilt mot de ledamöter av utskottet, som ansett utskottets förslag vara gott, så vill jag dock säga, att jag menar, att herr Engberg kunnat låta bli att riva upp en debatt om denna sak. Jag ber också att få säga, att den omständigheten, att denna sulfitindustri helt säkert efter krigets slut kommer att bli en ganska dålig affär, verkar därhän, att vi ansett det ur affärssynpunkt för staten vara klokt att icke göra sig solidarisk med denna industri, icke taga hand om den på det sättet att denna industri kan framdeles rikta anspråk på tull- och statsunderstöd. Denna omständighet har varit ett skäl för att icke gå med på statsmonopol och har kanske också varit anledning till att reservanterna icke gått djupare in på saken.

Herr *Wikström* instämde häruti.

Herr *Pettersson* i Södertälje: Jag anser mig skyldig erkänna, att eftersom det finnes en av mig nyss förbisedd paragraf, som möjliggör bestraffning av vissa förseelser av partihandlare enligt den strängare 20 §, såtillvida vad jag nyss sade icke äger tillämpning; men en partihandlare kan göra sig skyldig till andra rätt så grava förseelser, men dessa kan man icke komma till rätta med med den lindrigare bestämmelsen.

Herr *Engberg*: Herr talman! Jag måste giva en liten replik till herr *Rune*. Det var en fullständigt oriktig framställning han behagade giva av vad jag sade, när han förklarade, att jag skulle hava använt den omständigheten, att högerpartiet reserverat sig mot den kungl. propositionen angående preparaten såsom en utgångspunkt för att här rikta den anmärkning jag gjorde gentemot att man uppgivit monopoltanken. Nej, det var icke alls det sammanhanget, utan jag riktade denna anmärkning mot att man uppgivit monopoltanken ur andra synpunkter, dels ur kontrollsynpunkt, dels ur den synpunkt, som här betingats av prisfrågan. Däremot anmärkte jag gentemot högerpartiet, att det för i denna fråga en sällsam politik, när det ej vill vara med om att skapa en lagstiftning gentemot missbruk som florerar med sin källa i de alkoholhaltiga preparaten.

Jag vill vidare säga den föregående ärade talaren med avseende å kontrollen, att jag icke därvidlag är så övertygad, som han och hans kommittenter i utskottet tyckas vara, att kontrollen är fullt tillfredsställande. Jag har haft tillfälle att på förberedande stadium sätta mig ganska noga in i denna fråga och de bestämmelser, som föreligga, både i nykterhetskommittens betänkande och i kontrollstyrelsens betänkande ävensom i den kungl. proposi-

tionen. Jag vill än en gång betona, att om man går ut ifrån, att man skall kunna följa spriten från producenten till tillverkarna av den alkoholhaltiga varan och där hava en verklig möjlighet att se till att spriten ej missbrukas, så ställer jag mig synnerligen skeptisk, när det gäller att här anordna saken efter det föreliggande förslaget, att man tager dessa oktrojerade bolag med uppgivande av monopoltanken.

Vad sakens ekonomiska sida beträffar tror jag icke, att herr Runes påstående utan vidare kan godtagas, ty nog vore det ganska underligt, om icke de kapitalister, som nu placera kapital i denna industri och här hava fört en sådan energisk kampanj genom högertidningarna gentemot både nykterhetskommitténs förslag och den kungl. propositionen, också räknat med denna möjlighet, som här anges av herr Rune. Tror någon, att de skulle placera sitt kapital i denna industri, om de ej visste, att det skulle vara en räntabel industri för framtiden?

Jag vill förresten sedan hänvisa herr Rune till den utredning, som är gjord av professor Hubendick för kommerskollegii räkning beträffande sulfitspriten användbarhet. I själva verket är det bara fråga om en teknisk uppfinning, en brännareanordning eller något i den stilen, som kan möjliggöra en ganska kraftig konkurrens från sulfitspriten mot bensinen. Jag tror, att det finnes god framtid för sulfitspriten här i landet, och jag är icke alls övertygad om riktigheten av den uppfattning, som företrädades av herr Rune.

Herr Röing: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke låta den siste ärade talarens anförande stå oemotsagt i kammarens protokoll.

Denna fråga bör först och främst ses ur kontrollsynpunkt. Hade det ej varit möjligt att åstadkomma en lagstiftning på en annan linje än den Kungl. Maj:t föreslagit, där kontrollbestämmelserna hade varit fullt ut lika betryggande, så hade jag, trots jag är principiell motståndare till statsmonopol, obetingat röstat för den kungl. propositionen, emedan det är en fråga av allra största betydelse, att icke denna sulfitsprit får missbrukas i förtäringssyfte. Såsom utskottet nu emellertid lagt frågan, är det min bestämda övertygelse, att kontrollbestämmelserna äro precis lika bra enligt utskottets hemställan, som de hade blivit, för den händelse frågan hade lösts i överensstämmelse med den kungl. propositionen. Bland de personer, som bäst torde kunna bedöma den saken, är utan tvivel den byråchef inom finansdepartementet, som såväl har utarbetat den kungl. propositionen som ock varit utskottet behjälplig att utarbeta lagtexten i utskottets hemställan. Denne person inbjöds att bevista ett av bevillningsutskottets sammanträden, och jag framställde då den frågan till honom: är det i något hänseende kontrollbestämmelserna enligt utskottsbetänkandet äro mindre tillfredsställande, än om den kungl. propositionen hade blivit antagen, samt om så är fallet, i vilket hänseende brister ut-

*Ang. handel
med skattefri
sprit m. m.
(Forts.)*

Ang. handel
med skattefri
sprit m. m.
(Forts.)

skottets förslag? Han svarar mig: Jag kan icke säga annat än att det ena förslaget är ur kontrollsynpunkt fullständigt lika betryggande och tillfredsställande som det andra. Precis samma svar har jag erhållit från en mycket ivrig nykterhetsvän, som är medlem av kontrollstyrelsen.

Herr Engberg misstager sig nog också angående industriens ställning till denna fråga. Industrien skulle naturligtvis icke hava något att erinra mot ett statsmonopol, i den händelse industrien kunde fått betryggande garantier för sin existens och för skälig avkastning å sitt kapital, men det förekommer just, om jag minns rätt på sid. 64 i den kungl. propositionen — jag tackar herr finansministern för den principiella ståndpunkt, som där förekommer — ett uttalande, att detta statsmonopol icke får träffa bindande avtal med industrien, vilket medför ekonomiska risker för staten. Under sådana förhållanden har naturligtvis industrien icke något annat intresse än att kunna erhålla ett maximipris så högt, att den snabbt kan avskriva sina fabriker, då industrien nog får taga med i beräkningen, att sulfittfabrikerna få stå stilla, då import av bensin kommer att äga rum, samt att den genom eget energiskt arbete får sträva efter största möjliga avsättning av sin produktion. Det är icke, som herr Engberg möjligtvis tror, om jag icke missuppfattade honom, att det är ett stort intresse hos industrien att nu bygga ut sina cellulosafabriker för att göra sulfitsprit, emedan framtiden för sulfitspritindustrien är så oviss och det dessutom är mycket svårt för denna industri att bli av med all cellulosan, utan det är verkligen i motsats ett mycket stort statsintresse att förmå cellulosafabrikerna att i den utsträckning som är möjligt bygga ut sina fabriker för att under de närmaste åren få en så stor produktion som möjligt av sulfitsprit.

Ur konsumentsynpunkt är ju för framtiden huvudsaken att kunna få bensin eller sulfitsprit eller andra brännoljor så billigt som möjligt. Och min övertygelse är, att just ur denna synpunkt är den bästa lösningen av frågan den som utskottet föreslagit, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Kristianstad: Herr talman! Endast ett par ord.

Den föregående ärade talaren försökte ingiva kammaren den föreställningen, att om icke kontrollfrågan blivit ordentligt löst med detta förslag, skulle han för sin del ha varit med om statsmonopol. Detta påstående får sin riktiga belysning, om man nämner, att den, som först i utskottet yrkade avslag på hela statsmonopoltanken, var just den föregående ärade talaren, långt innan man resonerat om andra vägar att åstadkomma kontroll.

Herr Röing: Herr talman! Det skall vara en medlem av bevillningsutskottet, som begär ordet, för att upplysa, vad som förekommit i utskottet. Jag tror icke det är brukligt av medlemmar

i andra utskott, att man går så tillväga. Men herr talman, även om jag i utskottet var den förste, som yrkade avslag å propositionen, så var det, emedan jag kommit till den bestämda uppfattning, att man skulle kunna lösa frågan på ett ur kontrollsynpunkt fullt betryggande sätt, om man biföll ett förslag i enlighet med det som bevillningsutskottet nu framlagt. Det var därför som jag under frågans behandling i utskottet yrkade avslag på förslaget att införa statsmonopol å partihandeln i sulfitsprit.

*Ang. handel
med skattefri
sprit n. n.
(Forts.)*

Herr Rune: Herr talman! Jag måste rikta en liten replik till herr Engberg. Han är, tycker jag, något lättvindig i att behandla och räkna ut, huru ekonomiska spörsmål skola lösas. Det är aldeles tillräckligt för honom att veta, att när vi i bevillningsutskottet behandla en statsmonopolfråga och det kommer protestskrivelser från sammanslutningar av industrimän och affärsmän, då skola vi genast ha klart för oss, att det förslaget skola vi taga, ty det protesteras de emot, och det är sålunda lyckligt för det allmänna. Jag tror icke man kan gå tillväga så lättvindigt, herr Engberg, utan jag tror det är klokare att gå till grunden och se hur saken ligger. För min del tror jag det är klokt, att man varken låter imponera sig av den ena eller andra skrivelsen, utan använder sitt sunda och enkla förstånd. Så ha vi gjort i detta fall.

Jag vill bara något närmare förklara detta för herr Engberg. Det är mycket möjligt, att det för sulfitindustrien icke är så fördelaktigt, att det blir statsmonopol. Men det kan hända, herr Engberg, att de herrar, som sitta i stora industri- och handelsammanslutningar, drivas till att protesteras måhända därför att det för andra handlande och industrimän är rysligt viktigt, att icke principen om statsmonopol ens blir nämnd eller tillämpad. Det kan mycket väl tänkas. Jag säger därför icke, att det är så. Men allt kan man tänka sig, då man har att göra med stora affärsmän och sammanslutningar av stora viktiga industrier. Det är nog icke så enkelt, att man kan säga, att bara man går tvärtemot vad dessa säga, så är man klok och listig.

Herr Engberg: Herr talman! Med anledning av den siste ärade talarens anförande ber jag att endast få säga honom det, att min uppfattning, huruvida förslaget, sådant det förelåg i Kungl. Maj:ts proposition, var riktigt eller icke, var grundad långt innan dessa protestskrivelser började från industrihåll. Ty det hade jag klart för mig, redan när jag var med och utarbetade nykterhetskommitténs betänkande i frågan. Detta om detta.

Jag vill bara till herr Röing säga, att när han är så tvärsäker på att kontrollen är lika god, så förbiser han, att det dock är en väsentlig skillnad, om det är här en myndighet, som subordinerar under kontrollstyrelsen, alltså den i Kungl. Maj:ts proposition föreslagna sprithandelskommissionen, som är tillhandahållare av spriten, eller om det är ordnat på det här föreslagna sättet. Ty i det förra fallet har man kontrollen liggande i samma central så

Ang. handel
med skattefri
sprit m. m.
(Forts.)

att säga, där tillhandahållandet ligger, och då gives också en ofantligt mycket större möjlighet att följa spriten under dess gång ut till fabrikanterna, som framställa de alkoholhaltiga varorna. Därför är det också självklart, att det måste vara ur kontrollsynpunkt ofantligt mycket mera tillfredsställande att ha saken ordnad på det sättet än enligt föreliggande förslag.

Herr Rune: Herr Engberg har visst pretention på att alltid ha sista ordet och pretention på att försöka slingra sig undan en anmärkning på ett lättvindigt sätt. Han tror det skall gå så bra, därför att nu kommer den föregående talaren icke att uppträda vidare.

Hur försvarar sig herr Engberg nu mot min anmärkning, att herr Engberg tager hänsyn till dessa skrivelser från industrimän? Jo, herr Engberg säger, att han hade den uppfattningen, långt innan han visste om några sådana skrivelser. Men varför motiverar då icke herr Engberg det på det sättet? Varför säger icke herr Engberg det? Varför använder herr Engberg det motivet, att man bör väl veta, att när de skriva på det sättet, så äro de så intresserade, och då skall man förstå, att det ligger en hund begraven därunder. Herr Engberg får förlåta, att jag replikerar herr Engberg efter den motivering han hade här, och jag kan icke göra på annat vis. Jag ämnar icke låta herr Engberg ytterligare försöka slingra sig och komma undan på en bakväg.

Herr Engberg: Herr Rune måtte ha en besynnerlig förmåga att uppfatta vad en motståndare säger. Jag hade aldrig motiverat på det sätt han här sökte påbörda mig. Jag hade ställt den frågan till honom och hans medkommittenter, om de trodde, att kapitalet här i landet gör placeringar i denna industri, om de på förhand visste, att den skulle bli så förlustbringande, som herrarna påstå, att den skall bli. Det är väl en helt annan sak, att kapitalet redan gjort placeringar i denna industri. Det var ju en sak, som var bekant, långt innan nykterhetskommitténs betänkande var skrivet. Och *detta* faktum var icke något argument i min bevisföring, såsom herr Rune påbördar mig, utan det var det *förra*.

Jag vill bara säga herr Rune, att om han nu vill ha sista ordet, så skall han begagna det på annat sätt än att roa sig med att slå in öppna dörrar.

Herr Rune: Jag vill bara fråga herr Engberg, om han hört talas om: goddag, yxskaft.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vissa alkoholhaltiga preparat; och begärdes ordet därvid av

*Om förordning
ang. vissa
alkoholhaltiga
preparat.*

Herr Nilsson i Kristianstad som anförde: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till utskottets förslag. Men jag vill på samma gång framföra en synpunkt här, som kan vara intressant att få fastslagen i kammarens protokoll.

Såsom av betänkandet framgår, har från första-kammarhögerns sida reservation avgivits, i vilken man yrkar avslag på hela denna lagstiftning. Efter vanligheten att döma blir väl också denna reservation bifallen av första kammaren, och därmed faller frågan om åtgärders vidtagande emot användning av dessa preparat i förtäringssyfte. Vi känna ju till och läsa dagligen i tidningarna om, huru härvatten och olika slags preparat köpes i förtäringssyfte. Och när man kommer ut i bygderna får man höra talas om, hurusom hela sällskap inköpa dessa preparat och slå sig ned nu i sommartid ute i skog och mark och berusa sig av dessa preparat. Jag vill med dessa ord ha sagt, att ansvaret för ett fortsatt användande av dessa preparat i förtäringssyfte faller på den första-kammarhögern, som t. o. m. säger nej, då det gäller att lagstifta om en sådan sak som denna, som avser att hindra folk att använda dessa preparat i förtäringssyfte, och som åberopar denatureringsmedlens opålitlighet som orsak till att icke göra någonting alls i syfte att stävja detta bruk. Det gäller att komma ihåg, att vad man föreburit som orsak för avslag är, att icke något pålitligt denatureringsmedel är upfunnet och att man skall invänta resultatet av dessa försök. Men det skadar icke att betona, att från kontrollstyrelsens sida har i propositionen angivits, att på en mängd områden kan man genom tillsats av vissa eterhaltiga oljor i tillräcklig mängd, få fram en denaturering, som hindrar från användning i berusningssyfte av dylika varor. Det är således efter mitt förmenande en undanflykt, som man här förebär, då man icke vill vara med om en lagstiftning ens på detta uppenbart så farliga område.

Jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 12.

Lagutskottets utlåtande, nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan svensk och utrikes ort, som nu föredrogs, blev av kammaren godkänt.

§ 13.

Om förordning
angående försäljning av
pilsner m. m.

Härefter förelåg till avgörande bevillningsutskottets betänkande, nr 53, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående försäljning av pilsner m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom proposition, nr 369, av den 26 april 1918, vilken hänvisats till bevillningsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning angående försäljning av pilsner;
- 2) förordning angående ändrad lydelse av 3, 7, 23 och 26 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker;
- 3) förordning angående ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker; samt
- 4) förordning angående ändrad lydelse av 2, 3, 6 och 11 §§ i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen nr 180 i första kammaren av herr *J. E. Ekman*, nr 191 i samma kammare av herr *Lyckholm* samt de båda likalydande motionerna nr 198 i första kammaren av herr *C. G. Ekman m. fl.* och nr 444 i andra kammaren av herrarna *Sävström* och *Ingrvarson*.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag till förordning angående försäljning av pilsner samt till förordning angående ändrad lydelse av 3, 7, 23 och 26 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker icke kunnat oförändrade antagas, måtte för sin del antaga samma förslag med av utskottet föreslagna ändringar beträffande vissa paragrafer i författningsförslagen;

2) att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts förevarande förslag till

förordning angående ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker; och

förordning angående ändrad lydelse av 2, 3, 6 och 11 §§ i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka; samt

3) att ovanberörda motioner måtte anses besvarade med vad utskottet under 1) hemställt.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till förordning angående försäljning av pilsner var i nedanstående delar av denna lydelse:

3 §.

4. Ej må tillstånd meddelas till detaljhandel med pilsner inom läger, kasernområde eller annat, uteslutande för krigsmaktens behov upplåtet område.

9 §.

Tillverkare av pilsner ävensom den, som eljest äger att till avhämtning försälja pilsner, vare berättigad att, den förre från tillverkningsstället, den senare från försäljningsstället, på rekvisition försända sådan vara till köpare; dock må vid sådan försändning varan ej avlämnas annat än inomhus till därstädes boende, vid järnvägsstation eller å fartyg; och skall den, som forslar densamma, vara försedd med en av säljaren eller hans befullmäktigade ombud utfärdad och underskriven förteckning, upptagande, särskilt för varje köpare, dennes namn, det ställe där och dagen när varan skall avlämnas samt den försända myckenheten. Såsom ombud, varom nyss är sagt, må ej den, som forslar varan, användas. Nämda förteckning skall på anfordran av krono- eller polisbetjänt, ledamot av kommunalnämnden eller av kommunalnämnden utsedd person uppvisas.

12 §.

Utan särskilt tillstånd må utskänkning av pilsner utövas av:

- a) den, som äger rätt till utskänkning av spritdrycker, vin eller öl, dock endast där sådan utskänkning bedrivs;
- b) gästgivare, dock endast till resande i samband med servering av mat; samt
- c) den, som i sitt hem emot betalning mottager gäster till bespisning vid slutet bord, dock endast vid måltider till gäster, med vilka avtal om bespisning träffats för en tid av minst en vecka.

14 §.

Konungens befallningshavande må på därom gjord ansökning kunna meddela tillstånd till utskänkning av pilsner:

- a) inom område för station vid statens järnvägar ävensom vid enskild, till persontrafik upplåten järnväg, så ock å statens järnvägars eller enskild järnvägs tåg, dock endast där utskänkningen för trafikens behov finnes erforderlig; skolande ansökning härom göras av järnvägens styrelse, samt, där densamma avser utskänkning å järnvägståg, handläggas av Konungens befallningshavande i det län, varest styrelsen har sitt säte;
- b) å passagerarfartyg, dock endast till förtäring ombord å fartyget samt, under det fartyg ligger i hamn eller vid land, allenast till besättningen samt till dem, som i fartygets restaurationslokal

Om förordning
angående för-
säljning av
pilsner m. m.
(Forts.)

intaga måltid; skolande ansökning härom handläggas av Konungens befallningshavande i det län, där fartygets rederi har sitt säte;

c) vid hälsobrunn, badort eller annan kurort för kortare tid än ett år, dock endast vid måltider till spisande gäster;

d) där eljest utskänkingsrörelse kan komma i fråga att under endast någon del av året utövas; samt

e) för bestämt tillfälle.

Tillstånd till utskänkning å järnvägsstation ävensom till sådan utskänkning, varom under c) här ovan förmäles, må icke meddelas, innan tillfälle att i ärendet avgiva yttrande lämnats, i stad magistrat och stadsfullmäktige samt å landet kommunalnämnd och kommunalstämma; dock att vad i detta mom. sagts om inhämtande av yttrande från magistrat icke äger tillämpning i Stockholm.

I fråga om 3 § 4. och 14 § hade utskottet föreslagit följande ändrade lydelse:

3 §.

4. Ej må tillstånd meddelas till utminuteriug av pilsner inom läger, kasernområde eller annat, uteslutande för krigsmaktens behov upplåtet område.

14 §.

Konungens befallningshavande må på därom gjord ansökning kunna meddela tillstånd till utskänkning av pilsner:

a) inom — — — — säte;

b) å passagerarfartyg — — — — säte;

c) inom läger, kasernområde eller annat uteslutande för krigsmaktens behov upplåtet område, efter framställning av vederbörande befälhavare;

d) vid hälsobrunn, badort eller annan kurort för kortare tid än ett år, dock endast vid måltider till spisande gäster;

e) där eljest utskänkingsrörelse kan komma i fråga att under endast någon del av året utövas; samt

f) för bestämt tillfälle, därest sådant finnes vara nödigt.

Tillstånd till utskänkning å järnvägsstation ävensom till sådan utskänkning, varom under d) här ovan förmäles, — — — — Stockholm.

Uti en vid betänkandet fogad reservation hade herrar *Elof Ljunggren*, *Holmström*, *Wikström*, *Olsson* i Ramsta, *Uddenberg* och *Eronn*, med vilka herrar *Ollas Ericsson* och *Jonsson* i Hökhult instämt, föreslagit att 3 § mom. 4 skulle erhålla den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen. Vidare hade uti avgiven reservation herrar *Elof Ljunggren*, *Holmström*, *Olsson* i Ramsta, *Uddenberg* och *Eronn*, med hänvisning till motiveringen i ovanberörda av herr C. G. Ekman m. fl. samt av herrar *Sävström* och *Ingvarson* väckta motioner, yrkat, att

riksdagen måtte för sin del besluta, att §§ 9, 12 och 14 i Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående försäljning av pilsner m. m. skulle erhålla följande ändrade lydelse:

*Om förordning
angående för-
säljning av
pilsner m. m.
(Forts.)*

§ 9.

Tillverkare av pilsner ävensom den, som eljest äger att till avhämtning försälja pilsner, vare berättigad att, den förre från tillverkningsstället, den senare från försäljningsstället, på rekvisition försända sådan vara till köpare; dock må vid sådan försäljning varan ej avlämnas annat än vid järnvägsstation eller å fartyg.

§ 12.

Utan särskilt tillstånd må utskänkning av pilsner utövas av:

a) den, som äger rätt till utskänkning av spritdrycker, vin eller öl, dock endast där sådan utskänkning bedrivs;

b) den som i sitt hem emot betalning mottager gäster till bespisning vid slutet bord, dock endast vid måltider till gäster, med vilka avtal om bespisning träffats för en tid av minst en vecka.

§ 14.

Konungens befallningshavande må på därom gjord ansökning kunna meddela tillstånd till utskänkning av pilsner:

a) inom område — — — sitt säte; samt

b) passagerarefartyg — — — sitt säte.

Tillstånd till utskänkning å järnvägsstation må icke meddelas, innan — — — i Stockholm.

Utskottets hemställen föredrogs, varefter

Herr Holmström yttrade: Herr talman! I denna fråga ha några av utskottets medlemmar, däribland jag, reserverat sig. Det förslag, som här föreligger, överensstämmer i stort sett med den lag, som för närvarande gäller ifråga om försäljning av vin och öl, men på några punkter råder dock skillnad, och det gäller särskilt försäljningen av pilsner å lägerplatser och liknande områden. Kungl. Maj:tt hade föreslagit följande lydelse av 3 § mom. 4: »ej må tillstånd meddelas till detaljhandel med pilsner inom läger, kasernområde eller annat, uteslutande för krigsmaktens behov upplåtet område». Utskottet har här gått en annan väg och dels yrkat uti 3 §, att *utminuter*ing av pilsner på dessa platser icke skall få ske, dels gjort ett tillägg till 14 § under punkt 2), att »inom läger, kasernområde eller annat uteslutande för krigsmaktens behov upplåtet område, efter framställning av vederbörande befälhavare» kan på därom gjord ansökning Konungens befallningshavande meddela tillstånd till *utskänkning* av pilsner. På denna punkt ha vi reserverat oss därför, att vi anse, att i denna

Om förordning
angående för-
säljning av
pilsner m. m.
(Forts.)

nya lag, vilken, som sagt, överensstämmer i stort sett med nu gällande öl- och vinförsäljningsförordning, icke bör inryckas en sådan bestämmelse. Det har sagts, att ifrågavarande dryck icke kan likställas med öl såsom berusningsmedel, men man har dock många gånger ute på landsbygden fått den uppfattningen, att den icke är så ofarlig utan kan, förtärd i större kvantiteter, verka berusande. När man nu en längre följd av år på lägerplatser och inom kasernområden icke fått sälja denna eller starkare drycker, borde man även i fortsättningen kunna behålla en sådan bestämmelse.

Ifråga om 9 §, som handlar om försäljning av pilsner på rekvisition, ha vi även avgivit en reservation. Denna rätt till försäljning på rekvisition missbrukas med nu gällande bestämmelser ifråga om vin och öl så gott som överallt på landsbygden. Det tillgår nämligen på det sättet, att tillverkaren eller försäljaren låter någon hos sig anställd person, som i regel åtnjuter provision på försäljningen, med skjuts kringforsla dryckerna till platser, där en större befolkning finnes. Rekvisitionerna lämnas till utkörarna, icke till tillverkarna, och dessa rekvisitioner göras i regel så stora, att en del av det rekvirerade kan tagas tillbaka, om inte kunden anser sig kunna taga emot alltsammans, överskottet säljes sedan till personer som icke rekvirerat. I stort sett har denna försäljning på rekvisition åstadkommit mera ont än någon annan gren av rusdrycksförsäljningen, och därför ha vi ansett, att den icke bör inflyta i denna förordning.

Det är dessutom på ett par andra punkter vi reserverat oss, nämligen ifråga om utskänkingsrättigheter på vissa platser, hälsobrunn etc., och där utskänkingsrörelse kan komma ifråga endast någon del av året o. s. v. Jag ber att få yrka bifall till vår reservation på dessa punkter, varvid det kanske blir nödvändigt att behandla varje punkt för sig.

Herr vice talmannen, som under herr Holmströms anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr Rune, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Orsaken varför utskottet har ansett sig kunna gå med på denna förordning, även i vad den avviker från nu gällande förordning om öl- och vinförsäljning, är naturligtvis, som den föregående ärade talaren mycket riktigt anförde, att det ju i alla fall här gäller en annan dryck än öl och vin. Det är alldeles uppenbart, att man därför kan göra bestämmelserna härvidlag något lindrigare. Jag vill för min del uttala den åsikten, att det rent av är lämpligt, att man icke gör bestämmelserna lika stränga för denna dryck som för öl, ty det är ändå ur nykterhetssynpunkt, skulle jag tro, en fördel, om man kunde vänja folk av med att dricka öl och vänja dem, som vilja ha en maltdryck, att använda denna svagare dryck. Nog tror jag, att en hel del personer på landsbygden i onödan kunna förtära en hel del av dessa mildare maltdrycker, vilket måste anses

vara olämpligt särskilt ur den synpunkten, att det är ett dåligt sätt att använda sina pengar, men inte tror jag man kan säga om dessa drycker vilkas alkoholhalt ligger mellan 2.5 och 3.6 %, att de användas i berusningssyfte. Det kan väl inträffa möjligen i ett fall på tusen, men det är väl icke lämpligt att taga hänsyn till sådana undantagsfall, när man lagstiftar.

*Om förordning
angående för-
säljning av
pilsner m. m.
(Forts.)*

Det har varit vår mening inom utskottet, att man på ett marketenteri inom en lägerplats, där man säljer smörgåsar och varjehanda andra småsaker, skulle få servera sådana här svaga maldrycker. Däremot ha vi varit mycket angelägna om att icke någon utminuterung där skulle få förekomma, så att vederbörande skulle kunna köpa en 12 sadana där flaskor och ge sig ut i skog och mark för att förtära dem och ställa till oordning och dumheter.

Jag har i regel, som herrarna torde veta, under många år varit med om nästan varje förslag i nykterhetsvänlig riktning, som här blivit framlagt, och jag vill erinra herrarna om, att när den förordning, som nu skall tillämpas från och med nästa år, antogs förra året, protesterade jag, ehuru icke organiserad nykterhetsman, mot att bestämmelsen om lokalt veto uteslöts, vilket emellertid skedde med det resultat, som vi här ha sett, nämligen en stor ökning av antalet spritförsäljningsbolag. Men när man vill göra det svårare för folk att få denna svagare maldryck, om vilken jag har den bestämda uppfattningen, att den icke kan i regel användas till berusningsmedel, kan jag inte vara med längre. Jag tror för övrigt, att det är ganska viktigt att vänja folk av med att använda starkare ölsorter och att vänja dem att använda dessa mildare, och även ur den synpunkten ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag, i vad det rör Konungens befälningshavandes rätt att efter framställning av befälhavare å lägerplats meddela tillstånd till servering av sådana maldrycker.

Vidare kan jag icke inse det vara någon olycka, att tillverkare av sådana maldrycker skulle få rätt att på rekvisition försälja dessa drycker till enskilda, då enligt bestämmelsen i § 9 varan ej får avlämnas annat-än inomhus till därstädes boende. Det kan således icke vara så, att en kusk får köra ut och ställa sig på torget eller på allmän plats eller vid vägskäl eller dylikt och sälja denna dryck, utan en ordentlig rekvisition skall föreligga från den, som vill i sitt hem använda en sådan dryck. Och det vill jag säga, att herrarna gå för långt, när ni icke vilja tillåta folk att använda till måltidsdryck en maldryck, vars alkoholhalt icke går upp till mer än 3.6 %. Jag ber alltså att även i avseende å § 9 få yrka bifall till utskottets förslag.

Visserligen hade jag tänkt mig, att man skulle behandla varje paragraf för sig, men när nu reservanterna tagit alla punkter på en gång, får jag väl svara med ungefär samma mynt.

Vidare anförde:

Herr Holmström: Gentemot vad den siste ärade talaren sade

Om förordning
angående för-
säljning av
pilsner m. m.
(Forts.)

ifråga om rekvisitioner vill jag säga, att om det vore så, att det ginge fullt lagligt till härvidlag, skulle det inte vara så mycket att invända, men vi på landsbygden veta, att det går inte till på detta sätt. Drycken säljes där i allmänhet utan rekvisition. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan med de förändringar, som innefattas i de av herr Ljunggren m. fl. avgivna reservationerna.

Herr Rune: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sävström: Jag förstår nog, att de flesta av herrarna tycka, att här ifrågavarande drycker äro mycket oskyldiga, när de ha en alkoholhalt av endast mellan 2,5 och 3,6 %. Men jag vill för min del säga, att jag tror i alla fall, att nykterhetsfolket snart får ta upp en kamp mot dessa drycker i långt större utsträckning, än herrarna nu kunna föreställa sig. När detta förslag i fjol antogs, kommo dessa drycker under friare försäljningsbestämmelser. Jag har den uppfattningen, att ölet icke kommer att spela så stor roll hädanefter, åtminstone inte inom den närmaste framtiden, ty även om kriget skulle sluta nästkommande år, förmodar jag, att något öl icke kommer att tillverkas här under de närmaste två åren, utan det blir denna lättare maltdryck bryggerierna komma att tillverka och försälja. Det är ju klart, att det också ligger i bryggeriernas intresse att få tillverka en dryck, som säljes under friare bestämmelser, och för övrigt är det väl mera ekonomiskt fördelaktigt för dem att tillverka lättare maltdrycker än starkare. Säkert är, att vi komma att ute på landsbygden få kännning av detta, ty de, som vilja berusa sig av maltdrycker, komma naturligtvis, när de få begagna sig av dessa lättare maltdrycker, endast att förtära större kvantiteter, och de, som åsyfta att försätta sig i ett visst berusningstillstånd på detta sätt, kunna efter min uppfattning också göra det. Under min ungdomstid användes uppe vid de norrländska sågverken en dryck, som också ansågs vara oskyldig, men som av befolkningen kallades med ett betecknande namn, nämligen »fasan». Den drycken kunde jämföras med iskällardricka. Nu vet jag, att hamnarbetarne däruppe i Söderhamns skärgård i varje fall kunde dricka sig fullständigt berusade av denna lättare maltdryck, och det är min uppfattning, att ungdomen kanske kommer att få en liknande användning av den nu tillverkade lättare maltdrycken, och att, som jag nyss nämnde, vi komma att få kämpa emot denna dryck i långt större utsträckning, än man kanske i nuvarande stund tror.

Jag ber att få instämma i herr Holmströms yrkande på dessa punkter.

Häruti instämde herrar *Hamrin, Olsson* i Ramsta och *Gylfe*.

Efter härmed slutad överläggning gav herr vice talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Holmström under överläggningen framställda yrkandet; och blev herr Holmströms yrkande av kammaren bifallet.

§ 14.

Vid härpå skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande, nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om visst undantag från bestämmelserna i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873 biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 15.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört bankoutskottets utlåtande, nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt m. m.

Ang. riksbankens sedelutgivningsrätt.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 450, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt m. m. hemställde bankoutskottet, till vars behandling ifrågavarande proposition hänvisats, att riksdagen måtte dels medgiva, att riksbanken finge för tiden till den 1 mars 1919 begagna den i 6 § andra stycket av lagen för Sveriges riksbank omnämnda rätten att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst etthundratjugufem miljoner kronor;

dels och antaga följande förslag till

Lag

angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt.

Häri genom förordnas som följer:

Om sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken rätt att utgiva sedlar till ett belopp av högst etthundratjugufem miljoner kronor utöver de belopp, som finnas angivna i 6 § av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897, sådant nämnda lagrum lyder enligt lag den 25 maj 1915; åliggande det fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp, motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, samt gäller till dess ny riksdag sammanträder.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Kristensson, Karl August Nilson, Berg* i Munkfors, *Borg* och *Jonsson* i Gumboda, vilka ansett, att av den ytterligare sedelutgivningsrätt å sammanlagt 250

Ang. riksbankens sedelutgivningsrätt.
(Forts.)

miljoner kronor, som i propositionen avsåges, icke den genom den tillfälliga lagen föreslagna ytterligare sedelutgivningsrätten till belopp av 125 miljoner kronor bort av utskottet tillstyrkas och att följaktligen utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte medgiva, att riksbanken finge intill den 1 mars 1919 begagna den i 6 § andra stycket av lagen för Sveriges riksbank omnämnda rätten att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 125 miljoner kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Kristensson: Herr talman! Ehuru det väl knappast lönar sig att vid denna timma och då riksdagen formligen befinner sig i upplösningstillstånd, framkalla någon större debatt i detta ärende, vilket inte heller är min avsikt, kan jag dock icke underlåta att ta till orda i denna fråga, som är av den oerhördaste vikt. Här föreligger en reservation av fem utav utskottets ledamöter, som icke vilja gå med på att medgiva hela denna rätt till sedelutgivning, som ifrågasättes i den kungl. propositionen, vilken å sin sida tillstyrkt ett förslag, som är framställt av bankofullmäktige. Förslaget går ut på att riksbanken skulle få rätt till en ökad sedelutgivning av 125,000,000 kronor, d. v. s. den sedelutgivningsrätt, som man sedan krigsutbrottet ansåg att riksbanken borde ha men som ända till denna dag inte behövt tagas i bruk. Men icke nog med detta, utan man begär nu ytterligare 125 miljoner kronor, d. v. s. en samlad sedelutgivningsrätt av 250 miljoner kronor utöver den stora sedelutgivningsrätt som banken nu har, tack vare den enorma ökning av guldkassan som ägt rum, sedan kriget bröt ut.

Jag skall icke här ingå på bankofullmäktiges motivering. Jag ber blott att få erinra om att fullmäktige daterat sin skrivelse den 15 maj, d. v. s. så sent som samma dag, då riksdagen borde normalt avslutas, åtminstone den dag som grundlagen förutsätter för riksdagens avslutande. Tack vare att vi hållit ut så pass länge, så har det blivit möjligt för Kungl. Maj:t att framlägga denna proposition. Fullmäktige hänvisa till en viss dag, då bankens sedelreserv nedgått till omkring 5 miljoner kronor. Det var den 16 mars. Riksbanken hade två hela månader på sig sedan den dag, då sedelreserven nedgått till 5 miljoner kronor, men i alla fall har den icke begagnat denna tidrymd av två månader utan kommit in till Kungl. Maj:t med sin skrivelse först den 15 maj. Det förefaller mig, att detta långa dröjsmål åtminstone visar så mycket, som att fullmäktige ansett sig hava vissa andra medel att tillgripa, för att icke sedelreserven alldeles skulle utsina. Annars förefaller det mig, att de bort hava kommit in till Kungl. Maj:t med denna framställning tidigare och icke så sent som två månader efter den dag, då sedelreserven var nere i 5 miljoner kronor. Beträffande bankofullmäktiges skrivelse är det blott en sak till, som jag skall be att få vidröra, och det är, att fullmäktige icke

med ett enda ord berört sin skyldighet att även söka upprätthålla valutans värde. Departementschefen har i motsats härtill understrukit även denna synpunkt, och det ber jag för min del att få tacka honom för. Nu är det ju, som vi alla veta, delade meningar om denna svåra fråga, huruvida ökad sedelutgivning medför ökad dyrtid eller huruvida det är dyrtiden som går före och sedan drar med sig den ökade sedelutgivningen. Nationalekonomerna äro i varje fall i en punkt fullkomligt ense, och det är i den punkten, att om det blir en ökad sedelutgivning och denna ökade sedelutgivning icke motsvaras av en ökad varumängd i landet, så medför detta prisfall på valutan, sedlarna, och ökade varupris. Därom äro de som sagt samtliga ense. Vi ha i bankoutskottet inkallat riksbankschefen, och jag tillät mig till honom framställa den frågan, om han kunde garantera, att icke denna ökade sedelutgivningsrätt, om riksbanken tager den i anspråk, medför en ökad prisuppskrivning på alla förnödenheter, d. v. s. ett ytterligare fall på penningvärdet. Ja, riksbankschefen svarade, som jag väntade, att det kunde han icke garantera. I från den sidan kan alltså icke sägas ett bestämt nej till denna sak. Å andra sidan stå ju nationalekonomerna eniga om vad jag nyss nämnde. Skulle det befinnas nödvändigt och bankofullmäktige begagna sin här begärda rätt att öka sedelutgivningen med 250 miljoner kronor, då skulle vi kunna komma att stå inför ett nästan katastrofartat ytterligare fall av penningvärdet och ökad dyrtid som gör, att verkningarna av dessa i år beslutade $33\frac{1}{3}$ % krigstidstillägg alldeles neutraliseras. Nu kan jag lika litet som i den föregående debatten i denna sak i kammaren säga, vem som har rätt. Departementschefen har också ställt i utsikt, att vi skulle få en utredning även om denna sak och likaså en utredning om hur riksbanken bäst skall kunna upprätthålla valutan, huruvida icke andra medel skulle kunna tillgripas, såsom till exempel en rätt för riksbanken till inlåning på deposition mot räntegottgörelse. Det förefaller mig då, som om man skulle kunna låta nöja sig med hälften av vad fullmäktige begärt eller 125 miljoner kronor och utan risk låta frågan om de ytterligare 125 miljoner stå över, tills denna utredning är verkställd. Man säger å andra sidan mot detta, att man icke skall ställa riksbanken så, att den icke kan mot fullgod säkerhet lämna lån. Vi skola icke ställa riksbanken i den situationen, att sedelreserven utsinar, ty då komma vi ur askan i elden. Till detta vill jag genmäla, att jag icke tror, att riksbanken kommer i den situationen, ty det har dock hänt åtskilligt sedan den dag, då riksbanken avgav denna skrivelse. Det har nämligen träffats en uppgörelse med privatbankerna om att de skola finansiera kristidskommissionerna intill ett belopp av 550 miljoner kronor, och alla som yttrat sig i denna sak hava ju sagt, att detta kommer att verka i den riktningen, att riksbankens sedelutgivning icke kommer att ansträngas fullt så mycket som nu. I varje fall kommer det att bli en betydande lättnad, och det tror också riksbanksfullmäktige, att man har anledning att hoppas, men de säga, att man nu icke på för-

Ang. riksbankens sedelutgivningsrätt.
(Forts.)

Ang. riksbankens sedelutgivningsrätt.
(Forts.)

hand kan beräkna detta. Detta är det ena som inträffat och som gör, att jag tror, att faran icke är så överhängande. Den andra synpunkten, som jag härvidlag vill anlägga, är den, att det förefaller mig, att det vore mycket bättre, om denna kammare avslår den del av framställningen som avser de sista 125 miljonerna och använder detta som press på första kammaren — och som press på de privata bankerna som landet för övrigt ligger fullkomligt i händerna på — till att giva riksbanken rätt till inlåning på deposition mot räntegottgörelse. Då vann kammaren ett önskemål, som den haft, ända sedan den nuvarande riksbankslagen antogs, men som då kompromissades bort i striden mellan privatbankerna och statsintresset. Skulle det arta sig därhän under årets och höstens lopp, att riksbanken verkligen skulle behöva denna rätt att ytterligare utgiva 125 miljoner kronor, så förefaller det mig, att det icke kan vara så halsbrytande, att Kungl. Maj:t da lägger fram en proposition, som riksdagen kan taga under övervägande. Man kan invända däremot, att det skulle eventuellt kunna framkalla en panik i landet. Jag tror icke på detta. Våra affärsmän ha nog fått vänja sig vid så pass mycket under krigets lopp, att en sådan händelse icke skulle ha en så fruktansvärd verkan.

Herr talman, på grund av vad jag nu anfört och då jag för min del anser, att vi visserligen icke kunna begära av fullmäktige, att de skola kunna pressa tillbaks penningvärdet — det skulle välla aldeles för stora rubbningar — men dock begära av dem att lägga om sin politik därhän, att de söka hålla vår valuta vid det värde som den nu har, så att den icke ytterligare försämras, var jag för min del, då jag icke vill ha något ansvar i det beslut som jag förstår att kammaren kommer att fatta, i varje fall få framställa ett yrkande om avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Berg* i Munkfors.

Herr Bogren: Herr talman! Det är ju så, att de farhågor och de bekymmer som den ärade talaren uttryckt här för den situation, inför vilken vi stå, att nödgas öka riksbankens sedelutgivningsrätt, delas såväl av Kungl. Maj:t som av utskottet, för att nu icke nämna riksbanksfullmäktige. Dessa bekymmer äro således gemensamma, men vi stå här inför ett faktum, som vi måste räkna med. Vi se ju, att herr statsrådet i sin proposition säger, att han tänkt sig flera medel och försökt att komma fram på andra vägar för att kunna undvika denna väg. Men han har icke funnit några sådana tillgängliga. Han var inne på den enligt mitt förmenande riktiga tanken att möjligtvis söka råda bot på svårigheterna genom att låta riksbanken få den rätt, som den tyvärr saknat sedan 1897, att mot ränta inlåna penningar på deposition. Men då han vände sig till bankkommittén, som förlidet år tillsattes på grund av riksdagens då fattade beslut, för att erhålla dess yttrande om denna

vägs framkomlighet, så avstyrkte denna kommitté enhälligt detta förslag, och detta avstyrkande är, såsom jag väl förstår, fotat på den grund, att det är för sent att för ögonblicket få hjälp därigenom, och detta håller jag med kommittén om. Jag beklagar endast, att denna utväg icke varit försökt långt före detta, ty då hade riksbanken säkert varit i en mycket bättre ställning än för närvarande är fallet. Alltså, detta medel är icke att räkna med, utan vi måste, som jag sade, taga förhållandena sådana de föreligga.

Den ärade talaren nämnde om, att det föreföll honom något besynnerligt, att bankofullmäktige, som redan den 15 mars sågo, hur sedelreserven gått ned ända till 5 miljoner kronor, först så sent nu skett inkommit till regeringen med sitt förslag. Men jag vill då särskilt fästa uppmärksamheten på att så låg, som sedelreserven var den 1 juni nu, har den icke för varit. Den var då nere i 4,873,200 kronor. Det är ju rätt så kusligt att stå inför en sådan situation. Då säger man: men bankofullmäktige hava icke gjort något för att söka upprätthålla valutans värde. Ja, det medel som stå fullmäktige till buds måste väl vara att höja diskontot. Det är ju oss alla bekant, att detta medel hava bankofullmäktige försökt, men det blev ingen lättnad ifråga om sedelstocken, utan det visade sig, att man genom detta medel icke kunde råda bot på svårigheterna. Vi måste räkna med att just dessa konjunkturen, dessa kristider som vi leva i, hava framkallat de stora anspråken på riksbanken. Vi hava ju reda på, hurusom vi måste dag för dag eller åtminstone vecka för vecka lämna rätt åt avsevärda krediter utåt. De krigförande länderna betinga sig som villkor för att vi skola få in deras varor, att vi lämna förutom kompensation i varor även vissa krediter åt dem, för att de skola undgå att lida av de stora kursdifferenser som råda mellan deras och vår valuta. Det är givet, att under sådana förhållanden måste även detta anstränga riksbanken, men ännu mera anstränges riksbanken genom de kossala statliga utgifter som vi hava iklätt oss. Det är exceptionella summor som här krävas, och att råda bot på detta genom att skruva åt diskontoskruvén ännu hårdare torde icke vara möjligt. Den som skulle få den allra största kännningen av denna skruv, det blir icke våra utländska debitorer, ty de förbehålla sig rätten att icke få sina krediter uppsagda förrän efter krigets slut, utan det bleve staten själv, som är den största lånesökaren.

Det är riktigt, som den ärade talaren nämnde, att man kunde hava hoppats, att uppgörelsen med privatbankerna att finansiera våra kristidskommissioner med icke mindre än 550 miljoner kronor skulle innebära en betydlig lättnad för riksbanken, men tyvärr är detta en chimär och icke verklighet, varför också riksbankschefen, när han inkallades till bankoutskottet för att svara på den frågan, vad han trodde om saken, icke vågade yttra sig något därom, men privat upplyste han, att dessa privatbanker torde komma att i riksbanken rediskontera varenda växel, som kristidskommissionerna utfärda. Vad blir vinsten? Jo, ett par procents favör för dessa banker, men icke en smula lättnad för riksbanken. Det är ganska

Ang. riksbankens sedelutgivningsrätt.
(Forts.)

Ang. riksbankens sedelutgivningsrätt.
(Forts.)

sorgligt att konstatera, men man måste hålla detta faktum klart för ögonen. Jag måste om igen upprepa, att den situation vi befinna oss i utgör ytterligare en påminnelse för denna kammare att slå in på en bättre bankpolitik än den svenska riksdagen följt de senare åren. Jag gladdde mig åt att denna kammare liksom medkammaren gjorde det förlidet år, men tyvärr ha vi ännu icke sett någon frukt av vad som då beslöts här. Under sådana förhållanden har jag tyvärr — och jag ber att få särskilt stryka under detta tyvärr, — icke annat att göra än att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag och bankoutskottets utlåtande, och jag gör detta under den vissa förhoppningen och livliga övertygelsen, att bankofullmäktige endast i tvingande nödfall komma att anlita den rätt, som man här giver dem. Att jag kan säga detta, beror därpå, att bankofullmäktige haft rätt att öka bankens sedelstock med ytterligare 125 miljoner kronor allt sedan hösten 1914 och detta bemyndigande upprepades 1915, 1916 o. s. v., men de hava icke begagnat denna rätt. De ha försökt och hittills lyckats att klara sig utan att begagna den, men på grund av en hel del beslut, som vi fattat just i år, torde man vara nödsakad att anlita denna rätt. Jag tror icke, att det är skäl i att gå den vägen att säga till bankofullmäktige, att om de måste begagna denna rätt, få de begära sammankallandet av riksdagen till ett särskilt sammanträde i höst. Riksbanksfullmäktige lära icke tillgripa detta medel, förrän alla andra medel försökts och befunnits otillräckliga. Riksdagen står då inför det faktum, att man icke har annat att välja på än att bevilja denna ökade sedelutgivningsrätt på 125 miljoner kronor. Om vi besluta det nu, är det gjort, och vi besluta det under den förvisningen, att beslutet icke kommer att tillämpas utom i yttersta nödfall, och det är därför, herr talman, som jag yrkar bifall till bankoutskottets förslag.

Herr Branting: Den, som hörde herr Kristenssons anförande nu och erinrade sig, hur samma talare opponerade sig, när herr Wikström i ett tidigare skede av denna riksdag framförde sina synpunkter på hithörande frågor, han måste verkligen vara något förvånad över att nu höra i herr Kristenssons mun ungefär samma argument, som han då bemötte. Men det må vara därmed hur som helst. Den fråga, som nu föreligger, är av den art, att jag tror, att man icke rimligen kan komma ifrån, att här måste riksdagen gå till mötes den framställning, som är gjord av Kungl. Maj:t på grund av bankofullmäktiges hemställan, därest icke riksdagen vill, då den nu skall åtskiljas, riskera rätt svåra vanskligheter under den kommande tiden.

Det är redan framhållet under diskussionen, att den rättighet att släppa ut ytterligare 125 miljoner kronor i sedlar, som gavs redan vid krigets början, icke har ännu behövt tagas i anspråk. Men man har varit ofantligt nära på gränsen. Icke nog med de siffror, som här äro anförda om att man varit nere på icke fullt fem miljoner kronor i obegagnad sedelutgivningsrätt; en dag strax

före den sist anförda datum var man ända nere på mellan en och två miljoner kronor. Vi ha således balanserat alldeles på gränsen till den rätt, som riksbanken har att släppa ut ytterligare sedlar. Men när nu riksdagen realiter går att åtskiljas, är det naturligt, att bankofullmäktige måste se till, att ifall de måste släppa ut ytterligare sedlar, de också skola hava rättighet av sin principal, riksdagen, att göra det, och icke tvingas av förhållandena att över-skrida sin befogenhet.

Något motstånd har ju icke heller yppats emot att bankofullmäktige skulle få begagna sig av denna rätt att släppa ut ytterligare 125 miljoner kronor i sedlar, men man har blivit för-färad, när det nu satts i fråga, att detta belopp skulle kunna ytterligare ökas med lika mycket, d. v. s. att man i två tempo, om det verkligen skulle behövas, skulle kunna gå ända till 250 miljoner kronor. Men därvidlag är det ju redan erinrat om, hur ofantligt stor ökning av sedelcirkulationen som följt med den kris-tid vi genomgå. När denna summa på 125 miljoner kronor först bestämdes, var ju omsättningen nere under 300 miljoner kronor. Nu är det en cirkulation på åtskilligt över 600 miljoner kronor, när det vill sig illa, och det är väl då rätt så naturligt, att man även i avseende å säkerhetsmarginalen måste öka beloppen utöver vad man förut haft. Det är, som om man på något håll föreställde sig, att därmed att bankofullmäktige ha denna befogenhet att i nödfall släppa ut sedlar, skulle de drivas av någon slags lust att ytterligare verkställa en sådan sedelutgivning och på detta sätt bidraga till eller i varje fall icke motsätta sig den sänkning av penningvärdet, varunder vi lida. Men var och en förstår dock, när han vill närmare tänka sig in i saken, att så icke alls kan vara förhållandet, utan att vad det här är fråga om är verkligen, att när riksdagen vänder ryggen till, de, som skola förvalta dess bank, skola hava möjlighet att reda sig i situationer, som kunna komma att inträffa, utan att man skall behöva komma i ett sådant läge, att måhända vid några kritiska data fram på hösten det blir nödvändigt rent av att inkalla riksdagen för att giva bankofullmäktige den befogenhet, som nu på förhand begäres. Var och en förstår, att om ett sådant sammankallande av den förpuppade riksdagen skall behöva ske för att ytterligare släppa ut sedlar, kommer detta att i hela landet uppfattas som ett tecken på en mycket ledsam penningställning och mycket lätt giva anledning till finansiella kalamiteter, som man skulle undvika genom att lämna denna befogenhet på förhand, när ingen direkt fara, för att den skall behöva anlitas i så stor utsträckning, föreligger. Vad som här begäres är ju i realiteten ingenting annat än en befogenhet för tänkbara fall, en fullmakt som riksdagen bör lämna, i tillit till att den verkligen icke kommer att anlitas, annat än om förhållandena göra det absolut nödvändigt.

Det skall icke falla mig in att här i denna stund gå närmare in på hela den stora frågan, som ligger bakom här, nämligen meningsskiljaktigheterna beträffande möjligheten och lämpligheten

Ang. riksbankens sedelut-givningsrätt.
(Forts.)

Ang. riksbankens sedelutgivningsrätt.

(Forts.)

att genom en åtstramning, en höjning av diskontot, genom inlåningsrätt o. s. v. kunna från riksbanken inverka så, att det blir mindre sedlar i omlopp. Men jag ber att få anbefalla åt dem, som äro intresserade för dessa frågor, till noggrant beaktande det utlåtande, som är avgivet av riksbanksfullmäktige den 15 maj och finnes här i betänkandet, där de försökt att taga upp till bemötande några av de vanligaste argumenten, som pläga anföras. Det säges ju att riksbankspolitiken mycket lätt skulle kunna ordna denna sak, ifall den blott tillämpade diskontoskruven. Men där visa de i sin argumentation, att på stora områden är det omöjligt att med någon förnuftig mening tillämpa en sådan höjning av diskontot. De skulle också hava kunnat tillägga, att i våra bägge grannländer, vilkas förhållanden under denna världskris i åtskilligt äro likartade med våra, har man icke alls ansett sig kunna följa de råd, som i detta fall givas från visst nationalekonomiskt håll, att blott höja diskontot, utan där har man tvärtom nöjt sig med mindre diskonto än här. När man här haft 7 %, hava de haft i Norge 6 och i Danmark 5 % sedan mycket lång tid tillbaka, detta just motiverat med vad den siste ärade talaren något anspelade på, att det blir en mängd fullt lojala och legitima affärer, som bli lidande, ifall man höjer diskontot, medan däremot en del sådana kristidsaffärer, som vi hava för våra synders skull, icke bry sig om, huruvida diskontot är högre eller lägre, ty de spekulera i så stora vinster, att för dem spelar det ingen roll, om de från början måste röra sig för sina lån med ett något högre diskonto.

Det väsentliga är i alla fall här, att det icke för ögonblicket finns tillräckliga skäl att slå in på en helt ny politik, och att det skulle kunna medföra ytterst bedrövliga följder för vårt ekonomiska liv, om bankofullmäktige vore hänvisade till att endast genom en ytterligare diskontoförhöjning hindra, att vi komma utanför marginalen i avseende å sedelutgivning. Då herr Kristensson åberopade, att denna 550-miljonerskredit från de enskilda bankerna skulle innebära en sådan garanti för att vi skulle komma in i bättre förhållanden med avseende på sedelutgivningen, ber jag att få framhålla, att man alls icke kunnat åstadkomma från privatbankernas sida någon som helst bestämd utfästelse, att de skola taga denna börda så på sina axlar. att de icke vid tillfällena, som för dem äro lämpliga, dock komma till riksbanken och vilja i sin tur rediskontera vad de försträckt. Då är det klart, att, om de på det sättet komma till riksbanken, stå vi i realiteten nödsakade att tillmötesgå deras önskan. Men då bortfaller ju också talet att vi här ha en anledning, varför det icke skulle behövas så mycket sedelutgivning.

För oss är det väsentliga och viktiga att se denna sak såsom den här föreligger. Det är fråga om ett bemyndigande, som riksdagen, när den nu står i begrepp att åtskiljas, ger fullmäktige ett bemyndigande att utsläppa sedlar, men naturligtvis också med en erinran om att man helst ser att det icke behöver tagas i anspråk. Helst önskade man nog icke alls, men om det måste ske,

da alltid naturligtvis med den största försiktighet. Men ges där-
emot icke detta bemyndigande, kan situationen bli sådan, att vi
kunna behöva vädja till riksdagen att dock få detta bemyndigande
vid en längre framskriden tidpunkt. Vad skall det då tjäna till
att riskera de följder, som måste komma av en extra inkallelse av
riksdagen för att fatta ett beslut, som vi icke vilja fatta i dag?
Jag kan icke förstå att det skulle vara på minsta sätt gagneligt.

Ang. riksban-
kens sedelut-
givningsrätt.

(Forts.)

Jag tror således att denna sak måste ses såsom den praktiska
atgärd, den är, såsom en fullmakt, som måste ges, när riksdagen
realiter åtskiljs, för att icke riskera situationer, som kunna bli
till skada för vårt ekonomiska liv, och därför ber jag, herr talman,
att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Törnkvist: Då jag, mina herrar, i utskottet biträtt det
slut, till vilket majoriteten kommit, skall jag be att med några
ord få motivera denna min ståndpunkt.

Det första jag lägger märke till i det utskottsutlåtande, som
här föreligger, är, att reservanterna över huvud icke funnit anled-
ning att motivera sitt avslagsyrkande. Det är alldeles uppenbart,
att det i utskottet talades för avslag och samtidigt har detta av-
slag motiverats, och såvitt jag kunde fatta och finna, har det
starkaste motivet varit, att en ökad sedelutgivning skulle medföra
en förvärrad dyrtid. Det är alldeles uppenbart, att inför ett så-
dant argument måste en representant för — om jag så får uttrycka
mig — de breda lagren, som mest lida av dyrtiden, ställa sig
tveksam, huruvida han skulle medverka till ett beslut i riksdagen,
som kunde föra med sig sådana konsekvenser. Den frågan har
ofta varit uppe i debatten, huruvida en ökad sedelutgivning medför
en sådan följd. Man har härvid inte kunnat undgå att märka,
att det är teoretikerna i första hand, som synnerligen starkt tryckt
på denna sak och tävlat om att bevisa för världen, att just denna
följd föreligger av en ökad sedelutgivning. Men om man vänder
sig till de praktiska näringarnas män, ha de allesammans stått
tvivlande inför detta tal, denna teoretikernas s. k. bevisföring, och
de, som icke stå tvivlande, äro direkt eller bestämt förnekare. När
läget är sådant, att man icke med bestämdhet kan säga, att en
ökad sedelutgivning medför dessa farliga vådor för vårt sociala
liv, har jag för min del icke kunnat taga på mitt ansvar, att med-
verka till att avslå en framställning från regeringen som är så
nödvändig, som departementschefen i sitt uttalande till statsråds-
protokollet framhållit och understrukt.

Det är som nämnt av dessa skäl, som jag icke kunnat biträda
mina partivänners inom utskottet mening i detta ärende och icke
heller kunnat underskriva denna reservation, och på grund härav
hemställer jag även om bifall till utskottets hemställan.

Herr Kristensson: Jag skall be att få yttra ett par ord med
anledning av det anförande, som hölls av en talare på Stockholms-
bänken. Han sökte göra gällande, att den som hört mitt anfö-

Ang. riksbankens sedelutgivningsrätt.
(Forts.)

rande vid dechargede-batten i år måste säga sig, att det skulle ligga en ganska stor motsats mellan det anförandet och mitt anförande här i dag i kammaren. Jag har haft mitt förra anförande framför mig här på bänken och läst igenom det två å tre gånger, innan jag nyss uppträdde, och kan försäkra den ärade talaren, att det icke föreligger någon motsats mellan dessa båda anföranden. Jag har i båda fallen ställt mig på samma ståndpunkt, rörande den stora tvistefråga om vad som är orsak och vad som är verkan; och det är naturligtvis detta, som behöver närmare utredas. Då herr finansministern ställt i utsikt en sådan utredning, synes det mig, att man kunde nöja sig med 125 miljoner kronor. Riksbanken har i alla fall under hela kristiden icke ansett sig behöva dessa 125 miljoner kronor. Nu får den denna ökade sedelutgivningsrätt på 125 miljoner kronor, och då anser jag det för min del böra kunna räcka, tills denna utredning är verkställd.

Nu säger herr Branting — och det ber jag särskilt att få tacka honom för — att fullmäktige skola låta sig angeläget vara att icke begagna sig av denna sedelutgivningsrätt, om förhållandena icke skulle göra det absolut nödvändigt. Men jag undrar ändå, om icke läget i verkligheten är sådant, att, om fullmäktige haft denna sedelutgivningsrätt på 125 miljoner kronor innevarande år säkerligen sedelstocken också ökats och fullmäktige följaktligen icke kunnat på sätt, som de gjort, motstå den pressning, de i varje fall haft att motstå, och då riksdagen nu lämnar detta medgivande på 250 miljoner kronor, betyder det dock, att här skola sedan 7 personer i vårt land stå emot denna oerhörda pressning, som kommer att övas på dem i dessa tider ifråga om ökningen av sedelstocken.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Hildebrand: Jag ber att i likhet med herr Branting få framhålla, att här endast är fråga om att riksdagen skall ordna med möjligheten av ökad sedelutgivning på ett visst sätt. Jag tror, att det vore rätt ansvarslost av riksdagen att icke gå med på detta, när förhållandena ha blivit sådana, att fastän man icke vill se en sådan utveckling, det dock kan tvinga sig fram en utveckling åt det hållet, att sedelstocken måste ökas. Det är naturligtvis ett stort önskemål, att så icke skall ske, och när riksdagen här ger ett bemyndigande, innebär det naturligtvis icke alls, att riksdagen uttalar önskvärdheten av att sedelstocken ökas. Men vi kunna icke överblicka mer än de närmaste månaderna, och om ett behov av ökad sedelstock skulle framväxa, vore det nödvändigt, att riksdagen komme tillsammans för att behandla den frågan om en ökad sedelutgivningsrätt. Det skulle givetvis väcka mycken oro över allt inom landets affärskretsar, om riksdagen hastigt finge sammankallas bara för detta förslag, och det är för att undvika den eventualiteten och den risken, som denna vida fullmakt bör lämnas av riksdagen.

Ser man på den stora krediten av privatbankerna på 550

miljoner kronor, är det att hoppas, att den skall kunna bidra till att i någon mån minska sedelstocken och behovet av ökad sedelutgivningsrätt, helt enkelt därför att ju mer direkt kapitalet kan sugas upp och komma till användning, där det behövs, desto mindre cirkulationsmedel behövas. Och jag tror att det är oriktigt, såsom det framställts i en ekonomisk publikation härom dagen, att säga, att den stora skillnaden är den, att hittills har finansieringen av kristidskommissionerna tillgått på det viset, att riksbanken endast tryckt nya sedlar och ordnat med denna finansiering. Det är icke alls så utan tvärtom har penningkrediten ordnats dels i form av statsräntelån och dels i den formen, att riksgäldskontoret placerat kontanta valutor i riksbanken, som sedan skjutit över det mesta möjliga till privatbankerna. Således har man på en omväg kommit fram till samma resultat. Det är därför icke ett fullkomligt nytt system, man nu använder, men det är en mera direkt väg, på vilken man försöker tillföra kommissionerna det privata kapitalet för deras finansiering, så att i någon mån kunde det icke alldeles oväsentligt motverka cirkulationen. Men jag tror icke, att man får bygga alltför stora förhoppningar på inverkan av denna 550-miljonerskredit. Något bör den kunna verka men icke så mycket, som man på vissa håll hoppas och tror.

Under sådana förhållanden, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. riksbankens sedelutgivningsrätt.
(Forts.)

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställts propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Härpå upptogs till behandling bankoutslottets utlåtande, nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse jämte en i ämnet väckt motion.

Ang. ändring i lagen om bankrörelse.

I en till riksdagen den 7 maj 1918 avlåten, till bankoutslottet hänvisad proposition, nr 434, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollen för den 3 och den 7 maj 1918 samt av i lagrådet fört protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren väckt motion, nr 214, däri herr *Boman*, med instämmande i motionens syfte av ytterligare två utav kammarens ledamöter, föreslagit, att riksdagen icke måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 434, eller att, vid ett eventuellt bifall till densamma, av motionären anförde synpunkter måtte vid lagens avfattning vinna beaktande.

Ang. ändring
i lagen om
bankrörelse.
(Forts.)

Utskottet hemställde

- 1:o) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 434 måtte av riksdagen bifallas, dock att §§ 52 b och 168 b i det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget skulle erhålla viss ändrad lydelse; samt
2:o) att den i ämnet väckta motionen måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1:o) hemställt.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar friherre *Langenskiöld* och *Wickman*;

av herrar *Roos* och *Carlson* i Herrljunga, vilka yrkat avslag å Kungl. Maj:ts proposition, i vad den avsåge ifrågasatt förbud för bankaktiebolag och solidarisk bank att utan särskilt av Konungen meddelat tillstånd öppna avdelningskontor å annan plats än där huvudkontoret är beläget; samt

av herrar *K. J. A. Gustafsson*, *C. B. Jönsson* och *Henrikson*, vilka med ett särskilt uttalande biträtt sistnämnda reservanters yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter ordet begärdes av

Herr *Sommelius* som anförde: Herr talman, jag anhåller att få påpeka ett tryckfel, som insmugit sig på sid. 24 i § 168 b, och det är nödvändigt, att det blir rättat. Där står i första stycket: »Å ort — — — må bolaget idka», men där är uteglömt ett »icke» som sålunda skall sättas in, då det kommer att lyda: »Å ort — — — må icke bolaget etc.»

Vidare yttrade:

Herr *Henrikson*: Såsom herrarna behagade finna, har jag jämte andra ledamöter av utskottet här antecknat en avvikande mening. Kungl. Maj:ts av utskottet biträdda förslag innebär bland annat, att bankbolag icke utan Konungens tillstånd äger rätt att utöva verksamhet vid avdelningskontor å annan plats än där huvudkontoret är beläget, samt att nu befintliga avdelningskontor skulle utan särskilt tillstånd få bibehållas till oktoberidens slut, därest de upprättats före den 1 mars 1918 men där de öppnats efter nämnda tidpunkt, indragas från och med årets slut.

Jag kan mycket väl förstå, att vederbörande bli litet betänksamma gent emot de många avdelningskontor, som uppstått på sista tiden. Men jag tror, att man har anledning ställa sig ännu mera betänksam, för den händelse man skulle antaga det lagförslag, som här föreligger. En indragning av avdelningskontor, som här föreslagits tyckes i första hand drabba ett par nya bankföretag. Det gäller särskilt Svenska Lantmännens Bank, och jag undrar, om lantmännen här i kammaren verkligen skulle vilja vara med om att antaga ett lagförslag, som skulle kunna ha till följd, att många av denna banks avdelningskontor bleve indragna. Jag

har hört framhållas, att det skulle vara oekonomiskt för bankerna med dessa många avdelningskontor i landsorten. Det är mycket möjligt, att så är förhållandet, men jag undrar, om man har så stor anledning att ömma så fasligt mycket för bankerna härvidlag. Utom de nämnda nya bankföretagen synes det egentligen vara ett par tre äldre banker, som tidigare öppnat en massa avdelningskontor i landsorten. Det har nämligen ofta varit så, att när en bank öppnat ett avdelningskontor på en plats, har en annan bank omedelbart följt exemplet för att bevaka sina intressen på samma plats. Jag tror inte, att den konkurrens som härigenom har uppkommit, varit till skada, utan att den tvärt om varit till gagn för den stora allmänheten. Vid en sammanslagning mellan t. ex. två av dessa bankföretag blir emellertid följden den, att det ena avdelningskontoret indrages. Skulle det nu läggas så stora besvärligheter i vägen för startandet av nya avdelningskontor, kan det hända, att vederbörande finna sig föranlåtna att indraga även andra redan existerande kontor, varigenom konkurrensen helt upphör och den stora allmänheten kan komma att på ett mycket obehagligt sätt få sitta emellan.

Här har förut så ofta uttalats varningar mot den stora banktrust, som man tyckes se som ett framtidsperspektiv efter de stora banksammanslutningar, som på sista tiden ha ägt rum. Jag har fått den uppfattningen, att detta lagförslag, om det nu antoges, skall i väsentlig grad bidra till bildandet av en sådan banktrust. Jag kan därför icke följa utskottet vad det gäller indragning av bankernas avdelningskontor i landsorten utan ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändringen att §§ 52 a, 168 a och 252 a måtte utgå och att §§ 52 b och 168 b måtte erhålla beteckningen 52 a och 168 a.

Herr Sommelius: Bland de reservationer, som i detta ärende avgivits, finnes en av herrar friherre Langenskiöld och Wickman, vilka fruktat, att detta lagförslag skulle ge en monopolställning åt vissa bankföretag, och som önskat få lagen provisorisk, i förhoppning att därigenom så småningom de ofantligt tillväxande bankkontorens antal skulle minska. Vidare förekommer en reservation av herrar Roos och Carlson, som går ut på rent avslag, och slutligen den reservation, som herr Henriksson åberopade. Herr Henriksson uttalade en farhåga för, att de bankavdelningskontor, som finnas på landsbygden, skulle kunna indragas. Ja, det kan ju hända, att när man har så många kontor på en plats, som man t. ex. har i Tomelilla, där det lär finnas 6 stycken, vilket man måste anse vara för mycket, några komma naturligtvis att indragas, men jag tror mig kunna försäkra herr Henriksson, att lantmännen icke behöva befara att bli av med bankkontoren på landsbygden därför, att Kungl. Maj:t får tillfälle att lämna koncession på anläggandet av avdelningskontor av banker. Vad angår den befarade monopolställningen, ber jag få erinra om, att Kungl. Maj:t ända sedan början av 1800-talet har lämnat oktroj

*Ang. ändring
i lagen om
bankrörelse.
(Forts.)*

Ang. ändring
i lagen om
bankrörelse.
(Forts.)

för bankdrift här i vårt land, och det har Kungl. Maj:t gjort ända tills nu. Ingen bank erhåller rättighet, med undantag av bankirerna i allmänhet, att driva bankverksamhet utan oktroj. Nu har det ansetts nödvändigt, att man även för avdelningskontors anläggande stadgar, att oktroj måste erhållas, och att vissa kontor, som blivit senare upprättade skola indragas. 1909 fanns det 280 kontor, 1915 713, den 22 februari 1918 hade siffran stigit till 1,084, och sedan dess ha åtskilliga, minst ett hundratal, ytterligare kommit till. Vad Svenska lantmannabanken angår, förlägger den kontor i alla städer från Ystad till Haparanda, och jag vet inte om den är någon verklig lantmannabank i det hänseende, att den arbetar uteslutande för lantmännens penningintressen eller vad den syftar med den verksamhet den bedriver, men så mycket vet jag, att jag tror mig kunna säga, att bankerna i allmänhet i vårt land lika villigt lämna kredit åt lantmännen som nämnda bank.

Nu har man hemställt till 1917 års bankkommitté, att den skulle försöka framkomma med ett uttalande i detta ärende, och det har den gjort, men den har icke någon del i det lagförslag, som i dag föreligger till kammarens avgörande, utan detta har sedermera utav Kungl. Maj:t blivit utarbetat. Då det här säges, att detta upprättande av avdelningskontor är så oskyldigt, tror jag visst inte, att ett sådant yttrande har fog för sig, ty det råder en överdriven konkurrens på detta område, som i allmänhet icke kan verka synnerligen gott. Att systemet är oekonomiskt för bankerna, bryr jag mig icke alls om, det skälet är inte avgörande för mig, utan vad jag tagit hänsyn till är, att det är olämpligt för kunderna, och jag vill påpeka, att syftet med dessa avdelningskontor är att draga till sig inlåningen från alla håll i landet, och då det blir för många avdelningskontor, sättes helt säkert allmänheten i tillfälle att på allt för lindriga villkor låna pengar, varav också kanske följer en inbördes bankkonkurrens, som ingalunda är till nytta, en konkurrens, som gar ut över även de i vårt land så nyttigt verkande sparbankerna.

Men det är en annan olägenhet, som följer av detta överdrivna upprättande av avdelningskontor, och det är den fondrörelse, som blir en följd av alla dessa bank- och kommissionskontor. Det är nödvändigt för dessa banker, om de icke kunna driva ren bankverksamhet på dessa kontor med ekonomisk fördel, att på annat sätt förtjäna penningar, och därför ha de slagit sig på fondhandel, som nu genomförs överallt i landet — var man kommer, finns det inte många människor, som icke äro väl förtroagna med denna mystiska verksamhet — och något sådant tror jag för min del riksdagens andra kammare icke gärna kan vilja vara med om att befordra.

Det är en annan, litet betänklig tendens, som man här har velat hindra, och det är sammanslutningen av banker eller den större banken uppslukande den mindre. Vi veta, att den ena banken köper den andra, och den rörelsen går huvudsakligen ut från de större städerna, Stockholm m. fl. Dessa stora banker lägga un-

der sig landsortsbankerna. och detta anser jag man bör på något sätt söka förhindra. Detta lagförslag asyftar också att bringa denna verksamhet att upphöra, och anses vara ett effektivt medel däremot, och jag tror, att mycket skulle vara vunnet, om man kunde nå detta mål, ty dessa sammanslagningar draga alltför mycket kapital från landsorten och koncentrera bank- och affärsintressena alltför ensidigt i huvudstaden. Den stora affärsverksamheten etc., som finnes på landsbygden, behöver också få sitt behov av banker fyllt för att kunna utvecklas.

Lagförslaget tyckes möta ett visst motstånd särskilt från lantmannahäll, och herr Henriksson har här nyss uttalat sina betänkligheter mot detsamma. Jag vill inte precis säga, att jag älskar det resultat, till vilket man här kommit, men jag tror, att det i varje fall har varit nödvändigt att åstadkomma något. Hade det kunnat ske genom en provisorisk lagstiftning, är jag övertygad om, att detta hade varit det bästa sättet att lösa frågan, men da detta icke synes praktiskt kunna realiseras — såsom också torde framgå därav, att friherre Langenskiöld, ehuru han önskat en provisorisk lagstiftning, endast åstadkommit en blank reservation — har jag för min del liksom majoriteten i utskottet ansett, att om man önskar en förändring, har man icke något annat sätt att lösa frågan än att gå den väg Kungl. Maj:t anvisat, och jag skall därför be att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Bogren: Den kungl. proposition, som bankoutskottet här har tillstyrkt, vilar på ett utlatande utav den förra året på grund av riksdagens beslut av den dåvarande regeringen tillsätta bankkommittén. Det är dess första livsyttning. Riksdagen begärde då i sin skrivelse en allsidig utredning rörande landets bankväsen. Man ville ha reda på allra först, huruvida detta bankväsende vore stann på sunda samhällsnyttiga, för näringarna och den enskilde gagneliga utvecklingsbanor eller om det till äventyr i något fall vore stann på snedvägar. Jag kan här finna, att bankkommittén har gjort liksom trädgårdsmästaren, som ser en väldig vildapel växa i sin örtagård. Han ömmar för det stora trädet, det synes honom så kraftigt och härligt, men en hel del av dess grenar sticka honom i ögonen, varför han kvistar bort dem. Så har kommittén funnit några i ögonen fallande fula utväxter av privatbankväsendet här i landet. Att t. ex. en enda privatbank anställer 700 agenter att resa land och rike omkring för att hos enskilda låna upp pengar, det tycker man går litet för långt, och det stöter och faller i ögonen, och därför föreslår man medel att försöka hindra något sådant. När bankerna finna med sin förel förenligt att anlägga det ena avdelningskontoret efter det andra i orterna för att suga till sig pengar — ty mina herrar, kom ihåg, att det är på upplånt kapital man förtjänar pengar — då blir det en kapplöpning mellan bankerna. Så snart den ena banken upprättat ett kontor på en plats, måste den andra lägga ett kontor där också. och detta sker icke, herr Henriksson, för att gagna allmänheten.

Ang. ändring
lagen om
bankrörelse
(Forts.)

Ang. ändring
i lagen om
bankrörelse.

(Forts.)

det sker för att förtjäna pengar. Man finner sålunda, att dessa bankkontor ökats i en så uppseendeväckande grad, att ökningen i antalet bankkontor under senaste 18 åren uppgår till närmare 300 %, mera noggrant bestämt till 287 %.

Att denna utveckling av bankernas avdelningskontor var en abnormitet kunde man ej förneka. Man kämpade dock emot förslaget om, att Kungl. Maj:t skulle i nåder få något litet att säga i dylika saker.

Banklagen av år 1911 tillerkänner i § 3 Kungl. Maj:t rätt att pröva, huruvida en bank, som söker oktroj, är gagnelig för det allmänna eller ej, och det ligger i Kungl. Maj:ts hand att avgöra om oktroj skall beviljas eller ansökan därom avslås. Men om en bank i lät mig säga Göteborg söker oktroj, och Kungl. Maj:t efter prövning finner, att denna banks verksamhet kan vara till nytta för Göteborg, så finnes dock icke något hinder för denna bank att inrätta avdelningskontor i Haparanda eller på landsbygden nere i Skåne eller var som helst. Men därvid har Kungl. Maj:t icke varit i tillfälle att pröva huruvida avdelningskontoret i fråga är till nytta för den plats, dit det förlägges. Det förslag, som nu föreligger, går ut på, att liksom Kungl. Maj:t har rätt att pröva huruvida en banks huvudkontor är gagnelig för den plats, där det är beläget, skulle Kungl. Maj:t nu även få rätt att pröva, huruvida de avdelningskontor, som bankerna upprätta här och var ute i landet, äro gagneliga för det allmänna.

Man anser nu, att det är för mycket begärt att giva Kungl. Maj:t en dylik rätt, och man säger, att det skulle innebära ett alltför stort intrång på näringsfriheten. Man tror, att därest Kungl. Maj:t skulle få denna rätt, skall Kungl. Maj:t dels sopa bort alla nu befintliga avdelningskontor, dels vägra tillåtelse för bankerna att öppna nya sådana. Men mina herrar, det finnes dock här ett direktiv för Kungl. Maj:t, i det att såväl gällande banklag som nu föreliggande förslag föreskriver, att, därest Kungl. Maj:t prövar det nyttigt för det allmänna, skall Kungl. Maj:t bevilja oktroj, medan i annat fall ansökan därom avslås. Jag tror, att detta är en vis regel, som man må hoppas, att Kungl. Maj:t mycket samvetsgrannare skall följa i fortsättningen, än vad som hittills kunnat ske.

Det vore, herr talman, ganska mycket att säga om detta förslag, men jag skall nu icke längre fresta kammarens tålmod, som är alltför hårt provat genom det forcerade arbete, som här råder utan vill blott säga, att vad som nu föreligger är blott ett så litet minimum av den stora fråga, som det här gäller, att man icke ens kan taga detta förslag såsom en första avbetalning å den uppgift, som bankkommittén fått sig förelagd. Jag skulle för min del ha varit synnerligen glad, om nämnda kommitté mera hunnit in på frågans livsnerv, så att säga, och givit oss något mera på hand av vad den här ämnar komma med, något som verkligen kunde ge oss anledning att hysa en hoppfull förväntan på vad som skall komma i fortsättningen.

Innan jag slutar, måste jag dock med ett par ord beröra en sida av denna fråga. Varför äro bankerna så angelägna om att inrätta avdelningskontor i snart sagt varje socken ute i landet? Varför skicka de ut sina provvryttare för att uppnegociera penningar här och var i bygderna? Göra de detta för att, såsom det heter, tjäna allmänheten? Nej, de göra det endast för att draga till sig allmänhetens penningar. Dessa penningar sugas upp av de olika småkontoren och gå sedan in till huvudkontoren och vidare till de större bankenheterna för att sedan användas dels i jobbarsyfte i och för aktiespekulationer, som ju, enligt vad vi sett, i så häpnadsväckande stor grad nu existera, dels för att bindas i de storindustrier, som äro i ofantligt stort behov av kapital. Men, mina herrar, de dagar kunna komma då den svenska jordbrukande allmänheten själv kan behöva sina kapital, och därför tror jag, att det vore en klok politik att ordna bankväsendet så, att landsbygden får behålla sina speciella banker, sina lånekassor, vilka för ögonblicket kallas jordbrukskreditkassor. De stora bankkontoren må ha sina kontor i städerna, och genom sin verksamhet där må de söka att draga till sig så mycket av överloppspenningarna, som de kunna för att därmed gagna storindustrien, och detta är ju för dem en ganska stor uppgift. Men landsbygden behöver själv sina penningar och bör för tillgodoseende av sina intressen härvidlag ha sina särskilda bankinstitut och låneinrättningar. Sedan hoppas jag, att den dag icke skall vara alltför långt avlägsen, då Sveriges riksbank eller en svensk statsbank sättes i tillfälle att vid sidan om dessa aktiebanker tävla med aktiebankerna om upplånande av allmänhetens medel och därigenom på sunt sätt reglera den svenska penningmarknaden.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än på bifall till utskottets hemställan.

Herr Jonsson i Gumboda: Herr talman! Med anledning av den siste talarens yttrande ber jag att få nämna, att den egentliga anledningen till denna frågas uppkomst är tvenne motioner, som vid 1916 och 1917 års riksdagar väcktes av herr Bogren. I dessa motioner klandrar motionären mycket skarpt det förhållandet, att riksbankens verksamhet ute i landet är efter år inskränkes, medan privatbankernas verksamhetsområde mer och mer utvidgas. Han påstår, att riksbanken blivit så att säga en bankernas bank och icke en allmänhetens bank. Han klandrar vidare den breda marginal, som finnes mellan in- och utlåningsräntan och som möjliggör för privatbankerna att skörda en oskäligen vinst. Han påvisar, att genom denna breda marginal kunna privatbankerna årligen intjäna 24 miljoner kronor på sådan enkel penningförmedling som att inlåna av den ena delen av allmänheten och utlåna till den andra delen. Vidare påpekar han i samma motioner, hurusom bankerna mer och mer sammanslås till allt större enheter och truster, vilket förfaringssätt i framtiden torde bliva menligt för näringslivet. Det var med anledning av nämnda motionärs förslag, som

*Ang. ändring
i lagen om
bankvärelse.*

(Forts.)

Ang. ändring
i lagen om
bankrörelse.

(Forts.)

en riksdagsskrivelse i ämnet förlidet år kom till stand, och på grund av denna riksdagsskrivelse har sedan Kungl. Maj:t den 22 september 1917 tillsatt den nuvarande stora bankkommittén, som består av aderton personer.

Denna stora bankkommitté har nu, såsom den föregående talaren yttrade, kommit med sitt första förslag, gående ut på, att Kungl. Maj:t skall ha rätt att efter viss tid indraga de avdelningskontor i landsorten, som befinnas icke vara till nytta för det allmänna, samt att nya avdelningskontor i landsorten icke må upprättas, därest icke Kungl. Maj:t lämnar sitt tillstånd därtill.

Om jag ser denna fråga ur den synpunkt som herr Bogren anlagt i sin motion, och tänker på privatbankernas oerhörda vinst samt riksbankens ställning och privatbankernas förtrustelse, kan jag icke finna annat, än att det förslag, som bankkommittén nu kommit med, ligger betydligt vid sidan om den sak, som dess uppgift gäller. Jag kan icke föreställa mig, att marginalen mellan inlåningsräntan och utlåningsräntan skall bli mindre, därför att antalet avdelningskontor i landsorten kommer att inskränkas, utan tvärtom. Jag tror icke, att i och med det att avdelningskontoren i landsorten indragas, bankförtrustningen skall komma att upphöra, åtminstone kan jag icke finna någon anledning för ett sådant antagande.

När detta ärende förekom till behandling i bankoutskottet, yttrade sig där flere bankmän, och av deras uttalanden fick jag den bestämda uppfattningen, att denna fråga är ett bankintresse. Det gäller här ett gammalt önskemål, som bankbolagen själva drevit fram, och om Kungl. Maj:ts förslag nu bifalles, ha därför bankbolagen fått sin vilja igenom.

Att denna fråga har ett så stort intresse för de enskilda bankerna, torde kunna förklaras därav, att dessa banker, som till stor del sammanslutit sig till truster, ha avdelningskontor överallt i landsorten och vilja ensamma sköta bankrörelsen därstädes. De se därför icke med blida ögon den konkurrens, som uppstått genom inrättande av de bankkontor, som industribanken och lantmannabankerna tillatit sig. De enskilda bankerna missunna helt enkelt dessa sistnämnda bankföretag att upprätta avdelningskontor, och det är egentligen av denna anledning som det föreliggande lagförslaget framkommit.

Det torde bli en mycket kinkig sak för Kungl. Maj:t att bestämma, vilket avdelningskontor som bör få bedriva sin verksamhet och vilka avdelningskontor som böra indragas. Visserligen kan det synas, som om vissa orter äro mer än skäligen begåvade med avdelningskontor.

Stockholms stad exempelvis har icke mindre än 97 bankkontor. Man kan ju anse, att detta är för mycket, men jag undrar just, om en sådan lagbestämmelse som den nu ifrågasatta kommer att tillämpas gentemot Stockholmskontoren. Jag befarar, att denna lagbestämmelse i stället kommer att riktas mot de avdelningskontor, som finnas i landsorten.

Dessutom är väl själva principen att i detta fall lägga bestämmanderätten i Kungl. Maj:ts hand icke tilltalande. Jag undrar, om det icke kan ifrågasättas, huruvida icke denna åtgärd möjligen innebär ett mer än nödvändigt stort intrång på det fria näringsfånget. Bankerna ha hittills reglerat denna verksamhet, och bankbolagen torde väl även i framtiden kunna reglera dessa förhållanden.

Vidare skulle väl regeringen med den stora arbetsbörda, som nu påvilar densamma, endast kunna genom underordnade följa denna bankrörelse, och då bankbolagen hädanefter, såsom hittills troligen komma att göra sig mycket gällande, befarar jag, att det så vackert klingande allmännas intresse i själva verket kommer att bli ett bankernas intresse.

Då jag, som sagt, fruktar för, att dessa lagbestämmelser komma att riktas mot bankbolagens avdelningskontor i landsorten, finner jag mig böra yrka avslag å utskottets hemställan i vad det avser avdelningskontoren och bifall till det av herr Henriksson här framställda yrkandet.

Herr Kristensson: Jag får bekänna att jag icke hyser någon entusiasm för det föreliggande förslaget; jag är tvärtom tämligen likgiltig för, vare sig det blir bifallet eller avslaget. så pass obetydlig synes mig frågan vara, om man ser densamma mot bakgrunden av vad riksdagen i fjol begärde. Efter åtskilliga besvärigheter fick man då äntligen från andrakammarhåll till stånd en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående de åtgärder, som kunde vidtagas emot bankväsendet, då det tagit en för landet och näringslivet skadlig riktning. Just dessa ord »en för landet och näringslivet skadlig riktning» funnos intagna i klämman till riksdagens ifrågavarande skrivelse.

Vad gör då den sittande regeringen i frågan? Jo, den tillsätter en stor kommitté med ett dussin av de största privatbankernas chefer, och dessutom plockas in i denna kommitté några andra personer, som äro intresserade av, att verkligen någonting härvidlag göres. Man sätter in ett dussin bankchefer i den stora kommitté, som skall utreda denna fråga, vilken andra kammaren i så många år önskat få utredd. Vi se här i dag första resultatet av kommitténs arbete. Resultatet är detta förslag om, att det icke får inrättas några avdelningskontor ute på landsbygden. Detta betyder faktiskt, att de stora banktrusterna skola få ha kvar sina avdelningskontor, men om det kommer några nya konkurrenter till dem, såsom lantmännens bank eller industribanken i Göteborg, skola dessa genast strypas.

Jag tror, att fortsättningen av denna kommittés arbete blir början lik, och jag skulle därför vilja vördsamt hemställa till regeringen, huruvida den icke snarast skulle vilja upplösa denna stora bankkommitté.

Herr Sommelius: Herr talman, mina herrar! Blott ett par

*Ang. ändring
i lagen om
bankrörelse.
(Forts.)*

Ang. ändring
i lagen om
bankrörelse.
(Forts.)

ord; jag skall icke upptaga tiden länge. Jag vill blott med anledning av vad herr Kristensson här yttrade säga, att hans sista visa har han sjungit i utskottet upprepade gånger, så att där kunna vi dem. Han har där haft anföranden med precis samma ord och innehåll, men han har där även blivit bemött. Han har fått veta, att bankkommittén blivit anmodad att oberoende av den utredning, som det enligt Kungl. Maj:ts uppdrag åligger kommittén att utföra, avgiva yttrande dels om bankirerna och deras anspråk på att få bedriva inlåning, dels om bankernas avdelningskontor. Detta har, som sagt, herr Kristensson fått reda på flera gånger inom utskottet, men han kan aldrig lära sig det. Inom utskottet har han liksom här förklarat, att han gärna önskade, att hela kommittén finge avsked, och det skulle vi icke heller ha något emot, om vi blott hade visshet om, att herr Kristensson ej komme in i denna kommitté och där ensam styra och ställa. Jag tycker, att när man en gång lämnat honom ett klart besked, han även skulle få detta i sitt huvud liksom alla andra människor, när de en gång fått en upplysning. Men han framhårdar liksom den ståndaktige tennsoldaten.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt här förut framställda yrkande.

Herr Kristensson: Den ärade talaren har i dag liksom i utskottet missuppfattat mig. Jag vill bestämt förklara, att jag här med mina ord icke alls åsyftat herr Sommelius. Jag förmodar att hans åsikt i dag stämmer med de yttranden, som han i fjol fällde uti denna fråga här i andra kammaren och vilka visa, att han för sin personliga del har ett stort intresse av, att något göres i den riktning, som riksdagens skrivelse i fjol åsyftar.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Henrikson under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr Henrikson, uppsattes, justerades och anslogs en votersproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 79, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Henrikson under överläggningen framställda yrkandet.

Om röstningen utföll med 69 ja mot 42 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 17.

Föredrogos vart efter annat:

lagutskottets utlåtanden:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fri rättegång m. m.;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbäрге åt arbetarna m. m. samt en i anledning därav väckt motion;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande i visst fall av militär personal till skördearbete; och

nr 80, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:ts angående inrättande av särskilda statsdepartement för handel, industri och sjöfart samt för kommunikationer och allmänna arbeten; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag å tilläggsstat för diverse behov vid veterinärhögskolan.

Utskottens förslag i dessa utlåtanden biföllos.

§ 18.

Herr talmannen tillkännagav, att utöver de interpellationer, varå enligt förut lämnat meddelande svar skulle givas vid kammarens sammanträde nästkommande fredag, jämväl herr *Bäcklunds* interpellation till herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet i anledning av förefintlig vanhävd å Gudhems herrgård i Skaraborgs län komme att vid nämnda sammanträde besvaras.

§ 19.

Ordet lämnades härefter till

Herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta att bland två gånger bordlagda ärenden måtte å morgondagens föredragningslista uppföras främst statsutskottets utlåtande nr 224, därefter i följande ordning statsutskottets utlåtanden nr 225 och 226, bevillningsutskottets betänkanden nr 58, 59, 60 och 61, statsutskottets utlåtanden nr 227, 228, 229, 230, 233, 234, 235, 236 och 239, därpå tredje särskilda utskottets utlåtande nr 3 samt övriga ärenden i den ordning, vari de äro upptagna å dagens föredragningslista med undantag av konstitutionsutskottets memorial nr 1, som måtte uppföras sist å föredragningslistan.

Denna hemställan biföllos.

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 75.

§ 20.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1918 den 12 juni sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, för anställande av föreskrivna val av två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem för tiden från och med den 1 september 1918 intill det styrelseval, som äger rum närmast efter utgången av innevarande period för val till andra kammaren; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

ledamöter:

herr Clason, Samuel, ledamot av riksdagens första kammare	med 24 röster,
» Kristensson, Emil, ledamot av riksdagens andra kammare	» 24 » ;

suppleanter:

herr Widell, Jacob Ludvig, ledamot av riksdagens första kammare	med 24 röster,
» Engberg, Jonas Arthur, ledamot av riksdagens andra kammare	» 23 » .

Ernst Trygger.

Hugo Fahlén.

Malte Sommelius.

Lars Borggren.

Protokollet lades till handlingarna; och beslöts tillika, att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll om valen underrättas för avgivande av förslag till dels förordnanden för de valde, dels skrivelse till Konungen med anmälan om de försiggångna valen, dels ock den paragraf, som borde därom i riksdagsbeslutet intagas.

§ 21.

• Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 312, i anledning av militieombudsmannens framställning angående höjning för år 1918 av ersättning, som utgår jämlikt förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 345, i anledning av Kungl Maj:ts proposition angående förhöjda provisoriska tilläggsavgifter å statens järnvägar;

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tele-

grafverkets övertagande av det enskilda telefonnätet i Stockholm med omnejd;

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid armén jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående tillfällig löneförbättring åt viss personal vid marinen jämte i ämnet väckta motioner;

från jordbruksutskottet:

nr 362, i anledning av väckt motion om utredning och förslag i fråga om möjliggörande av avsöndringar från utarrenderad kronojord för bildande av egna hem under löpande arrendetid;

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om förbud mot utsläppande av tjur eller hingst å samfälld betesmark;

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 28 juni 1907 om bredden av hjulringar å arbetsåakdon på landet;

nr 365 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av 1917 års avkastning av statens hästavelssfond;

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning i tiden för utfästelse av inköp för statens räkning av produkter, framställda vid något med understöd av statsmedel anlagt potatistorkeri;

nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utrotande av berberisbuskar å viss mark m. m.;

nr 368, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillsättande av en jordkommission med närmare angivet uppdrag;

nr 369, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående längden å saluhållen ved;

nr 370, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en dräneringsfond m. m.;

nr 371 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stater för lantbruksstyrelsen, statskonsulenter och statens fiskeridministration m. m. ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 372, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rikets allmänna kartverk ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 373, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående driftkostnader under år 1919 för statens domäner;

nr 375, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggsbidrag till vissa innehavare av odlingslägenheter och skogstorp å kronomark i de sex nordligaste länen;

nr 376, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till-

läggsbidrag till innehavare av nybyggeslägenheter inom Alträskes nybyggesområde i Norrbottens län m. m.;

nr 378, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning angående storleken å bal av torvströ eller torvmull;

nr 379, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjt utflyttningsunderstöd inom de ovan odlingsgränsen belägna delarna av Västerbottens län;

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedläggning i beloppet av viss kronan tillkommande fordran av Gustaf Elf;

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av ersättning till ledamöterna i ett vid lantbruksstyrelsens sida ställt lantbruksråd;

nr 382, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till staden Eslöv av kronoegendomen Eslöv nr 15 och 17 i Malmöhus län; och

nr 383, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

från statsutskottet:

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av visst utav 1911 års riksdag på extra stat beviljat belopp till uppförande av nybyggnad för marketenteri vid flottans station i Stockholm; och

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användning för kulturella ändamål av viss del av den svenska Längmanska donationsfondens avkastning;

från bankoutskottet:

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i staten för folkskollärarnas pensionsinrättning; och

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för pensionering av förmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader m. m.; samt

från riksdagens kansli:

nr 337, angående ifrågasatt utredning rörande livsmedelsproduktionens allmänna läggning m. m.;

nr 338, angående beredande av statsstipendier åt vissa lärjungar vid statens tekniska elementarskolor och med dem likställda enskilda tekniska läroanstalter med statsunderstöd; och

nr 339, angående vissa förändringar och utvidgningar inom utrikesrepresentationen m. m.

§ 22.

Till bordläggning anmälde:

konstitutionsutskottets memorial, nr 24, i anledning av en inom

första kammaren jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet;

sammansatta banko- och jordbruksutskottets memorial, nr 2, angående ersättning åt sammansatta banko- och jordbruksutskottets sekreterare och vaktmästare; samt

lagutskottets memorial:

nr 81, angående arvode åt den, som inom lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden m. m., dels ock i anledning därav väckt motion;

nr 82, angående arvode åt den, som inom lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m., dels ock i ärendet väckta motioner; och

nr 83, angående beviljande för innevarande års riksdag av visst belopp till särskild ersättning åt sekreteraren hos lagutskottet.

§ 23.

Justerades protokollsutdrag.

§ 24.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Andersson* i Fiskebäckskil under 14 dagar fr. o. m. den 13 juni.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12,12 på natten.

In fidem
Per Cronvall.